

Vanhimmat kirkon ^{hella} lienevät Ison vihan
astana Taivassuomen tyvällä maahan käy-
kettynä saa ison kiven takana. Sinne on kir-
kolta gneljänestä.

Lohkamon myhysseä kirkkoon on siirretty
 vanha kello, jota kirkon kirkonkunta
 kirkon kirkonkunta jatkaisi ajalla. Toisen kirkonkunta on 2 1/2
 kirkonkunta) muutaman ainoastaan toista satua vuotta vanha
 (toinen 1 kapp. 15 leiv. painoinen.)
 Kat. Lohja. Suomessa löytyy seuraavat kirkot.

set: ~~Hfs~~ "Lokkarnan seura kunnan" omilla va.
koilla ostettu // Borgmestarin herran Jonas // Ber
damin kaarta korjmitettu // ^H Valettu Stockholm.
nissa Joh. Dahlströmillä ^d - Wadman ~~1763~~ 1763
₁₇₆₃ Tiloma 1763 ₁₇₆₃
Toisella puolella taas on seuraava runon pää:

Sen myöskin voida syä ~~niitä~~ ~~niitä~~

170 171
Tijazojan kylässä eli ^{vime} ~~tämä~~ vuosisadan ^{tehtiin} ~~alalla~~
minä ^{marataan,} ~~kuolla,~~ Elias Huovinen, joka oli voinut sotkansa vanhan
kirkon. Eräs Luthericus kuuli hänellä olleen
kumpalina. Hopeskalut oli kätkeytynyt nimenä.
Kaispessaan Kholivaaran rinteen. Tekopistaan
joutui mies kuitenkin vankentekeri ja oli siellä
asellat: "Muit ne syöpi merukaloga, minä"
liehtarilypaalen." - Häneltä vankeudesta olesmaa
anasti ~~eräs~~ Valtanen ~~huon~~ Hänetta vaimon ja
tuli väryks. Kaloon ja tappoi rittemmin Huovisen,
kun tämä ~~eräs~~ karkulaisena tuli mättyllä uudeen
ifännän katinoville. mättyllä Ruumin eli syöstänyt
Pienen Niiraseen.

Nijnpa' rucas racha maafa
 Minun vihtimein vanhursi."
 Pienessä kellossa ovat molemmat kirjotukset
 ruottiksi. Thenna klocka är solt som
 moderklurka tillhörig med församlingens //
 egna medel beställd och uphandlad // genom
 handelsmannen Herr Johan Lwolin.

MDCCLX.

C. Meyer ^{T. L. C.} fec Holmial.

Vastavalla puolella on ruoffalainen viir-
sae :

"Vårda Gud ^{tin} din kläna kyrka liord
Med tin nåd och styrka,
Låt och stads til rena ord
Höras i tin kyrka.

Lignas väl vår öfverhet
 Vår oss friden kända,
 Lidst en evig salighet

Värdes oss berkiäsa
 Sekä ylitsemaassa: 7 dag om i dansrust hörsam (Ps. 91 v. 8).
 Taitteka huomauttama: Tämä kello on
 Lotkanon emälikon oma, seurakunnan omilla
 varoilla tilattu ja ostettu kauppariikin kera
 juhana Levohnin kaunna. 1745. G. Meyer teki

Tuliholmista. Vissi: Luoja Jumala kiitos
laumaasi armollasi ja vaimallasi, anna myös
aina puhtaan sanasi koulua kirkonasi, ju-
naa ~~ja~~ elisallakamme, tuo meille rukou-
ksia, lopuksi iankaikkinen autuus suvaitse
meille salliä.

Luultavasti näyttäytyä Lottamon kirkko maahan
menettää jospa vihan melskeesta entisen tai entiseltä
kellossa, koska myöskin pimeä ei ole edellisiltä
ajoilta ole yhtäin sarkkuyt.

Kirkon ^{naikaasta.} ~~vapaudesta.~~

Tiipasojan kylässä eli viime vuosisadan
keskipäivillä, niin kerrataan, sai Huovinen,
joka oli rosvounut Lohjanon kirkon. Erään
Lutherin luottin häneltä^{lää} olleen kump-
palina. Kopeakutus oli hän kätkenyt
nuorukaisensa Niolivaaran rinteesen.
Tästä kopestaan joutuimies kuitenkin
vankeuteen ja oli siellä asellut: "Mun-
ne" "Mun ne syöpi nuorukaloja,
Mina lientä lippailen?"

Hänen vankkudessa ollessaan anasti eräs kal.
tansen häneltä vaimon ja tuli vaimensa ta.
loori ja tappoi siltämmien theovifin, kun
tämä karkulaifua tuli nistylle under
ifaiman pakinoille. Runnin oli syölä.
nyt Picucl. Kipraffen. - Kuinka paljon
tässä lausfa on peä, voisi epäilemättä
oikouden pöytäkirjasta tarkastaa.

Kun hän kutistui pappin ankarammalla laulullaidon opetuksesta muistellaan yhteydessä erään runonlaskijan Torvifin kanssa. Taitamattomuutensa vuoksi pantiin hän pöydän alle läheämään. Siellä ollessaan lauloi hän filharmonia rakoja tähtellessään ja soittensa lieven. Näin se:

"Kun ma kirkon kinni saisin,
Mutasin seuran rosvolle,
Nimismiehelle nimeksi,
Muuta kulta kirkkareille,
Kirkkainorven Torvifille,
Pöytäpuolen Pöytäpuolelle (H.).

Pöytäpuolen oli silloin torvifin pöydän alla nautista syystä.

Kun hevet keuran tapahtivat hänen tunteet laulaa laulella kirkkainorven kanssa, viereillä hän m. m. seuraavasti:

"Lähti lauri laulamahan,
Torvinda torattamahan,
Laulella luki lupasi,
Hyvät hevet hellyksellä,
Kunhan ei lakia laula,
Lähti hevoja häpäisse (H.)."

Kirkkopihassa on vaan yksi perhe-
kaanta, nim. Lopalan Yli-Lotkamon
kylästä. Muualta perheimmasta jätös-
toin tuodaan kuolleet Thalain-
mäkeen, joka kangas on ^{Lopson rannalla} virran väestö-
kirkolta. Kaakosta kotoen Nimensä
sanoaan ~~kan~~ ^{any} paikka makuu saamen
Thalainesta, joka entisissä sota-aikoina
joutui Kuajan Karjalaisen ajettavaksi
ja väsi toin tuskin peloon laste-
malla mukilla jyrkasti törmästä
Lopsonjärven jälle. Karjalainen ei uskal-
tamithaan lähtää jäljeltä, vaan aveli
törmältä: "ah pääsit vie Thalainesta,

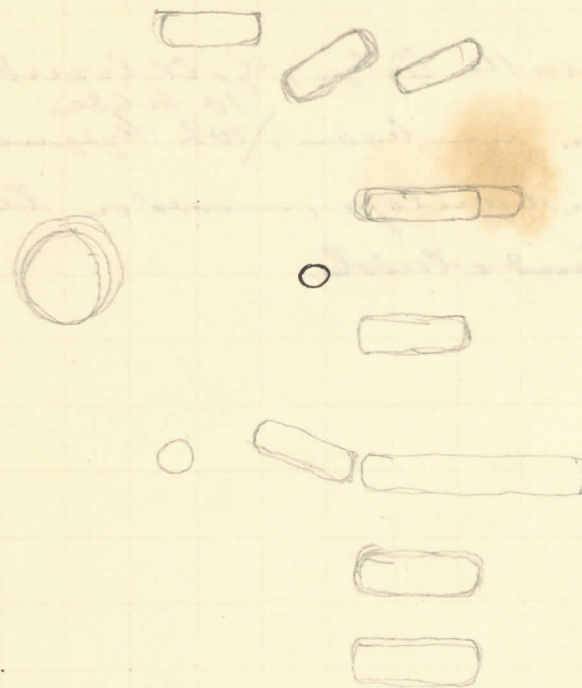
aihe: se
Pakamusten Kaluistot.

Nykyinen hautausmaa on Thalainen nimeltä ja sijaitsee lähellä Kirkkua Kirkonkylästä. Viimoin on tullut siitä, että H:n vihan aikana, kun Kuulainen ajoi Thalainimista miestä takaa, laski karsahti tämä jyrkällä törmäyksellä nykyisen hautausmaan kirkolta järvelle, mistä Kuulainen ei pelastui, kun Kuulainen ei tottunutkaan tulla piestä, vaan lausui: "Katu Thalasta mistä meni!" — Sitä luultavasti on kuitenkin että joku Thalasta asui ennen millä paikoilla, josta hautausmaa sijaitettiin, sen nimistä joku ei täällä ole enää missään, vaan löytyi kaakkois-suudesta.

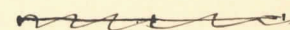
Epäilemättä on kristinuskonai ^{niä} kirkkoja van-
 najain lempipaikkoja vielä Kirkkoasemasta Jor-
 masjärven, vaikka siinä ei ole mitään samaa
 tietoa: Tullut, Hämärämmillä ajoilla tenevit
 ovat jälleen trikot, minkuin H:n hautauspaik-
 ka Saluissa mäkällä Lohkamosa, josta opet-
 taja Kokkonen antaa perusannon seurapöytä.
 m. 501 m. 501

Kalnuvaaran, lahden ja vienen tienoilla pitäisi nykyisin
löytyä joku kaluisto, mutta sitä ei ole ~~mitään~~ mitään
muuta tietoa kuin tuo ~~muu~~ mahdollinen vieni, jossa
kalno, alkujaan kalmoi on monitekoavatelto jamaa
kalma ^{alkujaan} ~~hanta~~ ~~knollen~~ Roan tiehen(?)vella pitäisi
myös löytyä hautoja, joista on kuita tavattu. Viem-
ikään on Lohkamon Riekkilänsuut tullut ilmi
muumia pöähin, Genee hō ziller, joutamistaja var-
kaluiston mahdollisuus, ei tiedetä.

a. 1 2 mltä

Lohkamon kaluiston korpan lähisössä ovat
~~yläkuvaukset~~ ~~seuraavat~~ haudat, jotka ovat ^{hau} kokkosen muu-
timppoukseen mukaan tehdyt.

Valkeiden launilla löytynyt, Gottlundin
 muistokirjojen mukaan, ^{10 kahden} ~~102~~ kymmenärin
 myyjisiä jätinhautoja, missä on haattu
 ihmishuilo. *Kandatuista*

Kalmanaisia muistoja löytyi myöskin Relyän-
 saareen, joka on Kajaanin Relyän seljässä Kuas-
 järven ja Kajaanin järvien välillä. Kerrotaan että
 täällä ennen mestattiin rahanteekijät, m.
 m. eräs Meriläinen, joka oli haureutta kas-
 tannut suu- ja naamaansa; mikä siltä
 teki lapsen ja hukattiin järveen. Kun teko
 tuli ilmi, vangittiin molemmat ja vietiin
 Kajaaniin, jossa ^{linnan} ~~tuomiosasto~~ oli joku "Ull-
 vi" (Ulf). ^{Tarjota} ~~Tuomiosasto~~ oli kerran kysästy
 Ullilta, tahtoisiko tämä ~~tehdä~~ kerran käydä
 kärvänkeja ulkona, jotta hän itse saisi ^{Meriläisen} ~~hävittää~~
 ta luon-otossa. Toisen suostui, mutta ~~vanha~~
 siltäin muuakin hänet ja pakenee itse lin-
 nasta rifareissa luo, joka kuitenkin toimi-
 hänet jälleen kiinni. Mies tuomittiin sitten Rel-
 ynsaarella teko mestattavaksi ja teloitettavaksi.
 Rifareissa katosi kuin kovan fortouksella. —
 Meriläisiä ~~afai~~ on ajunut Turun korvasta la-
 kella Relyän rannalle.

Kajaani

Kajaanin maaseurakunta.

Kajaanin nimi on nähtävästi lähellä ^{tuota}
^{vanhaa} ~~vanhaa~~ Kainu p. st. Kainu nimeä. Omituis-
nen on vaan tuo pitkän laulun ilmentymä
toisen laulun, ~~Luultavasti on~~ ^{Luultavasti on} ruotsinkielistä koto-
siv. Lyhyttä launalla joka luultavasti on
ruotsalaisen ääntäniän ~~muutoksia~~ vaihtelu-
ta.

Luonnon tekemistä merkillisyyksiä ~~on~~ ei ole
 runsaasti. ~~Luontaan~~ kuitenkin Laan ky.
 lässä löytyvästä ~~hiiden~~vaaralla, jonne lähellä
 on 'hiidenjoki', löytyy kuitenkin merkillisiä paik-
 koja. Nähtävästi kallion halkeamien kautta on
 syntynyt 8 sylen syväinen luola, jossa kasvaa
 krusia, joiden latvat ulottuvat vuoren tasalle. To-
 ta-aikoina on siellä ~~afetta~~ pöytä ollu. Niin kuin
 tavallisesti ~~se~~ muistakin ruoista, ^{herot} ~~hidetä~~
 tästäkin, että ^{se} ~~sieltäkin~~ la on siinä ennen lasta
 itketty^x).

x) Gottlundin kokoelmat, IV osa.

kuonon ~~leikkä~~ ~~omistajien~~ ~~sele~~
 paljoa kuuluvissa.

Vimpellillä vaaralla Kajaanin maaseurassa
 kunnassa sanotaan jospakin kalliosta olevan
 ihmisen jalka siinä, josta ei kuitenkaan ole
 mitään kehoitusta tarua.

Vierunkalliossa Tokejärven sinella pitää
 Poholainen asentoa "Pirunpesästä", josta heillä
 siellä on ennestään ~~ku~~ tunnettu ja jota heillä
 hein näytetty. Piru kuuluu fella jostassaan
 olevan ja olipa joltakin miehen sinne kuo-
 rannut. Eufimian aikoina on siellä kuultu
 lapsen itkua ja koiran haukkuntaa.

Alkuvuodesta Kuoreslahdella kerrotaan
 minikään, että siellä on Pirun pesä, jossa
 se on lasta itkettänyt ja koiraa haukkunut.

Omituinen on Hyvärön suo Vuottolahdessta ves-
 kuoppiensa kautta. Rupemaan on siellä kuulon-
 ma kaluja, jotka ovat sinne maan alitse uinnut.
 Arian laita heille kuitenkin se, että ne on olleet
 eväiden järvessä laulua se tulvi siinä määrin

"Keitä Lappo lapsille,
 Lian fiolla, kiskien volla,
 Huvasta katuttomasta,
 Kuvasta katuttomasta,
 Kuvasta katuttomasta,
 Tuohi tulen keittäjänä."

Lappalainen viikate viuhautti tästä puolesta
 meina tiellekää Suomalaisen silmille,
 että tuli (oleks) ja ainostaan kumpu-
 minfa tarvin väärä poib.

^{Wijvika}
 Vuottolahden Kottolalan Rannassa ~~ole~~
 on muutamia kuoppia, mita kenevät olleet.
 hin, sylen laajuuksia, kyyrärin myyriä. Kuten
~~puolen pakkan~~ & kyyrärin pakkan kumpu
 oli kasvaneet toisen kuopan sisään. Toisessa
 jällessä oli yli kyyrärin pakkan katkiskunsa,
 edessä upeampia mellein ylälaiffa. Näistä
 päättäen ovat kuopat jo parin sadan vuoden
 vanhoja.

Rovasti Andelin oli kunnut kunnan kirkkoneusta
 tarun, että ~~Ängä~~ olisi ollut Lappalaisilla hau-
 kausmaa, koska oli saaren lähiapukailta tätä
 tiedustellut. Litemmin olivat Kivolan miehet
~~joilla on metfiä~~ ja täällä metfiä palstastaan ha-
 vainneet muutamia kuoppia, ^{jotka} ~~josta~~ ^{niille} ~~niille~~
~~neurovoivat.~~
~~Katustella.~~ Etelärannalla on niin. lahden pe-
 ruksem kukoistavaa maata, jossa sijaitsevin
 kuu kerrakundan paitkain, kalafarmen ja
 monumentaifin pyöräkkeen länsipuolella
 oli upeita kuoppia, aivan kuin kerrakunnan kottia
 matkalla karkanteesta, koirujen varjossa. Mut-
 ta kun ei kaudesta mitään ^{mutta} tarvattu kuin hiiden
muuraja ja liikemurta multaa, jätettiin kai-
 vanneen sitkeä. Kova kantarusteinen maakeras
 koudattiin jo 1½ kyyrärin päästä, ~~Etä~~ ^{Etä} ~~Etä~~
 Matkalla olivat ne kuopat, jotka tarvattiin faa-
 ren taitteesta päästä muutamia kymme-
 rinä fyllä Monomanfaloos väin olevasta ran-
 nasta. Pari kolme avattiin fylläkin mitään
 kytämättä. Kun ora ^{kojau} ~~ta~~ ^{piis} ~~piis~~ ^{piis} ~~piis~~ ^{piis} ~~piis~~
 jätettiin kokonaan kytämättä.

[illegible]

Salmonella

[illegible]

joista joita pihkakaivosten kaatilla ovat jär.
 Patekunnat olivat olleet 8 tuum. loppimäkeen. Pinta ei ollut okeaa
 (myöskin). Niinmukaan kapa taseu kokonaan
 keltityksien puiden kaatosten lahomista.
 Krelmä puita on joita myyjä ~~oika~~ (parhalla
 ehtimys kasvaa). Ne ovat 6-8 tuumaa loppimä-
 ken.

Tämä paita oli voinut lukea ystävä hyvin
 luvun loppimäkeen, mutta edelliset ovat täällä.

Lapissa kutsutaan näitä patfajiksi ja sei-
 (pelurin, kalan ja paimen)

toiksi, joita varsin on hyviä (kalan saantiin
 paimen)

muistoksi ja on kalakannan edistämiseksi

niillä vielä tänäkin päivänä tehdään, josta
 tuur. luv. H. Appelgren on kertonut kirjaa

saan, kerrin kirkkoon tanssiv. 50. ja Little

kan. Näitä myy keltijä kantojaan välistä 70 fa-
 (seitsemän kymmentä)

marfa parhassa. Etä kanto kausuun jätettiin

peruun kivilaakaa (vasta kannon päähän) (joka
 luvun luv. H. Appelgren on kertonut kirjaa)

luki luki). Etelä-Suomesta jätteen annetaan kirkko

nimeksi monelle parhalla, jossa varmaan ei

ole koskaan ollut kirkkoa, minnekin vaan joku uhri

parhalla (x)

x) H. Appelgren, kerrin kirkkoon tanssiv. 50. ja Little

kan. Näitä myy keltijä kantojaan välistä 70 fa-
 (seitsemän kymmentä)

marfa parhassa. Etä kanto kausuun jätettiin

peruun kivilaakaa (vasta kannon päähän) (joka
 luvun luv. H. Appelgren on kertonut kirjaa)

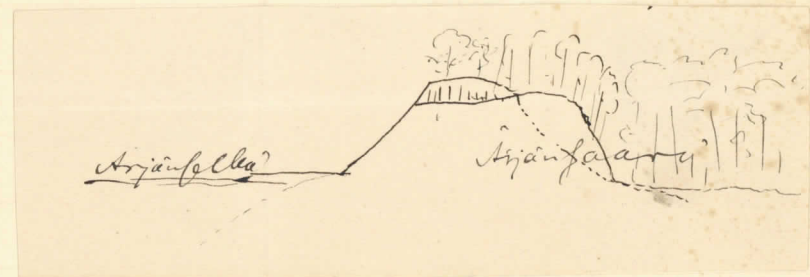
luki luki). Etelä-Suomesta jätteen annetaan kirkko

nimeksi monelle parhalla, jossa varmaan ei

ole koskaan ollut kirkkoa, minnekin vaan joku uhri

Torokirkko eli Arvelörmä
 Ajänsaarella.

Läpileikkauks Arvelörmästä
 etelästä kohti.

Ärjån torv.

Knoppia

Årjån saaris.

Knoppia.

Porokirkko

Prokirkon

animi viittaa siihen
että ne olisi poro-
onnen kypäkefi

lauleta
 alkijaa
 kirkot. Mit.
 ta sopihanne
 Lappalaisten
 nykyisiin
 tapoihin ver-
 rattuna
 molen puolesta
 tarkoituksin,
 vaikeasta tyyti-
 tyksestä
 joutua
 pöytä- tai poro-
 annella pal-
 laiden lailla.
 aineen pöytä-
 tai poro-annell
 joi nautus
 pois, ~~hän~~ ~~hän~~
 pöytä

[illegible]

Särämäjärven Kuluvalativedellä ~~saunalla~~ on Lap-
palaisten muistoja. Huoleisruunalla on nimelt.
tän Rasvameren, jossa heillä on ollut
muinoin asuinpaikka. Järvellä on ^{varsinkin} ~~muinoin~~ ^{lukuainena} ~~muinoin~~
mukaan ollut ~~muinoin~~ ^{muinoin} kalainen, ^{josta} ~~muinoin~~
fittienkin Lappalaisen lapsi kuoli läh-
nan ruotoon, kirosi hän ne ~~tuoli~~ Särämästä,
ja näyttääpa fittä kien olin kiromus ne
koko Reijanselästä, sillä nyt mitään faada
enää missään muualla kuin Tiikkalan
salmen grundilla. Rk

Slasen laumun ja Piikkolan talon välillä on
Slasen törmässä hautoja, joita v. delään Lappalais-
ten aikuisina. Niistä on puhuttu ~~kaluistojen~~
kaluistojen ohessa edempänä.

Salun ja Kulunajärven välillä on Kankkulan
kankaan huoleisruunalla $3\frac{1}{2}$ mitta pitkä,
 $2\frac{1}{2}$ kymppä syvä hauta, joitten ympärillä
korsja sendulla on uusia viereksiäkin.

Jorunnafakadessa on Lapinkangas. - Pen-
raupäänlahden nimikin on tullut vähän
Lappalaiselta. Sen lähellä varapäästä kontio.

Asumustarut.

Kauhimmassa maaleijassa v. 1552, mikä on säilynyt, mainitaan nykyisen Kajaanin seurakunnan alalta asuttuina: Maimman laksi, -mäki, ja -joki ja -niemi, Karanbalaksi, Huolijoen niemi, Houkamäki, Saaripulatra, Kälkenniemi, Huolijoen (Kajaaninjoen) ^{eläimän} joen suu, Huottoriemi, Asjäsalo, Tuores, Lokajärvi ja Koutaniemi. Viiksempi on päästä näitä jokia näillä tienoilla silloin, maajäili.

V. 1565 löytyi täällä ainakin ~~seurak~~ seuraavat paavat: Koutaniemellä: Arikainen, Hakkarainen, Tuhinen, Kettäväinen, Martikainen ja Mukkoinen (Mukkoinen?). - Huottolaksella: Hyvärinen ja ~~Karsti~~ Kemelin x). Aina astaan enfi nsinen kuitte näistä, sillä Tuoreslaksen lausijamolella on vielä Arikkalon mökki tai antio, mutta bot perimistä jokuasi enää ole misfään.

x) Reinholmin kokoelmista: Inb. Raabenshaper för Kemi och Uleå ärenmark samt Kemi Lappmark 1565, på Finska Senatens arkiv.

533
Maimalla sanotaan Heikon olevan vanhin
man talon. Siitä pääläin on tehty Huhtala.

Alkupaan on Huhtolaladella ollut vaan talo.
and mökin tapaista taloa, nim. Pero, Ke-
mi ja juuri-lekanta. - Toisen tarun mu-
kaan on Huhtolaladella ollut juuttila-
nimeni suuri murena, ^{on} vasa killeminen
muutetta Koutalalaksi. Koutanien on ollut

Koutanien muutto. Halolan talon ovat kaloret alittaneet,
jotka joku vielä siinä vielä asuu.
Laman kylän Kujalaan ovat asukkaat tul-

leet Värisuomen ~~ta~~ juuttilasta, johon ne taas
ovat tulleet Venäjältä. Samaa sukua on Kale-
saaren Sorsassa ^{ollut toista sata vuotta} ja Huoli Joella. Alkupaan
ovat muuta olleet Koutalaisia, mutta sen het-
ki oli suuri kaja joikio, niin sanottiin heitä
Huhtaliden Kouti Kujalaisiksi.

Koutanienella sanotaan Lohajassa olleen
vanhimman talon. ^{sitten} kor ~~my~~ muutettu Niivaan
maantalle. Toisen puolen sanotaan siinä kaun-
afuinen. - Leva korven muonella on Lohaja.
vella ennen asunut Oikarinen.

Pätkunimistö on useita kiviinveistä-
 nimisiä säilyneitä, niistäkin Tihifunimäki, Kaja-
^{Teppanimäki} Kajaaniavustapää (Teppana, suks. Kiteella),
 minjoella, Lippisenkoski Kajaaniin yläjuos-
 lella, Patalanmiesmäki Polvilan yläjuos-
 lella, Lankien lampi, Matimäen
 ja Salujärven välillä.

Taas Kiväli mainitaan Paltamon kirkon tili-
 kirjassa v. 1690, Hän oli nähtävästi Auralan apu-
 kes, sillä taloa sanottiin pilkalla tuonain vika
 Nälkä-Kiväläksi. Sama kirjainti on myös Mai-
 nua kylässä ^{pilkalla} väällä talolla, jota sanotaan Näl-
 kä-Kurukoi, nähtävästi kalkan asenteen vuok-
 si.

Katjaus historian aikoihin
sotatapahtumiin.

Ruotsin kuninkaat kottivat vahvistaa
 ja levittää valtaansa edistämällä samaa va-
 jalla olevain siviilien apulusta ja väin-
 telistä Oulujärvenkin seudut vaihteellen
 vanhallailla ~~taalla~~ teinville Ruotsin
 vallan alle, Suomen puolesta.
 man yhteyteen. Mutta siltäkin ^{yläjuos-}
~~ta~~ Moskovan vallan alaiset Kuojaan Kajaani-
 set, joilla kullakin oli täällä asu-
 oaleksi kalustus ja neffästysalansa sivi-
 miedeltä kuitenkaan mielipuoissa puo-
 jumeet nautinto-oikeuksistaan, tailla
 kypin silloin vaan kottivat kassain-
 min ja epähuulolla ~~hona~~ Savolaisten
 ja rannikkolaisten tuntemista ylä-
 mäen kottiseen ja ta itään.

Susiaikoina ei näy ~~kuu~~ Kuitin alaa
 maisten alue vielä ulottuneen ko-
 nollavasti. Lohkanoon, Hyyryseluella
 tai Suolankuonon kaan vään, joissa jätt
 kuitenkin muutamia bynimeniä vap.
 Nii myöhemmin katabaanne ei jo
 veronalaisia.

Vastain alkoiivat jo rentautumisen
 ja menetelmät, jotta vähitellen muokostui-
 vat tuomioolliseksi ~~trappaus~~ hävitys-
 retkiksi ja haltiosadiksi, joita kahden
 kuukauden kuluessa suuressa julmuudessa
 minnekin ^{lailla} ^{houkutteista} ^{työllin} ^{soita} ^{tarinoista} näkyi.

~~Chenopodium: fa. var. chinensis. Am. Ind. p.~~
Holl. v. 1787.

Alussa olivat paikkakunnan miehet
kokoetut kerran kerran omaan opetus-
pa ja omiin talouspoikaifin sotauroi-
thinga ja ~~tuosta myöhäisemmin~~ näin tulivat
sankariksi Vesaif Vesaanen.

Välik. Mikkelissä, J. S. Taneli y. m. Nais-
se'loissa muodostui ~~vaikuttajia~~ helposti
joukkumaiseen launnalliseksi; vastuu-
yhteys toistensa mielustamiseksi. J. m.
hollisten vaikutus ~~ant~~ annettiin näin muille

julkolla kuohtujen. tervaleijien kaatua nylä lämmällä?
tieto vihollisten liikkeistä. Pihajen kulue?
sa unohtui? käine miitki ^{vallankumouksen} taravalla valtiota,
ole kävi jolla Myhemmin joutumaine.
johdusirau. Litterainia rupeesi hallituskein näitä?

matkoma
 mielenpää
 mukana,
 muutamilla
 riitä, mitkä^{subjektia}
 kannattavat.
 ja kuningas
 ja hallitus
 mieltänsä
 oli.

~~arvokas~~ näille tuomaan kassellista kan-
 natusta, varsinkin kuin Venäjän puolel-
 ta. Kaupalaifilla harvattiin olevan kan-
 natusta Sotvetshois luostarilla ja kuu-
 laifilla^{la} paallikivillä ja yltämyksi esi-
 valla vallailla ja kuuilaisen kansallisuuden
 keskeisistä.

Lellaisen elävarustus oli huoltajilla Viena-
n saareen sijaitseva Solovetshin luota.

Tämmöistä melshetta täällä yhä
 kesti, kunnes sai kalonpoika nimeltä
 Klenetti kerikinpoika, sai Kesäisen
 sotatorveista ja josita reunoista oh-
 olise, jouta toimesta kätme hin vakeen.
 nettiin linna paikkakunnan suojelusta
 koki. Väistä urostöistä, kutsuttiin
 hän Kaarle ²IX luoksi Töböhnaan,
 jossa joka antoi hänelle veson vapauden
 ja paita muuta favorionofitabria. Lilla
 tiellä esitteli hän kunninkasle myös
 omistukse ^{vorsinais} linnaan rakentamisesta
 kotifutunsa ~~to~~ työstä. Tähän suori-
 tuttiin ja v. 1607 koki kuningas
 Kaarle Pohjanmaan Pohjanmaan afektuilla
 ottamaan osaa linnan rakentamiseen.

Tämä kesto ette linnaa aiottu enfi-
 rakentaa Petäifin korkeen yläpuolelle
 Linnasaareen, jossa vieläkin on kiviröyk-
 köjä, ja mutta työ ei menestynyt, vuosen-
 väli muuta puskia ^{yöllä} ~~to~~, mita ^{muuta} ~~to~~ päivällä
 rakennettiin. Litten keitettiin aspa,

meijäsen (miten linna difi rakennettava, sillä
 laavalla että haettiin pölkkyä viistoa
 (meremäiden, miten se pyöritettiin, siinä
 linnasta laatu se mikä pyöritettiin mylly-
 soita linnassa siunnaan yläpuolella ole-
 vaan suureen, jossa linnasta johon linnasta koto-
 di, jolle on haettiin nimeksi Kaja.
 on siinä mikä sen johdosta että pölkky-
 suureen kuttua laulu linnasta siinä linnasta.
 tämmöisä tuntuu kajoak, kajoak.

Laavi laajennettiin kaalutubojilla,
 kuten vedenrajan altaakin vielä voipi näk-
 de. Takana hyllypalkinien muurien al-
 ta näet näkyä vielä kirkka.

Sekin on huomattava, että kytli viimittyn
 kuin täällä ~~on~~ harvoin vaan kesän tai
 kuudesta on tietoon tullut, jotka tie-
 tyksi jo viittaa myöhempiin aikoihin
 ja kehittyneempään teholapaan.

Itse raudanlaadusta on yleisesti se käsi-
 tys, että tämä kotona tehty oli parempaa
 kuin tehtaista saatu.

Kukinkestäiset murit ympäröivät
 linnaa, jonka sisäosa oli esreitä asuma-
 huoneita, ja muona-aittoja ja vankeita,
 joista mainitaan Wivallinlehti koppi ja
 Taa Kofen torni. Kunkin sisäosa on
 täällä ollut Johannes Merenius pika-
 laus Linniläisen maanestros Paul von
 Ollerus, jotka ~~ofalaa~~ sytyttyinä val-
 tiollisista sekkeistä. Taitavat täällä
 viittä ~~osa~~ eli ~~kympin~~ monia fuoren
 ofen elinajastaan.

Linna valmistui v. 1666 koko Pietari
 Braken läänityksen avulla. Linnainva-
 puuttettiin Lilla'shdolla että sentti ~~ofalaa~~
 si mahdollivat ~~tehti~~ ~~työ~~ ~~muokattavien~~
 sivat itse, ~~myönnettiin~~ si täällä sotaväkeä
 otettu, vaan asetettiin heitä vasten raja kop-
 leeni ymää 2 pitäjänhankintia, joiden
 johdon alla väki hajotettiin sotaväke-
 tiin.

~~Smth 1/2 1892~~

Kuulaisit aikakirjaset jo talou-
nen kuin siinä kuusi kuukaudella mitään
tiedetään, Tietysti kyllä kehittyy jo
linnan turvin josta Petari Brähe
Wi:lle kaupungin virheiden v.
1651, johon maastusta ^{rikkaus} jäsenistö
ajettiin v. 1659, jolloin senders
ensi tuomari joko Luovosius tulo
määrättyä määrättyä joutaviksi.
Kokoa kirkonkuntaa jälkeen kirkonkunta
tänne kirkkokin eli v. 1659 ja jolloin
kin kirkonkunta. Jäsenistöä aikoo kirkon
kirkon kirkon, josta ^{ajia} tiedon
alkeita joko varille teinille kirkon
of Tuomas J. H. Ulander, joka mainitsee
vassin kuolinattomaksi kirkon kirkon
etti opettajan viroissa. Petari Brähen
kella kuolinatto loppui v. 1680, jolloin
kajaanin kirkonkunta perustettiin, kirkon
uusiin aateliston läsnäollessa, kirkon
valtiolle. ~~Ja~~ kirkonkunta kirkon
kirkonkunta, jonka P. Brähe myös si kirkon

*Luteoherosoma
tilae*

penicille calycitland, var. hamperii, cell₂
pitui.

Kitevaista oli eläimiä ja eläintarhoja
 kaupungissa täällä Pohjan puolella,
 eikä muuta linnaa saanut aikoo
 jättää torjuntakäsi ~~niin~~ + varustus.
 viikse, joita sadon taltuessa piti koot.
 Linnasta muurien pituus 150 miestä,
 mutta rakentamisaikoina, esim. 1681 oli lin-
 nassa ollut vain 4 varttia ja Kajaanin
 linnaa päälliköllä oli Oulussakin linna
 koston alla. V. 16 Uusiutuneen vuorok-
 kelellä on linnassa ollut 6 tykkiä, joista
 voimakkaita kummit vainoivat 8 naulaa,
 102 paa 281 pyssyä, 99 keihästä,
 5 tyynyä ~~ruutia~~ ja 3 poliaamia
 puita, 930 kyllin kummaa 22 k 1716
 pyssyruutia. Näillä muhustettiin
 ifon vihan aikoina, jolloin rajatun haat-
 kevatettiin kuka muoksumilla muokilla.

Rajakulakortti oli Suomin, Lammastien ja
Laakajärven tyylissä v. 1709. Mutta ^{välillä} ~~Siinaff~~
meijuri Siinafflele ~~kirjatti~~ ^{kirjatti} täällä kirjatti.

leishonifillaan ja rõõhkeysellaan. Die listen

(Halenspojat puolelleen ja sai toimeen kapi-
tanin ja hollantilaisten Venäläisten ja
Sipin Nevalaisen ja)
Gyö Tornioissa ja hollantilaisten kirkkoista
v. 1710. Linnä menetti hän Hovilasta
kaoksen omaisuuden. ~~Roos~~ Pielisten
Apostoli Pielari Halkopäät ja
Juhon Wallius joka hukutti Juhon Pielin
ja kehottivat jolloin kaupaa löytyi.
maahan Venäjän allissa oltiin Pielin.
jäsenen telontekoa ja nyt oli Afflektiolla
taisteluista, Hainta jonka lopuksi puo-
loiset eivät ole täysin kunnelluja. Se vauras
hiedetään että pian syttyneessä Saska
sodassa tot yhtyivät Pielinjärveläiset
Käkipalmen ja muiden rajantabaisten
Venäläisten ryöstämiselle, jotka toivat
tun 1712. joulukuun

La kassaan allu oli vuitteen. Ennen
^{kamppinaat} Kena-fän Kaja-laiset olivat menettäneet
v. 1711 4.300 hyppäviä sarhea kaupaksi.
Kajaanin markkinoille ja maksaneet siitä
filloin väidety ^{tulli} veron. Leivaavana vuonna
~~väidettiin heiltä~~ & otettiin heiltä sarhet
sarhekaupaksi pois nunka tullaamatto.
nina, ja hämän vuoksi tehivät Kuvallaiset

Dec. 1. 560

Olen joskin vuorokauden kiertonut yleensä
na Kallvallen kaivostyöissä rannan su-
mesta ja tammikuun (kauras) näillä
Kajuanien lauvilla erot varsin yleisiä
ja tulffoja. Koko tänäänkin tapaa meitä
kymmeniä henkilöitä, jotka osaa-
vat vauraita ja vesienfilmiä janoja
ja rannan syvennyksiä. Niin ikään on
Suomasaarissaakin tarvisia ja
muistossa ^{johdattuna} jona käsitellyt, että
kaufalla, että vauraita on varsi hartaan
tehty melkein yleisesti, milläin
vaan tarvittiin ja sitä uusia miehet
tehivät, eikä mistään käy selville
viittailfia, että ^{taito} ~~sitten~~ olisi muualta
täällä teetä, vaan ollut alkuperäinen.
Uusiunnissa kylissä voi helposti
saada tietoa vielä näitä vauvoja
rannan ~~vauraita~~ ^{vauraita} rannan pulatus-
alijoja, joista paikat kuka kukaan
tänään.

Laeta Pia? Paelligra.
Helia, juite? Autridan.

2. in the month
 of the month of April 1861

Käime ylen kiivaan häirityksen, jota
~~olla oaa~~ ~~sitten~~ moita Sii-lis-järven
jona kullivran bantaja Hoffren näe.
kättilin kuoli aaleksi ja lapset väetän
nauttuden. Kupaamin kirjotokeena
Eubriel Cajamustin käö kättilin vahan
vauvoilettiä, ette elänyt kaavan sen
jalkeen ja uffeta mitakin vahoia,
pidettiin. Kirkot ja yläse talot ro-
vottiin ja 18 taloa kaupungin etelä
puolelta polkettiin joroksi. Linnasta
ammuttiin) ^{kerho} kaupunkiin, mutta ai-
noastaan kukaan vihollista haatui,
tillä pohjoisspuolen talon suojelijat
heikot. Ei Linna eivät yrittäneet.
kaan valloittamaan, vaihtoa siinä
^{vainastuswallea}
Hijeen nuntamia henkia". Linaan
aitaan rasvon toinen joukko palta-
mon Pappilassa ja kirkossa, minis.
michen talossa Tummolasen ja kirkossa,
josta seivät Boov Xalarin arvosta omaisuutta.
Mennestään raisosivat viholliset vielä
jälkeenmin luthanassa polttamisen ja tiedus-
materien vieden vankina Affleekin perheen.

Helsingfors i Finland
 den 10 Mars 1884
 Herr Helsingfors Högskola, i Helsingfors
 Helsingfors Högskola, i Helsingfors

L. 571

Käännetäkäämmme tuonionne vilhois.
~~Siinä~~ lopuksi uutehin linnan rannioitui.
 jotka nyt valokvattana vielsaamme.
 Tuona on alettu kaupungein puolelta me-
 ella, jonka vuoksi 3-4 sylen korkeiset
 murett kottanumäkeä varten näyt-
 tävät matalaloilta. Siinä jela
 väkävirta ~~on~~ kiertäen ohitse sinua,
 putouksen, tuohon varmaan Tu-
 hingin korkeen, kuten se 1550
 tienoisu mainitaan. Sen mahtava
 2-3 sylen korkeinen putous on lu-
 nivelkainen ja juhlallinen nähtä.
 Kumpi päätyy pelikattavat
~~Korkealle kirkkakatavat~~ jolby, siinä
 korkeissaan jotka siinä lasketaan, ko-
 kotakseen uusin pystyyn virran
 voimasta, oltuaan kotuon unpi.
 pukeelosta. Tuota ^{jollakissa} veden kirkk ~~on~~
 kumpuon kummelesta ja veden ta-
 taista ^{jauhauksena} putousta kirkalle mielellään.
 Lakea usua kohoaa siinä ilmaan vuo-
 kumasta päiväpöistellä vhaan

Linnun ralemmasta, jossa historioitsija
 Messenius sai viettää katalan kaikkovita vä-
 viä, ^{on} hän kirjoittanut sängers halveksivaisesta
 puuresa Suomen siimikse rimekron leppesfaisimo.
 mitaifessa kronikaasfaan, josta kaannuunne ta.
 hän otteen, ~~niin~~ josta nälele kuniika halpasena ~~ta~~
 laitoksesta hän piti linnua ja ~~ta~~ pantaavaa ~~työ~~ kukaan
 panna. } Kun Venäläinen kengelmä

Pajamaalle, ~~niin~~ jo päätettiin,
 Lada liimassa, Kajaanin liima,
 Lina Lada ja ~~valmistet~~ näin.

Kajaanin linnan valmistaa,
 Se linnan rähjä on kiten oikeestaan,
~~Alti~~ pieni pal kiten oikeestaan,
 Peninkulmia siitä rajotllen päin.
 Purosta, jossa ma pohjan näen,
 Talvet ja kevät kun vaasoinen
 Tullee niin helposti kahlaillee,
 Matalan jokeen vaiikka kuu,
 Kun nostaa housut polviin päin;
 Näin aina paikkein purojen laita,
 Sen näköpiiri ollut on kaita,
 Mi linnan laittoi lapsen lailla.
 Morien paikka on vaiikka miisa,

Näät Norvegvarin^{tiin} (nylt) Tukholmissa,
on sen näköä, tekoa myöskin.

ja tästä ei muuta hallitus tiedä.

Kun otta jo vastarinnan sielä,
Vaike'ois kymmenet tuhannet

~~jos kaikkien miesten~~ alla.

Noin kuminkaan pettivät puijaualla
jotta he viitekauden voisi tulla.

Ei Ruotsiss' ei oo paikkaa yhtään
laalishimasten
keinoista lypsää ja myytää.

Keinoittelijoi

Kajaanin kirkon perust. v. 1550 varhain
Kustavin kirkko, jonka varrellä mainitaan

Raunioiden ja Jaatavissa olevien kello-
muisten nojalla on allekirjoittanut valmista.
mut kuraavan ^{piirroksen ja muotoksen} ~~muotoksen~~ Kajaanin lin-
jotka pitäisi kuvata
man Raunioiden ~~muotoksen~~ ja Kajaanin ~~muotoksen~~
~~muotoksen~~ linnon muodosta alkeperäistä muotoa.

Kapardin Fairbairn

Linnaea polyacantha diffusa:

Linnaea korkeista pöytästä viittaan lähem-
min H. Loh. Gebhardin ja K. A. ^H Lesténin
kustannuksiin.

Lopuksi mainittakoon tässä, liinan
 rauniot ovat hiljan kengityt jatkuvaa
 rapistumisesta vastaen ja ~~sot~~ liika sora on vedet.
 ty vois sen muurin siinäpuolella, että ~~muuri~~
~~rauniot~~ on entinen muoto on jokuun
 nähtävänä. Tämä on toimittu. Vallioarkkologin
 ja muinaistieteellisen komissionin toimesta.
 itte raunioilla on fovan seasta löydetty kivi

kirjeestään. Niin tappoi hän suuren kuu-
laisjoukon, jotka hahtasi yhteen katti. Jikse
on muutamassa paikassa Thoreslahdessa valko-
ihmisten luita*)

x) Opettaja W. Karjalainen.

Arbelin kappala, joka pelasti Paltamon kirk-
kon kellon vihollisten kysyistä, on puuttu kirk-
on paikasta. Saman foki miehen paltteläisiä oli
ollut muutamia vuosia toinenkin, joka asui Thotto-
lahdella Koivaniemen talossa. Ollessaan Nissilässä
hollissa, piti hänen kerran hyrjällä evästä kuu-
laisia foteheraa. ~~Katka~~ ^{Tosi} ~~Stana~~ ^{oli} ollut avo-
missa fota-aseissa, mutta kun oli alkamut neok-
kua, otti Arbelius hänen omat pistimensä ja
hänen käsivareltaan, ja ^{pirti} ~~myös~~ hänet sillä lävitti
jauhasi myös reistä tienpieleen ja peitti humel-
la. Litten käänsi hän hevosensa ja alkoi ajaa takas-
sin. Totajoukko, joka tuli häntä vastaan, ei ehtinyt
voimistaa koko tapausta, vaan pöytä hänet mu-
hassa palaamaan. Kestikievariin kun pääsi, vei hevos-
ja talliin ja tappoi fukit. Niin pötki fukit, jossa
kannan pieli potaattikiopassa. Kuolait titysti
kaipasivat hevosensa, valajiset kestikievariin, ja
pikensivät sen ifannan, mutta eivät keikentoon katta-
neet luita*)

x) Opettaja W. Karjalainen.

Laskaridon aikana on Lokasaaresta
 asunut joku lantamies, jota Kuuläijä
 puolesti ja sanoi: "vähän se olisi
 meistäkin, jos meille semmoista vää-
 ryttä tehtäisiin, että tulleet tavat
 ryöstettäisiin." Kuuläijän Karjalainen
 sanoi tämän johdosta hänelle: "joi si
 Lokasaaren mies jättäi kusahusta
 kumit, makra sie pöksytän voan." Sit-
 ten kun Kuuläijä tulivat ja olivat val-
 lesmanin vangiksi, työnsivät miehen
 lihan ja uuhkan väliin. Kun kutsuunon he-
 si, sanoivat: "mitäka sie aikejät kan-
 kaspuella!" Lokasaaren mies säilyi.
 Kinkkunaan. Kirvasaan vielä Valtua
 Valtasella vielä Lokasaaresta, vanhasta
 nyt hävitettyä katosas tuodut ovet, oi-
 kein valvosti tödyt.

Ky.

Haapovaarassa Mustomäen kylä on vanha
aitta, joka on Jhon vihan aikainen. Lilla kuu
kruunatut silmin ajateltiin mainittua kylä-
näkälösä, polttivat ~~he~~ ~~fu~~ ~~kuunt~~ on paitse
aittaa, jossa oli ruumis. Aittaa on vielä vält-
tävä huone.

~~John A.~~

Vuottulahden perällä on kolme^{kolme} virstaa
ylöspäin on Karbunien, jossa vieläkin on
karbunien sekä kinkkaan sija.

Pirttihaan kaalla on $1\frac{1}{2}$ virstaa Tuli-
järven perällä, sen päin on iso lähti, jonka luona
on nimittäin ylös lähtö ja alas lähtö.

Äijän saaresta olisi aarre, mutta fitä on
sangen vaikea löytää, kun saari on niin
virstan pituinen ja kun on fitä sufitapi-
kin vaikea löytää, mutta jos paikan löy-
täisi olisi ~~paikka~~ hieno vielä siltä, että
pitäisi olla yleisluotinen lapsi, joka
yleisillä varrella menisi yleisistä
jäästä.

Muudan olisin huolessaan sanonut,
 että siellä olisi aarre, kun kaivaisi sen
 omalla kädellä, kukaolla kyntäisi ja
 kädellä kashikeltäisi. Kun tämä kuoli,
 oli toinen leikkannut häneltä käden kyy-
 näspäätä myöten ja telnyt niin kuin
 oli säädetty, niin oli saanut sieltä aarteen.

Lutamato, motrilien härmästä, kytä-
 tuallakin nahoja. Se on joutuko pieniä mattoja,
 jotka ryöytäpäisästä ryhmästä liikkuvat. Mitä

Tämä näinmä tienaissa kehoitetaan että Lapsilaiset
ovat tulleet ^{siis} aarteita ottimassa. Lapsien sitä varten
sanottaan Venäläisten (tietysti. Korpalaisten) ~~not~~ otta-
maa tointa hajotettavaksi.

Limman ympäristö on löydetty välistä ~~ifans~~ pino-
kumpia ja pienempiä tyylihuoleja. Niinpä oli v.
1868 varheilla enäs ~~kun~~ ~~ontelo~~ ontelo luoti-
~~utettu talteen~~ ja säilytettävänä
(Kärsänin Sahalaistokien Tapausta. Sen lävistäjä
oli ollut noin 7-8 tuntea. Olen välistä hyötyhuoleja
hin uatunut, ^{johtoon tarvetta} Limman saunioriden liepeillä. ~~ja v. 18~~
Ompa siellä myös otettu talteen vaskiraha vuodelta
1676 sekä ~~su~~ alempana luvatta hirtinen, kol-
mitahkoinen muolenkärki.

2574

Kajaanin linnan
rauniolta $\frac{1}{1}$

Tämä on se, jota
 on kutsuttu "Kokous-
 kirjaksi" ja joka on
 ollut käytössä
 vuodesta 1880
 lähtien. Se on
 ollut erittäin
 hyödyllinen
 työväline.

Mainittakoon tässä, ~~ei~~ vaihtaka onkin rajan
 toiselta puolelta se tieto, että tulevan luota
 alangon muoto on lyödyt muotoporkkia 4 $\frac{1}{2}$
 kymmenen nyydestä, kertoo Elias Kunnas
 n.

Kirkallist ministot.

Kajaanin kaupunki ja maaseurakunta ovat nyt
Oskariin pitäjään kappelina. Ensi kirkkokun-
naksi luokiteltiin se vasta filloin kuin kau-
pungin kirkkoon.

kuona 1786 yhdistettiin maaseurakunta taas kirkkona
(annekfina) Paltamoon.

Kirkko rakennettiin kaupungin itäiselle laidalle,
nähtävästi nykyiselle paikalleen v. 1654. Kat-
teitsemässä päivässä se valmiistui ja sanoo-
taan kuitenkin olleen ~~ait~~ aika fievä (mächta
skön). Kellostapuli saatiin toimeen ~~vasta~~ kym-
menen vuotta myöhemmin, jolloin ostettiin
niminen kirkonkellokin *).

Kaivostukki (kyrköstocken) mainit

Kirkkoon oli täälläkin tapana hardata kuolettea erityis-
tä maksua vastaan. Niinpä esim. H. majuri Lougin ^{vai.}
no Dorothea Edom (?) Alefanderin tytär, mylysiin Hal-
mundista, hardattiin tänne v. 1661 *).

*). Näistä lauseampia tietoja H. Gebhardilla. Kajaanissa
kaupunki

†) L. H. Baekmanin kertomus.

v. 1712 Saksaloiden aikana ryöstettiin kirkko-
kin, eikä jäänyt jäljelle kuin 22 taalaria vai-
vastukseksi (kyrköstocken) joka tina kalleksi.

596

597

Kajinon Kienon ja Turpinin Kuori

Kirkkosäikeä on ~~suu~~ ^{itään} ~~sen~~ ^{Pattamon} nimen kärke-
 nimi Arjānfaressa, joka on ~~ilaa~~ ^{ilaa} kirkon

kirkolle vain. Muta yhteyttä ei tällä lie-
 keä kirkon kanssa. Tana säikeä näyttää

merkittävän fannaa kuin kielikarttutta ja on

niis ^{suuna} säikeä sanalle, ~~mut~~ joka on fana kiel-
 ka kōrma.

Kantausmaat.

Littenkuin kirkon tuo kantaaminen lakkautettiin,
 valmistettiin Tuonemäki Kantausmaaksi. Kaja-
 nia joen pohjoispuolelle & vainajien viimeistele-
 lepoajaksi. Päiväpaikalla riutella on siinä
 juhlaallisen ihana^{ja} pyhä muistojen tarha kauniine
 nekaloinen. Alla kulkee kasa virtaa vakaste leveä
 joka musta joki vaahkoihin vaahdo viimiseen. Alla
 pama muadostellen lahtia ja jalmia olt
 vilkkyjen^{va} nittujen ja metfä^{mu}unaitten
 välillä. Katsapaata ja siivellä kohoaa kalliio
 lönnä, kaupungissa pama joitten välisin
 itäänvään pirstoutyy tuon Perijäläinen vuo-
 ma aina & pahaavaan Simekosen alle
 asti, joka lakkautta jätkaa istuista pau-
 huunfas. Yläpuolella on kohoaa kohoamistak-
 ja ~~Pölyvaara~~^{en} Pölyvaara. Itse tuonemäellä
 huuisevat tai tuohisevat kuset^(tai tuohisevat) ja kovat iha-
 mettuoret vitakoiwet levittään varjonta ja muis-
 ten sietien ylitte lakkauttominen riisten ylitte. Voi-
 neko kanta^(muisfään) huntuu paremmin tueta loppo~~vainajien~~
 sitä^{paite} loppo~~vainajien~~ pyhyillä, joka kintyy on

Kiinnitetty vainajille kalun rakkaalle vainajille
pyhiin muistettujen maahan, kuin täällä.

Tänne hankkuihin mainittakoon laivastaja ja
tuomari Carlsson, joka muisti reikittä kunnasta
testamentillaan testamenttiamalla nuo varansa kaupan
rivityksellä eristettyksi. ~~Kokouksen~~

Eväntöistä on, onko jussavilla paita.

Kuoreslahden saaresta on ollut kalunista, kieh.
polvi sitten valmi: sieltä vielä hiuta jätteen.

Slasen laumien ja Riikhofen talon välillä on
Slasen torninse kumpu hautoineen, josta opetta
ja Kolehonen löysi ihmisen pääkalton ja muuta
muuta kynnärän syvyydestä. Vaakfan väärä oli
ensimmäinen ja toinen vaakfan väärä toinen
hiilikeros. Koke kumpu näyttää olleen
uoman sylän alalta peitetty hiilikeroskellaa,
josta kumpu se on totta, on päännös kulovalkeasta.
Luvulla pidetään näitä Leppäläistenkin jäänne.
Ona?

Uhoepunt.

Koivikossa ~~talossa~~ Kontaniemellä oli ~~tuoroin~~
~~uusi~~ ~~maantanssi~~ ~~ja~~ ~~uusi~~ ~~30-40~~ ~~matto~~ ~~sitten~~
 uhoiskoiva, josta maanmittari Nordbergin lano-
 taan tarjonneen talonpidonmälle sata markkaa,
 jos saisi sen kaataa, vaan omistaja ei siihen
 suostunut. Pien hakeuttti sitten uuden
 talonomistaja J. Andelin ~~sen~~ ~~pitä~~ ~~tyydyttää~~ ~~sen~~
 se lahoitti ~~aina~~.

Mularissa Mäntönässä on nykyisin ol-
 lut uimien elättäminen, ~~jolle~~ ^{joka joutuu} ~~pitä~~ ^{aina en-}
 jän viedä joutuu eli lemmimaitoa, ennen-
 kuin kukaan talonmiehstä saisi siihen koskea.

Tuottolahden Kalolassa oli sitä vastoin iso
 kaksikaarainen petäjä, se kentaalla kalle-
 vuuksien luona, jolle nykyisin uhoia kannaettiin.
 Jos lammas eli vasikka kuoli, vietin se taibba
 ainakin osa siitä ~~se~~ ~~joutuu~~ ~~petäjään~~ ~~riippu-~~
 maan. Jos eläimet eivät alkoivat hitua välttää
 hen taas kankkia jotakin riippumista. Tällai-
 seen faivat ripustetut esineet sitten tippua maahan.
 Vielä muistuttaa matto sitten hoitettiin pientä
 hyönteä alkeesta. Lila on vielä toista sylen kookon.

1772 Uutisalon ^{Koivon} Poika Pekka Heikin p.
Leinonen Kichimänselästä, murhasta,
ryöstöstä ja murhapoltosta,
1781 (nimi: eväffler), ampui appensa jout.
sella.

Joppi Leskelin ^{aihana} on tarun mukaan
mestattu 2 henkeä "Kekolari ja Soakkar".

Nimensä puolesta on oimittuinen "Koivon riisi" sukla.
sa, johon on keksä mies tapettu ja ~~hän~~ jouta tiuor.
sa pöytäiden paljon kunnittellee.

V. 1721 takotettiin ^{exästä} juho Taurinis.
ta taikimifsta muotalla.

Elliniemi on Kajaanijoella Susalasta lounes-
päin. Se on saanut nimensä siitä, että kerran
ollin viimässä Elli nimistä tyttöä mestatta.
saksi Huuhkosen, tyttö oli näet haaveutunut
~~mitte~~ ^{kuuluaan} rikoksesta. Kajaaniasta vien
kun soudettiin, ^{oli vakunnalla} ~~si~~ tyttö ^{olivat} ~~vakunnat~~ viattomu-
tensa ja kulkujen torjuntaa mekkia Taivaasta
Vihdoinpa olikin tullut niin ~~hän~~ ^{hän} ~~pinna~~ ^{pinna} ~~fu-~~
nn, että päästyään edemmäksi, vaan tä-
tyi laskea maahan Elliniemen. Tästä pää-
Tämän johdosta päätettiin ² ~~mitte~~ ^{mitte} ~~tyttö~~ ^{tyttö} vapaak-
ki. - jousonimesta, joka on Huuhkosta la-
kuna kestävät ~~seura~~ ^{jotenkin} ~~seura~~ ^{seura} ~~laisen~~
jutan, johon ^{joten} ~~mestattava~~ ^{mestattava} jouso nimisen mie-
olisi antanut aihetta.

Ligityppä vielä toinenkin torfuto. Kuna lä-
ten maasta ollespa ottivat Kniäläiset Jaltama-
ta haki henkeä viidäkkeen Huuhkosen mestat-
kavaksi. Mutta saksen suuri laskeus järvelle,
taivas peittyi pilviin. Tämän vuoksi eläivät viejät
selälle kaman karkailtuun, Elli joutui Elli.
kunnes joutuivat yllämainittuihin miehiin,

Kivikausi.

Hirvenimellä on kummailla kumpuja
peitettyjen hautain muotoisia kumpuja, noin
10. Nöstiä on kivikapineita löydetty x).

Lammajoen ~~perällä~~ ^{3 m. päällä} Lammajoen eli Nis.
Kauhaassa on ^{3 m. päällä} Lapiin hautaa, joista kuulua
löydetyn 3 kivistä talttaa.

Museoon on tullut pastori H. R. Dan-
stam kahta v. 1888 ~~eräs~~ kattoelina lin-
siällestä, joka on 56 $\frac{1}{2}$ m. p. 23-18
m. leveä ja 7 m. paksu. Toisen puolen josta
kivi kalliinen, toinen tiheistä kalliisista kivi-
epäkaluista.

x) Kivikausi 1879 ^{31/1}.

M

Lapinhaudat ovat täälläkin samaa muotoa kuin muuallakin ja sama sisältö hiilipala-
sia ja kivenlohkeita. ^{Ne ovat aina veden viiemillä.} ^{Samas Kukkonen.} Etkä
näistä ole ehtinyt kaivaa kovin monta, on
huomollista, sillä kun muistaa, mikä ~~paljon~~
paljous niitä täällä löytyy ja kuinka laajat
maat täällä on astuttavat, niin voi kyllä muu-
nille aprikoida sitä ajan menehtä, mikä
näiden kaivamassa meni. Minun täytyy siis
rajottea sitä näiden paikkain luotteluun, josta
la näitä Lapinhautoja suuremmassa määrässä
löytyy.

Kontiolammicella^m kankaalla on niitä runsaasti.
Siellä on myös kiviöylebio, joka ~~mudat~~ muodoltaan
kukuluvolevan eriskummallisen.

Kalliojärven tylästä Kalliojärven talona on yksi
hauta sekä muuta, nähtävästi ilmiä tekemiä
kuoppia.

Kokkovaaran puidella on Lapinraunioita sekä hautoja
esim. Lindajan järven pohjoispuolella.

Tärisälön saarella on samoin Lapinhautoja 2 kappa-
letta.

Jorosen kankaalla vastapäätä Kalliojärven taloa on kaksi
muuhtoa Lapinhautaa, ja joitten lähistöllä on kaksi kyllä, my-
ös vielä pari kyyräätä.

Karvijärven kankaalla on 5 virstaa Kellojärven talon
etelään päin ~~on~~ hautoja, joita ei lähemmin tunneta.

Talosen saareissa Valkeisvaara lähellä on kool-
lisen päin nieliossa Lapinhautoja.

Laaj juortavan järven rannalla ^{Vartiukkaan teläsfä} on Lapinhauta
^{erlässä paikassa} ja ruumishauta (X) Tahelkään, joka muualla Lapin
hautoja.

Varajärven eteläpuolella, noin $\frac{3}{4}$ virstaa Kara-
järven talosta on 2 huoppaa, joita ei ole tutkit-
tu. (X).

Jauhovaaran alla noin neljännes Torvafal-
men kiveristä etelään päin on Jauholaampi ja
Kulmalampi, joiden rannoilla ja tönnisfä on
Lapinhautoja. Edelleen on niitä:

Salmijärven rannalla, johon Kuumujärvi
laskee vetensä;

Nättijärven väessä Leilofen salmen rannalla;
Kellojärven keskellä Hamarafaasessa;

Mustojärven Pöytäfaasella;

Kalerasfa Lyvänpöytä länten päin on kirk-
kotien vieressä Lapinhautoja, ainakin 3 kappaletta.

Lapinhautoja on ^{edelleen} alimmaisen Lentuankos-
ken rannalla oikealla puolella jokea. Len-
tuanjolla Patokosken niemessä on mitä minitään
kolme. Sinne on 2 virstaa Hiirenniemestä ylös
päin. Yksi näistä haudoista on 2 kyyräästä sy-
vä.

Hiirenniemellä Lentuajan ja Vantiiran ^{välillä}
Kokkonen kirjoittaa nämät välistä - tiira välistä
- tiira päätteillä, joten se kausallakin vaihdelle.
vat - löysi Kokkonen kavellesfään 24 Lapin-
hautaa, vaikeaa paljo kuulessi jääneen huoma-
mattakin. ^{Ennen tammikuuta sanotaan ~~Kappale~~ jättelästäkin} ^{mitä jättelästäkin}
^{jättelästäkin} Väikekannalla sanovat mitä muuten ol-
van "joka mullikosfa", s. o. mullakankaassa.

Ainakin nämät hautoja on edelleen juolungan ja
Kalasten lampien välillä Kalasten niemessä;
myöskin Kräisjärven Saunan niemessä; minitään
Porsaisen puon rannalla Porsaisen launun
ja Irkunjärven välillä rannalla.

Irkunjärven ^{ympäristössä} pienessäfaasessa on myös kaksi huop-
paa, - afunahautaa, nimittäin Kokkonen, mainitsee
tarkoitteen sillä huoltavasti ympäristäisiä hautoja,
eritoten kirkko- ja kapeista. Ovatko Lappalaisista

vaikuttaa läisten f. kajalaisten, on mahdollon tietää,
Kokkonen sanoo kyllä, tarujen nojalla, "Kendäläis-
ten" mitä afromoitojen haivelleen.

Lammajärven perällä on Lammassaari
eli Niskansaari, jossa on Lapin hautoja.
Niistä on 3 ryvä. On löydetty, niin oltiin
tietävinään, 3 kivistä talttaa kelta.

Kirkkokankaalla Lapinsalmesta etään on
ainakin 5 Lapin hautaa.

Nivan taloa vastapäätä on toisella puolella
salmia, noin 6-7 m. rannasta rannio,
jota sanotaan Lapinraunioksi. Puskalssaan
löysi Kokkonen ^{siitä} ~~sieltä~~ palaneita kiviä. Ylimäl-
keaan olivat ne vajonneet syvälle maahan.

Jänkovaaran alla noin neljännes Ter-
vafelinen kiveästä etelään päin on jänke-
lampi ja Kelmälampi, joiden rannoilla on
ja törmisiä on Lapin hautoja.

Lapinsalmen taloa vastapäätä on kapea
pitkä Lapinmiesni, jossa on vanha rau-
nio: Lapin kumpi. Marjosaaren rannalla on
Lappalainen pilannut parhaan apojan
upottamalla siihen muotia, joka muotia
muuttua. Puittoja on tosin koetettu pois-
repää, mutta se ei ole onnistunut.

Kokkovaaran seuduilla on Lapinraunio-
ja ja hautoja, esim. Lumlajan järven pohjoispuolella

Ontonjärven

Naukkari saareen ~~Lammassaalla~~ (2) on

muinoin
josta fittan
kuin nappi
kärvi ne siu-
naamassa,
olivat kaski-
liat äänest
lakanneet
kumulumasta.

~~Pääkallolla~~ Kaksi pääkalloa ja pitkiä
handatte. Pitkiä huila ~~siellä~~ ~~naamassa~~
ihmisten aikana. Naamanta oli ~~fitta~~ kella ufoja kumulumat

Tajantunkealla Viiksin kylässä oli yhden krapan
päällä $\frac{1}{2}$ kymänsä palasu kivikautous. Liitä oli löyt.

myö ihmisen päällä, joka viime aikoihin asti oli na.

kynyt kankaalla.

Juortaan järven rannalla on Lapin haudan
viressä kumumishantakin, jolla erään mielen hal-
tijat ajivat pois (KYY).

Katsovan kylässä Kulumossa sanotaan
ajajien olevan ufoita pöytälaisten rannivita,
kertoo Gottlund.

Noin neljä viistä Lentäen rukousluonnel-
ta pohjaseen päin on Tohoimpuon ja Len.

Tiedanjoen kolkassa erään kumumien ja kal-
lion luona 7 Lapin hantaa. Niiden ^{herra} koka.

hogan piirtämä kuva opittua, on mistä yksi
erillään. Se on 5 jalkaa pitkä. ~~Puosta on~~

tämä noin 15 syltä. Jotenkin samantyyppi
ovat muuttakin tämpänä olevat. Puosta on

vähän noin 15 syltä. Tarkastaisman väitä ^{vaa}

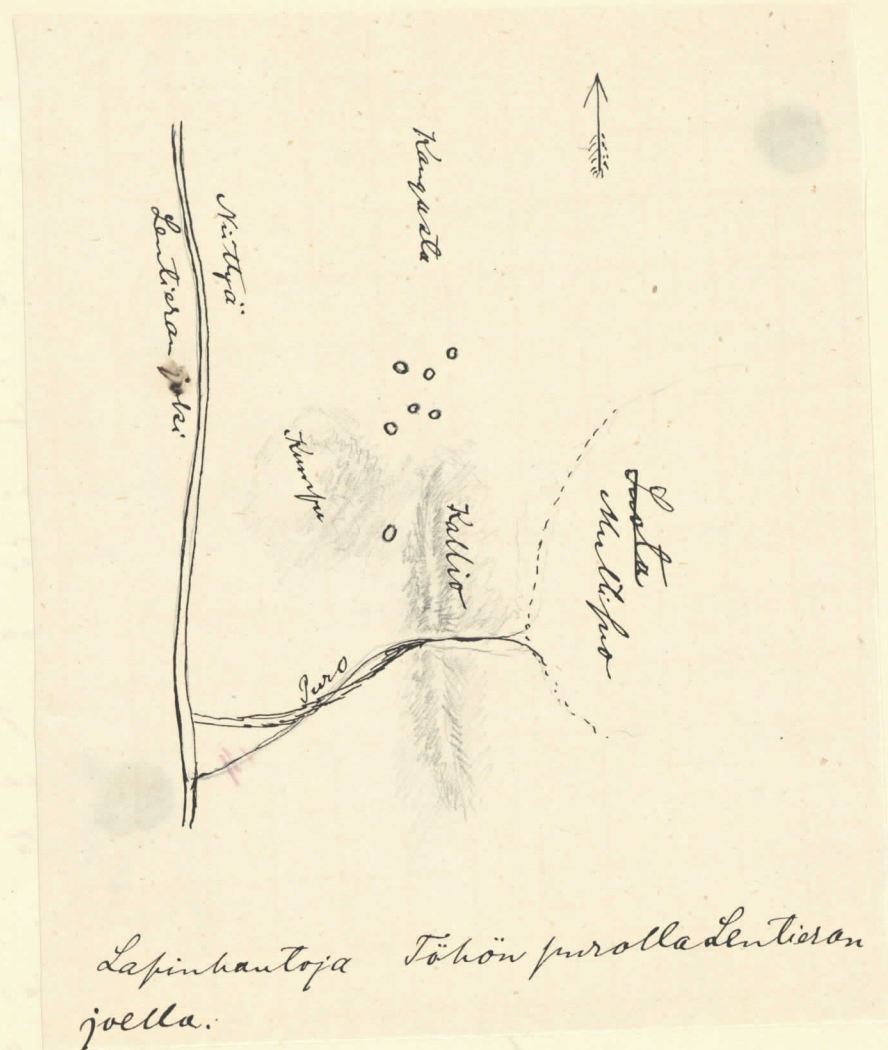
Obs. (osaasi, oli herra K. löytänyt lapsen ja aikaisen
pääkallon sanasta kaudasta. Lapsen jalat oli

vat aikaisen väitä koki. Arkenista oli ~~otettu~~

jalkia, nimittäin palaneiden ja tyvien
epätafaisien kokeiden mureja, joissa

ei rautanauvoja ollut. Handoilla oli kerrattu
olleen kantoja, joissa oli ollut mureja.

Kanuuista ~~sa~~ oli vaan hiukan ~~otettu~~ jälkeä
enää.

Lappalaiset,

Laakson tässä sijassa ^{seurassa} rajan ^{ilkeä} täräjan lähellä saatu
 taru, joka tällä mullalla on ollut kovan myrskynä kätkeä.
 Nimen allaan, kun "kuäsi" (ei. Kaari) hal.
 litri. Moskovassa", apu. kate. Lappalaispr.
 Kettä ^{Kiveli. niemen} Shoulaliden varboilla. He olivat saaneet
 kuäsilta kovan esteettömästi pyytää,
 toinen lohia Lusunaladessa, toinen kettuja
 Larkinienellä, mutta ^{raja seuden} Suomalaiset rajalla
 olivat nimenä Lappalaiset, anastat.
 Gusa uno edut, varleba Lappalaiset byot.
 la olivet tarjoutuneet mistä kuopumaa.
 ftd

x) M. A. Castrelin matkakertomus. Suom. Kirjal.
 lipuden Seuran pöytäkirja 1839 6/x1.

Luettelo

Rantakausi.

Shuhilomuksesta vastapäätä Kuluon
Kettulaa on löydetty vanha Kuajan pääk-
ko. Paikalta tavattiin tiiliä kyynarän
syvyydestä. Vanhaksi asuinrakenn. ar-
vettiin ~~ko.~~

Aapretarinoja

Lamassa kylässä oli eräs toinen vaimo, joka ~~me~~ ~~pari~~ par-
menessa ollessaan sattui rauhkeamaan ~~x~~ haalle
mukkumaan. ~~jolloin~~ ~~hänelle~~ ~~huone~~ sanottiin ha-
nelle silloin: "Tästä saat rahaa ickesesi", jos vaan on
ottajaa." Tuosta lähtee nainen liikkeelle, tuntee ~~huo~~
jälkeänsä alla tuobenrominaa, josta helähtöänsäkin. Pelos-
ta ja aseiden puuttelesta jättää hän paikan tullaan pa-
rempaan varustettuun taloihin. Mutta vaihtaa sitten, kolmen hen-
gen mentiin ~~stimaan~~, ~~ja löydetty~~ oli mahdollonta ~~työtä~~ mi-
nään.

Juttuanjärven Marleminien sotatessaan
näki kerran eräs vaimon puoli järven ~~poljassa~~
juonaukseen muotoisen epineen. Laita kutsu-
sen laitaan ~~muutta~~ ~~A~~ ja tunsi mukaa helinää ~~fitä~~,
mutta raskeas kun oli, piti siihen jättää. Vaino tul-
sitten ~~apumiehestä~~ ~~kanafa~~, mutta siten löydetty, vaihtaa
vaimo oli byllä paikasta tähdele parant. Hallijärvi ~~fitä~~
antamist.

Kutunon kirkolla on Pesolan luona aare
sätehoon katkettuna.

Juttuan lantamies on löytänyt talousta pohjoispuo-
lelta aarteen, pienen koutillisen vaskeispuo-
letta.

Juolungan multaisista on löytetty vaskeispuo-
modelta 1647.

Kutunon pitäjään sanotaan saaneen rah-
vaa felitikkon mukaan ~~ka~~ nimensä Kutunon
nimisestä miehestä, joka aloitti Kutunon ^{mies}
mullen. Toisen ~~loun~~ mukaan oli muinoin
Huotari ² nimellä, joka oli Kuojalla vain tul-
lut, kuskia laskemist muuten kausaa ja kappellit,
josta josta sai paikalla pöytähaupa ja nimeltään
Kutunon nimeksen Kutunon eli Kutunon
Huotarin. Hän ^{sitten} ~~olettui~~ ~~Kutunon~~ ~~mies~~ ~~apu-~~
mään ja tästä ~~älöstä~~ ~~kerfi~~ ~~sitten~~ ~~koko~~ ~~huota-~~
rin ~~fuksi~~ ~~x~~ ~~näihin~~ ~~seurabautiin~~ ~~x~~). Erään toisen
loun mukaan oli tätä Huotaria ~~avunutta~~
todasta ~~päähän~~, ~~ja~~ ~~se~~ ~~tammella~~ ~~paikattu~~. Kuoj-
jalla tullen oli hän rakentanut talon lähelle ny-
kyistä Jaakobolaa eli ~~entistä~~ ~~Pullekitalan~~ ~~taloa~~.
Nyt ~~vanhat~~ ~~Huotarit~~ ~~apuvansa~~ ~~25.~~ ~~na~~ ~~tolos-~~
sa ~~viele~~ ~~paikalla~~ ~~paikalla~~ eli lopulle ~~x~~ ~~oo~~
muotta.

Tartti K. Huotarin antama tieto.

~~Kuhononille ajettiin suoraan Kuolajärven~~
~~Katomaan kotoon tamm.~~

Juolajanjärvi ja talo Lentualla on kuolajäisten alottama.

Kuolajärvellä on suuren afumet parikymmentä kuolajista pöytäalousta pitään, ryöstöllä eläen.

Viivautien järvelle järvelle ajettiin suojamäisellä puuniminen asukas, kotoon tamm.

Katomaan on vanhin talo Piraala, jota Piraatit ovat alusta asti hallinneet ja ovat siinä vieläkin. Tämä suku on Kuolamosta vieläkin hyvin levinnyt.

Lentuan kylässä on vanhin talo nykyään antio Salmenmies, johon sanotaan ensim. kullen Tammim. Huolatin. Toisten mukaan sanotaan samaisen miehen kalleen juolamkaan, jolla on tyllä vanha afuinpaikka.

Muinaisina aikoina kullivat tammimukaan. Huolotolaija Kuolamakin saakka kalalla. Tätä on muka Lammassella oleva talo tammimukaan saanut nimen Huotola.

Eäs Mähoen, kotoisin Huolodon puolelta, kulleni Ankapuuran koskeen Kiekinjokeen. Tätä muistellaan vielä jonkin kerralla, josta on Kiekin on vaan saanut riippaita kädessä.

"Ankapuuran (koskenjalla, (tuon on) mänessä Mähoen, [Häusi koski, noin koki:] Upotankos uuen puksen, Koajanko kapavehen."

Hilppu ja Hilppu.

Hilppuunimelle asettui ensiksi asu-
maan kuolainen kuhmo, kattoo tani.

Kuolajavasaalle on ennen tullut paribyn-
mentä kuolalaisia piilotaloutta pitäen,
ryöstöillä eläen. Rakeusivat 2 ^{piitii kapaista} piitii vas-
takkain. Hilppa oli päämiehen nimi. Ki-
vät suomalaisen vaimonkin siuna, mutta
se pääsi karkaan saana hankkaannu-
ja julkaisi paikan. Kun suomalaiset men-
vät ahdistamaan, niin kuolalaiset, kuoluaan
ääniä, kysyvät, mikä se on? Tässä arvelivat
vain, että joutsenet ne vaan lausumilla luo-
kottavat. Ahdistajat salpasivat yöllä piitii
piitillä ja vastavoivat itkeänsä, mutta Hil-
pa vetäytyi laheistorvesta ulos, koetti paeta ra-
hoja jälkeensä, syrtäen, mutta toiset ampuivat
joutsenilla hänet kuolijastaan. Huoneet foldettiin
käysimien. Vaimolle kuin kattoivat urostyönsä
sanoi vaan, ei ole Hilppa sulilla kihtamutta,
ei se sen kalliin pään kaatujata. Kun näyt.

judungan järvi ja talo ^{Lentuaalla} ~~Kuajalla~~ on "K.
naäläisten" (Kajolan) alustama.

Livät Hilpan miehen sitten usko ja jolla
pist. itfensa ²kuolijasta ¹silloin. Kanan ku-
lui ennenkin ussia apokkaita muutt-
finne.

Lentien järveen hukui H. vihan aikaa
Jannuniminen Kuolainen.

X) Tämä on keimetaan myöskin M.
mekista Muzejärvellä, kotoo Gottlund,
kolokumicuja III uivokissa. Ka Hilppa
oli liikkella muiden Repolaisten kanssa
jolloinkin H. vihan aikana ja joutui Suo-
malaisen kanssa ~~vastabba~~ kahakkaan. La-
keistorvesta pääsi kuitenkin pakeon, typpäsi
mukillan ja huusi ajavalle miehelle: "Kiitä sinä
miehen laua." - "Saan minä, toisa, ladun itfihin", vas-
tasi Suomalainen. Hilpa sai hänet joutella amp-
neeksi, otti saapukan ja kaubitauan olallen
ja ~~meni~~ palasi taloon. Hilpan abba katsoi ikku.

Jämäsälän ja Laskijon sumuallilla on Lukan
niemi, joka on saanut nimensä Lukan-nimisestä
Kuolaisesta päälliköstä. Hän oli tuonut joukko-
sa lepäilemään ja ahoimaan niemelle,
mutta niemen tyveltäpä työtökäsivät silloin Suo-
malaiset ja löivät Kuolaisien joukon pakeon.
Silloin kaatui Lukan ja haudattiin Lu-
kan saareen. Rakastonsa sanotaan heidän ter-
vottomina upottaneen lähien salmeen.

Lukanmiestä koivaissaan on kolme ^{kaksi}
sillä löytänyt ^{titunin} ~~huran~~ ^{koja}. Toisen

nesta ja sauro. Ei ole Ruotsin karkan pai-
menista Hilpan suksilla hirttojita? -
Toist: jota on saapukaa päästä? Kehen
vastasi abba.

"Saapukaa johonkin saapi,
Katti munua haivatkaa,
Miesi mändöä täyvelleen."

Kun näki että on haubitana olalla, leikkasi
hukkuunsa poikki. Kaikki muutkin tapettiin
ja haudattiin Kalunniemen länän torille
puolelles.

Lentien järven alapäässä noin viista Nivan talosta ylös-
päin on pitkä ja kapea Lohkänniemi (Kylmäpu-
ron itäpuolella, Saariperän länsipuolella), erästä
kuitaista niestä vastapäätä. Itäpuolella olivat
Kuatäiset pottlofodan aikana saaneet joutuneen
Suomalaisen hälyttäneeksi niemen ja tekuneet:
"Ka nyt ollak lintu säkis, siotak sun!" ~~ku~~ Litten
menniä kahottaneet miehen plästä niemen kää-
peä kohti. Mutta niemen välinen salmi kun on
kin varsin matala, ainsastaan kolmisen kym-
mentä väyläpaikka, josta teraveneet pääsevät lä-
pi. Väylä itsä salmi on noin 150 sylvä leveä, niin
mies kahlasi karipotyksi myöten ja mi yli väylän.
Kun Kuatäiset tulivat niemen kärkeen, ilkkunut
hän jo väylän toisella puolella vastapäisen niemen
nenästä. - Toisen kertoivat, että hakeneva oli vaimon-
puoli.

Ivantiivassaa, keli Hiirensaamen salmen ala-
puolella, on Ränkänsaari, johon on tapettu miehiä.
Hiirensaamenessa afu nimittäin sodan aikana
puusit joukot Kuatäisiä, talonväki sita vas-
toin oli paossa erämaissa. Kun Hiirensa-
meläiset kerran lähtivät kaffomaan keli-

Joku virsta Hämeen möbiöistä itään päin on Hä-
meenjärven rannalla saunio, jossa viikon ai-
kana on ollut pöytäpöytä.

Muinaassa asui ennen vanha mies, nimeltä
Torna, joka kulki ryöstöllä Rattamossa ja Hai-
luodolla asti. Kullensa sauroi hän aina itse
edestakaisin, mutta Pällin päälle ei pääs-
nyt kukaan, köydestä veti vaan. Hänen vakavuudesta
tuli hokeumainen:

"Ei voi porat puoletkahan,
Kolmamestrikahan urohot,
Päästä päälle Pällin korvan,
Ilman muorin nousematta,
Tervaköyren tempomatta
Kun ei voinut Torna nousta x)

Vihanniset tulivat vihdoin häntä ahdistamaan.
Kun hän Teräsmieheksi kului heidän äänensä, kun
si: hukatkaa sinne pilkka maantyyppä, minä tääl-
lä ammum, jos osaan, etkäs tulko, kun en
ofanne tulkaa sitten lähemmäs. Hakkasivat
pilkan. Torna ampui siihen ja maantyyppi räjähti hellei.
Parasta on, kun ette tule, jos henkeämme lahdotte
säästää, arveli Torna. He saivat mennä myrskyel-
lä matkoihinsa.

Kerran palattuun onnellisella ryöstöllä lämmitti
hänen vaimonsa, jota hän kyllä rakasti, saunan.

x) Loppupäästä Lohkamon Hidenlinnan yhteydessä on pu-
kuttu, pääfi polvillaan sauroon. - jotta on ky juttu
mutti jo Hyltonen kirjoittaa muistoon.

Kappelifurakunnaksi ^{pääsi} tuli jo tuolloin
Helsingin kirkkoherrakunnaksi v. 1856
Antti Niilo Holmströmian aikana (1849-59),
joka aikana saatiin tämä uusi maan-
tie ja kiertokoulu. Kirkon kapuli jälleen
rakennettiin s. jöh. v. 1860 Johnssonin
(1859-68) aikana, jolloin fuurakuntaan ku-
kulta laajeni, että se siihen yhdistet-
tiin joukkien kylä Nuoriselle viikoksi.
Kunopion löömiä. Nämä viikot ovat
painaneet seurakuntaan uudestaan, koi-
uskonnollisen leiman, senoo kirkko-
lensa H. A. Pfalzer & kirkonlehtijään
Herra Kirjoituskirjeen ohjaajista
kielille toimistolle v. 1886, jota tässä
~~on tähän~~ on tässä työssä käytetty.

Kuolunonien kirkkoa aiottiin ensin Korp-
lahden kylään *) ~~mutta~~ siltä pöytäkirjaan oli
saat Kuolunonien ja

Joulu 1754 ~~kesä~~ 8. lasku, saivat Kuolun-
onien ja Korpisalmen apulkaat myö-
nnyksen oman kappelin perustamiseen *) ~~ti-~~
kon rakentamiseksi, joka oli ensin aiottu
Korpisalmen kylään *), oli sallittu kantaa
yksi kollekti ~~to~~ valtakunnassa *) *).

*) 8. lasku.

*) ~~=====~~ Tengström, III s. 461.

xx

Kirkon alle haudattuina lepäävät siellä
riunan pastorit: Strömmer, Stubble, Lasterin,
Frosterus, joka on kuollut kofta pöydetyään
^{yhdessä} Rippihaaran, sekä Aluad.

Vanhan kirkon ~~muut~~ palamuksesta
v. 1804 tiedä kerrotaan, ^{että se} ~~se~~ tapahtui ~~mau~~
tapahtomasta. Helluntain välitynä soufo
eräs Kähkönen, ^{mushapolttaja,} ~~han~~ kirkon ~~laivastaan~~ lausipuoletta salmen yltä
ja se samalla sytytyksellä kirkon raha-
arkun, jonka säte ritten kungasluopasfa
salmen toisella puolella, josta ^{se} ranta lis-
koja on viime aikoina asti näkynyt. Kupa-
pirakat se hän muassaon kuajalle, josta mo-
nen ajan perästä tuli ilmi. Walimlon alafua
häntä lyllä kiusattiin, mutta ei saatu kinnai-
tolen. Toisen Litten oli alettanut Pielisjärvelle,
jossa hän kuoli.

Kähkönen oli kotoisin Lentiiran kylästä, jota
mitä asti vilkalla sanotaan myös "Kirkko. Käh-
kögläsi". Hyvä mushapolttoon mainitsee kampa-
sen, että Kähkönen ei ollut saanut luvattua Tuk-
holman herrainpäiväpalloa, josta hän oli uk-
kaillut kukaan puorakuntalaisille aita kepposen.

Haastajan ja Tervolanuonien välillä on, noin nel-
jäkymmen kirkolla koivillisen pään paikka, mi-
nellä Maanselan kangas, jossa on pottlofo-
dan aikana pidetty jumalanpalvelusta. Tällä-
jässä on siellä pari vanhaa vuosilukua.

Järven tär ^{viikoksi} ~~päivä~~ päättääköön tänä ouslön.
Hän oli Munnan pappismies oli muinoin palaut-
shon. Tai Saarikoskella ylöspäin, mutta vene.
nä tartatti furselle kivelle Pajalehkos.
Kevälapuolelle, citta hän ryypysissä on ollen
huomannut ollenkaan olevansa kivellä; vaa-
rousi soutuamistään. Yön tullen iluethy, ran-
nalle Koivisto niminen mies motivoi.
"Kukas sinä olet?" kysäisi pappi. - "Koivis-
to olen", oli vastaus. Taas soudettuaan
havaitti pappi tullen, indisti. Tavan ta-
kaa kysymykseksi ja fai aina saman vastau-
sen, jonka viikoksi viikoksi laupia: "Kukas tär-
sä" koko ranta kasvaa Koivistola! x)

(Sedusfa, joka on kerrattu)

x) Mies joutui samoin kivelle, Mehi.
läinen 1836, Helsinki.

Lokaniemesen on ollut ennen kalmisto,
siltä on löydetty päällystä.

Puolitoista virstaa Lentivon rukous.
^{Kaksi nälän pituista, jolen ty-}
 muonella on Kalmioniemi, jossa on ~~kaksi~~
^{mutta pituista ja jalkaa keulaa}
 viijoreaa (kautaa, joista isompi näytti
 kiviä ja metsä. Päällä oli myös kiviä rivin tapai-
 se ja järjestyksessä. ~~Siinä pituus oli 1000, leveys~~
~~jalka~~ Puhtaanjoen ja -järven välillä on Pato-
 niemi, jonka tyvelle on kuollut ennen
 pari kolme miestä nälkään, jopa miehen
 tiukkaan, että vastassa olleet säynäät ei-
 vät ehtineet paistua. Näihin saakka on
 siellä ~~vielä~~ vielä mitakin löydetty.

Minerva
Hämeenlinna
Kok.

ma
mur
ka (i)
8

Uhoipuu

Kalajälähdessä perästä Oulujärven rannalla on
ennen ollut pölkönkiven aikana kalli-
an fuori katoja, jolla on palvelusta tehty
Kalaan erityisesti Maista Uhoipuu
Vanhoja vuosikuluja huomataan Maan
selän kankaalla, noin 5 virstaa päässä
sitten tiellä, joka Kuumon kirkolta vie Nor-
melteen. Tämä vuosikulu Vanhien v. 1567,
josta ^{se} cläi (tämä) kausana, että se olisi piirretty
erään tällä kankaalla pidetyn juralon
palveluksen muistoksi. Toisen vuosikulu
1788 sanotaan olevan siltä ajalta kuin
tuo ensimmäinen luku muutettiin to-
sen puoleksi, jossa ne nyt muuttamat ovat.
— Laitin ^{puoleksi} ~~hiskin~~ alapuolella Kalunon muist
sa on erästä paikasta Kalajärvellä ollut
vanha vuosikulu, joka keuhkain tulipalon
kaulla vuosikymmeniä sitten hävisi. Eräs ija
kies leskiminella, Maija Pulkkinen, sanoo vielä
tarkkaan muistavansa ^{sen} vuosikulun olleen 1579 ja
se merkitsevä sitä että lähin on malkean kuo-
lun ja hoidattu silloin 7 henkeä, josta nimen-
kin sai nimenfä.

Museona säilytetään myös 3 tekijineen.
 N:o (N:o 2 s. 73, 37), jotta voit täällä kotiin.

Muutokset, viattomia, on tullut museon
 hallinnon ja säilytetään n:o 2573, 21. Sen on
 laajittanut pastori Pfaf kirkkoherra Pfaf (M.
~~intästä~~)
 v. 1871 olleen
 Rairion talossa kukaan täällä ~~oleva~~, ylipäi-
 las Roosin mukaan riimifauva ~~1871~~
 Kertoo Gottlund.

Risti-järvi.

paikalla ei ylimalkaan uskollista ~~oikein viipymä~~
yöpyä. Olipa kuitenkin joku metristäjä
siellä muotiolla yössä viittänyt ja kullut
yöllä viulunsoittoa sekä aamulla kotine
"ampanasta"
paikasta kalliolla. - ~~Hun en ole ikinä täällä~~
~~käynyt, en voi.~~ Oisi suotava, että joku valv.
kuraaja kävisi ~~täältä~~ ^{paikasta} ~~huuamassa~~ ^{siellä} ~~joka~~
paikasta, joka on minulle ihan outo.

Merkittävempi kuin edelliset on kol-
mas niiden asuma vuori pitäjään pohjois-
reunalla, Risti-järven ~~kyllä~~ luona, joka ^{kuu-}
~~luona on neljännes kyllä~~ ^{luona on neljännes kyllä} ~~paikasta~~ ^{paikasta} ~~joka~~ ^{joka} ~~on~~ ^{on} ~~vanha maa.~~
Risti-järven seurakuntaan. ~~joka~~ ^{joka} ~~on~~ ^{on} ~~vanha maa.~~
tauman kity kotomalepui tekiä. Matthejus
näky tästä saaneen (vrt. ~~viittä~~*) Hän kertoo: Risti-
järvellä on kamala ~~hidenlinna~~ ^{hidenlinna} suolla, suuris-
ta kivistä, syltä korkeimmat astinet ~~siinä~~ ^{siinä} ~~kato~~
korkeaa porttia siinä. Luningasta kävi loini häntä
tevehtimässä sanoo seisallaan ylös Oulu-
joen, paite Pällin, jossa piti olla polvillaan

neljänestä
Risti-järven
kyllään.

10. 2.

*). Siv. 18-19. Matthejus, Dissertatio de Orthographia
Siv. 15-19.

Oulujäällä lepäsi toini yössä toinimies.
sä, jossa oli vielä ison veneen jälki 150 vuotta
sitten, sekä Oulujärvellä toinimiehellä: "

Tuneldin maatiestä tämä linna (flood)
sanotaan olevan Sallamassa. Ennen on se ollut
muka mahtava korkeä ja kantea ^{linnoitus} ~~linnoitus~~
(borg), s. 6 peninkulmaa Kajaanista
itänpäin. Ganander laskee matkan
10 peninkulmaksi, tistystä tarkoitteen
milliaria Cajanica, Kajaanin peninkul-
mia.

Kirkkoherra Prochai muistuttaa, että
linna oli kallioon hakattu; portaat olivat
syttä korkeat, solia (portat) korkeat, ja mutta ~~to~~
^{linna} ~~linna~~ on siellä saanut kokonaan rapistua
(Mathesius, dissertatio, s. 15).

Oulujäällä lepäsi toini yössä toini-
miehellä, jossa oli vielä ison veneen jälki
150 vuotta sitten ^{sestä} ~~ja~~ Oulujärvellä toini-
miehellä: " ~~faktiingtyä ei toinimiehellä~~
~~se Oulujärvellä, vaan ainastaan Loppimäen~~
~~Katossa~~

Cajanan kalli-
linnasta?

Hiidenlinnaa kävi jälleen s. 1837 Kolmimie-
higsen matkalla, josta jäsenistä ei ole tietoa
vielä saanut tietoa. Vihattavalla kertomus.
Kavalla kuvaukset he matkansa ^{sinne} ~~johtuneen~~ ^{johtuneen} ~~Riis-~~
tijäven ^{muonamäenien sentien} ~~perälle~~. Olen ote si-
tä mainittakoon tässäkin:

Pohjäsnolella nostua suonsaarelle, kul-
jimme kohti linnaa. Yhtäkkiä kuulimme
kavalan räätälyisen, se oli joku petolintu,
joka asusteli jossakin linnan huolassa.

Hiidenlinna on keskellä samaista osiksi
nettittynyttä osiksi haljakkaa suon saar-
ta. Lounaisesta koilliseen menee sen kes-
keide halkamana. Kahden puolen tätä ovat "veit-
sivillot" kallioreinät ~~seittä~~ ^{seittä} ~~syttä~~ ^{syttä} korkeat
niden keskinäinen väli on kahdeksan syttä ja
välissä on syvät lampareet. Rannat kava-

vat kuohujauhamalta runsaasti. Lammaita.
 puolella on Pirttiseipeli niminen mola-
 pi, josta vesi parinkymmenen sylän pituisen
 lammun kautta lirsii Hidenlinnanlampiin.
 ja siitä taas toiseen koilliseen paha olevaan.
 Keskimmäisen lammun pohjoispuolella
 on itä linna. Puolentoista kymppinä
 paksu muuri erottaa itse kallioista muadon.
 Lään puolelta paaisen raon. Kaiketi yhteen
 laskettuna on paikasta kyllä outo ja
 jylhä, jonka vuoksi pahan kallion on
 kutsuttu "elävänä" ^{myöskin rakennusmestari} Herman Gust. Kraft
 Pastori Kaarlo Huotari, joka on täällä syn-
 tyisin, antaa edellisen lisäksi seuraavat tiedot.
 Koivaraaran mökiltä on sinne vaara viikola itäit.
 maa koken. Kallio Hidenlinnan kallio on
 siinä haljennut kolme, muadostaen 2 solaa,
 joista toisen pielet ovat 5-7 sylä, toisen 2½-1½
 syl. korkeudelleen. Solien leveys on ~~esillä~~ 4 jylhän
 neljän syltä, mutta kapenee länteen päin. Luv
 on kujan edustana ja pohjana, jossa on oikean
 puolelta kallion edessä, idästä päin katsoen, pien-
 roin 12 sylän syvän syvän pituinen lampi ja on

on, kuten Gott.
 Lund kertoo,
 täynnä
 linnasta
 linnasta n.
 1858? Hän
 sano on olevan
 hajonnutta
 viikola, vaan
 ilmeisten
 tekemää
 muuria,
 joka on rapio-
 tunut. Sen
 portaat ovat
 irtoaneita
 kiviä, joiden
 väliä on kym-
 märeitä.

kalana vielä toinen pialla pienempi, joka
 tunkentun kallion alle, kuinka kansas
 ole tietoa. Houmassa lampareessa on alusen
 ahin, jotka joskus syövätkin oikea. Paitikka
 jylhä ja jylhällinen vuora riittää edustatta
 reunassa, ikäänkuin hitumisen kautek-
 na kaikista sivistyneestä maailmasta. —
 Muistien mukaan piti suunnitella sama
 edellisen tiedon antaja paikasta seuraavan
 pirstutuksen suunnitelmien. — Linnun mainitsee
 myös Linnander s. 29. Mythologia Fennicaassa.

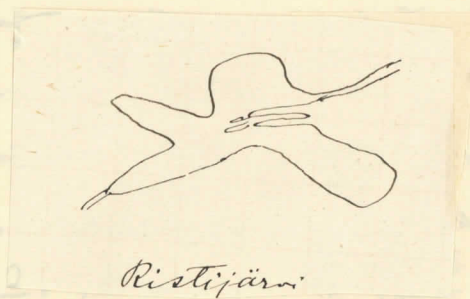

Ristijärvi.

Ristijärven kirkon seutu ^{ihana} vuorinaisena,
 jossa Ristijärvi monine lahtineen ja soppineen, sal-
 miuden ja ²nielien ja saarineen ja on keuhkanaan
^{havupuita} trojämäisiä ja vaaroja on ulompina, niitten alla
 lehtomaita, viljeltyjä ^{tanakkoita} vainiuita ja ^{ja vanhoja} taloja
 liivilkopelltoineen, ^{ja mita ihavimpia,} työteitä ~~tohtia~~ viik-
 näisiä kuitia pitkin rantaja, niensia ja, sin-
 hen lievä ~~pat~~ kirkko ja pappila to kellostap-
 -tus kaikki tekee maisman varsin miellyttäväksi.
 Kun kesäinen taivas värähtää sinertävällä järven lu-
 moavaisella viikkeydellä, kalastajat ^{ja} ~~ja~~ lervare-
 neet kietähtävät, sortapaaret uiskellevät sin-
 näisten ^{tunnetun} ~~ma~~ mähisten ~~ma~~ rantaan kuvaa-
 tunista veteen.

Lomien ^{uljaut} vaarat ovat mitä korkeimpia to ko-
 kelaikunassa, Pankkovaara etelän, Kallio-
 vaara idän puolella. & Niidenä on ja järvi saa-
 nut ristimmattomistaan, jonka yuden k-
 mukaan ~~kuulaisit~~ Oulusta kulleissaan
 kille auttavat, ~~toisen~~ ^{toisen} ~~taasen~~ ^{taasen} ~~linnigan~~
 *) ~~Thurston~~ paimet toht. J. H. Krohn.

muut, kun kulkivat täällä nimenomaan kun
 kunnittaviksi. Tämä siis ~~se~~ nimen.
 Toi alkuperäisistä asukkaista Karjalaisista,
 jotka tietysti väistyivät Limingon seurakuntaan
 kuuluvain Suomalaisen tieltä, jotka kiittivät jälleen
~~Saukkojärven~~ ^{nimen, joka siirtyi} ~~on saanut nimensä~~ ~~nimen~~ ~~siitä~~
 Saukkojärven nimeksi. He, ~~kun~~ Liminkalaiset,
 kun näet Jivastalta kättelivät Saukkojärveä,
 arvelivat sen sautou selän kaltaiseksi, ~~se~~.

Ristijärvi

Hiisijärvi, seurakunnan eteläkylässä on mu-
 kasaanut siitä nimensä, että toinen alku-
 kas palatessaan vahoamisretkellään, kesto-
 torille, että onpas siinä hiiden kotoisen
 järvi! - Sitten kuitenkin, jota jylhempi vaaraisen
 erämaahan luoto on tietysti pikemminkin syynä
 nimeen, ja jos muistamme että luonnossa toke-
 ma? Hiidenlinna ^{aiheen} saattaa olla ^{aiheen} ~~aiheen~~ ~~aiheen~~
 Lothanan puolella, niin käynee se järven nimen
 alkuperä jokseenkin selväksi.

Samainen järvi oli ennen ollut yli puolipäivän
 kulmaa pitkä ja leveä, mutta sitten kun
 se ison tulvan aikana laskettiin, on se ^{pitäis} ~~se~~ ~~se~~
 kuin neljännesosaan. Järven laskusta on
 taru, että seppä ja iso tietäjä Härkösenkko
 oli kuivauksen johtajana. Silloin asti olivat
 pojat kaivasta vähän ruopostelleet. Se Ulko
 oli sillä aikaa elävän hopean kanssa liereillä
 järveä ja ainetta veteen ^{parant} ~~se~~ ~~se~~ ~~se~~
 nä Tiulle, jos kuivautumistuksi. Härjäsit-
 missä oli järvi ensin mörähdellä ja ää-

nellyt ^{jo} ~~viikot~~ 3 päivää ennen kelloa joku), ja
sitte se vasten lähti voimalla menemään.
Ja kun se kerran myöläysi menemään, niin
mikä sen pidatti! Olipa jotkut sattuneet se
toisten mukaan valahti järvi ma yölle ihmisi-
ten maatessa ja muka kaikessa hiljaisuudessa.
Ja.

Näin kielelle kulkemustesi morsi itelleen
 aivan uuden tien helkki kankaiden, ja vaara-
 jotta kumminaan saapi katsoa sen jälkeä
 vieläkin, ^{kyymenyläiset} Lilla korkeat lörmät kohoavat
 vuorten miltä vuorten tarvin Uuden Ohisijven
 pohjalla. Se oli ollut palketta ja nyt tyhjänä
 kun vesi meni. Isot pelaajitkin kaatoivat
 niistä se ja lompasi nukaansa, pureskaut.
 Teli kougat niin päin kuohtum ja täytty
 näillä jumeineen kirkotuilla puilla ja
 liikkuvalla nurroilla ja pörröillä koko
 Pyhännäjärvessä. Talonkin oli hövittänyt
 menessään x). Jipry kuntu^{perin koulun} aina Tuohilehdelle

x) Mehiläinen maalisk. 1837.

asti.
 Sekä siinäkin kylläin / Lotkamosse. Kyllä
 siellä Pyhännästä nitten velchiset tappeli.
 kovasti ja vastas 3 meessään ja kolme
 vualta ketti eronukin lön rannat lalka-
 nivat ~~unadanta~~ unolaa unuttelusta,
 (aina määrän)
 Niin paljon ~~sepi~~ ja heitti ~~seksi~~ tulvassa pita
 väketti ~~aina~~ ~~unsi~~ ~~vita~~ olivat tulvatunno.
 minittäin tulvassa ~~sepi~~ ~~mitä~~ ja sai ^{ne} mittei
 kunkemallomiksi.

Väre Hirsijärven sanolleen laskentuneen 9 syys-
lä, mutta 9 kyyrästä näyttää olevan sieltä.
väluku. Pääsimän kylän rannassa nimittäin
näkee vielä aivan hyvin entisen vedenrajan.
Härkölän tulo sijaitti silloin ihan rannassa,
jossa siltaajalla vielä ^{näyttää} sanolleen olevan jälke-
isen ^{isän} kumman kantoa, ja jäminöstä, palmaa
kantoa.

Sana kukaan se kielellä ja liejulla täytti
Uuran ja Ristijärven mität, jotka silloin kosi-
mensivat kumille, mutta ovat myöhemmin
olleet sitä parempia heinä ~~korvalla~~. Mutta

yhä suurempi hyöty tuli Pyhännän ja Hiisijär-
 ven ympäristöläisille. Seljämehksittain
 ihuustyä heille mainiota keini. milttyjä
 järvien ja jokien rannoille. Eräällä jokisuu-
 kohden Hiisijärven etä suupuolessa paattor
 nathda" että viiservästä törmän rinteestä, että
 6-7 kymmäriä oli suurempaa miltta kes-
 rosta, ^{josta} ~~vanha~~ ~~puu~~ ~~alla~~ ~~pisti~~ ~~suurempia~~
 puunrunkoja esiin.

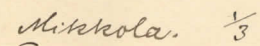
Mutta kun Alkösutko kuoli, hän, joka oli
 kaiken tämän saanut aikaan, ja suunnis vie-
 tiin aittaun, tulla rystipo' Pökolaine Piru
 ulkohon ~~puu~~ ~~siime~~ ^{ja} otti vainajan selkään
 nä. Muusfiän piti niin kovaa hiirettä
 että karkasi aitasla harjaluollu. Pölk.
 ky pantiin sitten asabun ja vietiin se
 kirkkomaahan, niin kesto taru.

Oupa ma ehkä tämän vesitalven jälkeä
 vieläkin yksi mahdollisuus, josta ei ole esi-
 nen huomantetta kirjallisuudessamme. Pöko-
 lan ja Hiisijärven väälillä, kor peltojen
 alapuolella ja lähellä vanhan joen niska-
 on tuella ajettava hiekkapyyryt huohetta
 kumatta ja metsittymättä. Siinä hieno valkoi-
 ne hiekkamuttalee tuulella paikkaa milloin
 mitkin muuntaa tai nieloksi unadostellun
 ja pölisee kuin kalvipyyry aikana. Siinä heittäen
 laiteilla ^{jokainaan} ~~profii~~ ~~piistäytynyt~~ ^{on} oraan ja vefan yrittä-
 jät. Kaikumpaa kaatua tätä laavaa vaalahta-
 vaa paikkaa hulin vaahvavaleri korkeksi.

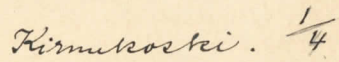
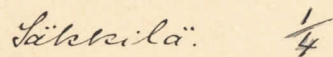
Kirkonkylän asuunne on ole tätä ^{Pöytäkirjan} nimistä
 kokoukset muualla kuin Ajoissa saarella
 Rajaamien maaseudun kunnassa, jonka selityk-
 sän täten ^{huomion} viittäen.

Muista paikkakunnan ^{huomion} merkittävyyttä.
 Sitä mainittakoon kaksipoltyminen lam-
 pi, joka pitäisi löytyä Lohikankaalla, Pyhä-
 nän ja Kirkonkylän välillä. Suse poltyaan
 on siinä $1\frac{1}{2}$ syltä, mutta tänä leipäpoltyan läp-
 on reikiä, josta on kuu roski, ei tapua kaan-
 allaan toista poltya. Muutalla siinä ei saa
 kaloja, mutta ongelia. Oivo, joka siinä löytyy
 on kauraa kourkosta (forell).

Pöytäkirja salmeen liittyy muisto Pöytä-
 ta, mikä muualla kerrotaisiin Jämskäläisen-
 tä. Hän rupesi tänne, Risti- ja Tjöröven vete-
 le korkeaa tekemään. Isolla koutilla kantaa
 ätkittä kiviä Lampovaarasta. Eukko oli tätä yrittä-
 vään ja puhkasi koutin poltyan, jotta että
 kivet tippuivat matkalle. Sitä syntyi suuret kivet
 Talolan, Mangon, Mikkolan ja Pohjan peltoille. Sil-

S.

[illegible]

Afubbaat ovat täällä Savosta ja Rann-
 kulta vain tulleita, ^{toiset} ~~Kanan~~ ~~on~~ ~~Y.~~ tulleet
 täällä vain enjin kalalla ja jäivät sitten
 afumaan. Nykyiset ihmiset muista-
 vat ~~loma~~ vielä sitenkin aikaa jolloin Pis-
 tijäveläiset tulivat Kiamalla asti,
 Alangon uiskovainajaksi oli siellä ka-
 let rontanut.

Mullinimessä pohjaseen pui lyhänmäär.
 Tä on mullakankaalla särkeä seljäsä
 kanta, joka on nähtävästi ihmisten tekemä.

Kivijärvi.Lappalaiset.Lappalaiset.

Laajat vömaat ovat täälläkin kuoppia taivuna,
joita Lappalaisten tekemiksi arvellaan. jotkut
voivat olla apuntoja, toiset pöytäpöytäpaikkoja.
Kivijärvellä vanhaan kirkonmajaan kuona on aina.
Kin on ainakin asunnon jätet sanotaan Lappalaisten
asuneen. Kiviseiteltä siitä pohjoseen onkin kuoppa,
josta tuli ilmi palane kivijärven kivet ja syvänsuola,
mutta ei mitään tapineita.

Kivijärven kirkolla kirkonmajaan vierän tien
viesseä, ei kukaan niittöjen avasta on myytä.
kuusi 4-6 kuoppaa, jotka ovat ympyräisiä ja
noin 2 kymmeniä laajia. Ne ovat tarkastamatta.

Laaksojen laumilla Lapin niemessä on kum-
^{ja hauleja}
pöytä, joita väkellään Lappalaisten kalenistok.
si. Yhtä kauriisuaan kauri ofell kirkon kirkon
noin viiden korttelin syvyydestä muutamia vöimullisuu-
van, jota kauri arveli jännölköksi mummista. Pöytä paik-
ka on lähellä kaimua.

Tuomaanjoen uiskassa on "Lapin kauri", jonka Lappalai-
set ovat puusta pöytästä latomisen tapaan tehneet,

Amuresternat.

[illegible]

Talon kunnioitettiin joulukorvat unuttivat to
Rahikaiset, kstoo taru, Uvan saunalle Rahik.
Kalaan. Myös heitä oli enää siinä kääri.

Littummin tulivat Tervot Raki-keisleriä
jälkeen Savosta mainittuna Raki-kalaan, joka
on sitten keisleri saanut Tervolan nimen. Tämä
sukla on Kyllösen mukaan ollut talossa viime
vuosituhden lopulta asti.

*Trinicus or vanhimpia asinipaitetoga. Pytelko.
nia or nita lewinny.*

Rohjajavaaran ja kirkonkylän vanhaa yhästyttä
asellaan kukaan ottavan, että Seppilän mi-
tyjä on vielä Rikla jamaifen vaaran treenoissa.

ifon vihan (joka tässä näkyy tarkoitettavan
vanhempiä aikojen sotia) aikaan eli Pyhä-
män kylässä Petteri Kemppainen ifantona
Miekkolan talossa, jonka nykyinen nimi on
Eskola. Häntä sanottiin tavallisesti Py-
hännän Petteriksi. Taivistaan ja noituuden-
taan oli hyvin tunnettu aikomaan, eikä
hänettä suuremmissakaan voimia jouttu-
nut. Vastustajia oli hänellä elinmäärä kes-
tettävänä ja kun omat tiedot eivät oikein
riittäneet, täytyi ^{hakea} tiedustella Lappala-
silta talon sijaa lisätietoja. Nämä ~~hän~~
talon sijaaakin ~~hän~~ oli kuulustellut koulusta,
ja kun ci'entressä oikkeen menestynyt. Sil-
loin oli Lappalaiseen vastannut: Teidän
talosi seunmoifen paikkaan, johon vesi
juoksee koululta jummalta, mutta yhä se
lähtee. Kun sitä neuvaa totteli, niin

rupesi menestymään kohta x) ^{jamaa} Eskolaa sano-
taan muuttetun kolmesti. Laitanen muosi
oli muuttanut vaaran eteläpuolelle, ennen a.
mi pohjoispuolelle, jonne lehmät uivat yli-
jäen niskaan.

Lapin taas kerran ollessaan alho. ifanto
Kekeri aattona kotoilla: "kun kotona on kek-
ri aatto ja täällä ifanto." Kylläkin täällä jätettiin
Kekerin kotiin, kun vaan annat annat
hänen perheestään, sano. Lapin mies hyppäillen
Kyllä kait sen taat, kun ^{van} viest ~~sa~~ perille, arveli
isäntä ja tündusteli sitten Lappalaiseen pojilla, mi-
lä vanhoilla kukaan veisi. Hänkin joikin sano:
rivänsä linnun, keskimääräinen kalan noten
della, mutta muosi sanoo menestysä kukaan
ihmisen ajatus, kunhan et hyppäimällä ajat-
tele. Mies valitsi viimeisen. Hän parinaan
lundalle ja meikun siiven. Matkalla kukaan
kin herää ja sanoo: "lähkiini putoi." - Lehtimäen
x) Lappalainen on muuttanut neuvonut talon-
paikkoja, esim. Viitasaaressa Kojanalla on si-
kaalle, f. R. Neuman. Muin. muisto yhä. a. babau.
kirja V.S. 229.

nen kirkon tornin tikulla joallaan, miks et enen
 sanonut, lausuu viejä (K). Muesä oli hän
 2 Laina juttuun korotetaan ^{hieltäkin} väkään ~~soa~~ erilaista
 Lohkamon entisestä Lipolaisesta (edelleen Ks.
^{joonissuista (M. M. Yhd. Viikko 2.210)}
 sita). edelleen Laarijärvelle, osikkalassa
 ja luultavasti muuallakin.

min tullessinaan, mutta kun aamupöytä he-
 rän, havaitsi jo olevansa kotona pöydän taka-
 na [ja kertoi matkastaan, että Lopista tulles-
 saan mieltä pöytäään viemaamaan. Olipa kerron
 jalkansaakin kolahtanut johonkin ja silloin ky-
 sämyt, miks se oli. Se oli ja meni, jo alkua hym-
 meen peninkulman päässä siitä kirkonristin-
 tä. Se vanha oli!] Hän lähetti navettaan kat-
 1 somaan. Orella nähtiin kuin tähti vilahdi
 ja jokuina kuului ilmast. Ei muuta kuin
 kolme kesäinen häiskä siten meni menoaan.
 Pääväen jäi, jota sitten kauan säilytettiin
 aittakölsän kannunilla, nähtävästi pyhäin
 profetia muistona, vai ei se liene uskaltaa
 tu poisviskata. Kertojen isänsä maina oli on
 vastu viibannut pellolle, josta 6 villoa kunkin

kollehtavan.

Kun samon Pastun lemmät eivät tulleet kotiin,
 sanoi ukko vaan: "Katsa, etä koskee!" Lemmät
 tulivat heti aika pyträ, mutta samon yleis jäi
 tulematta. Litten kun mentiin hakemaan,
 löydettiin se liejusta, johon koutio oli jn
 ajamut.

"Katsa", oli muuten ukon sananpöytä.
 Kun Paltamon pappi kullu käällä ja kera-
 lähestyi ukkoa katoakseen hänen ajosammian.
 se (poroa?), lausui ukko: "Katsa, sinun,
 hyvä kerra, vanikka pelkää." - Silloin oli ~~tat~~
 latorikkoo paikkakunnassa.

Mäkärälä eli Vanha kato on vanhin Pyhäin
 van kylässä. Mäkäräiset, joita niinä vieläkin afun,
 ovat nähen muuttaneet Oulujoen suulta lasta
 (kai Oulujoen suulta) 6-7 vuolla nuispolvea
 sitten. Niinä aikoina oli vielä joku Lappalainenkia
 searalemmassa sydämmäisä (K).

Kerppäiset ovat Hyrynsalmella vain, toista
 keraan mukaan Kiernalla (Suomen salmella).

Messum muidella oli "vanha Pyhäntäläinen" ^{seletoi} ^{neuhon}, Kaskin puon yli, tehnyt toista ^(2-3 v.) ^{kajan} ^{virilää} ^{pi} ^{thän} ^{pillan}, ^{josta} ^{portan} ^{joulu} ^{puu}.
 La viellakin näky. Monta kirjesta oli kaulalla ~~ruusu~~
 nuaspa ollut ja tottapa sillä oli nolla väkeä
 (henkimaailmasta nimittään) auttamassa. Yh-
 dospa rupeamassa oli ~~tehnyt~~ [kesäisesse
 ystä) oli tehnyt tämän. - Ihmisten rabe-
 maksiinkin oli hän tehnyt niin vahvoja tar-
 koja, että kirret kulla polotti ihostaan
 korvesta kotiin ja jämätkin kokea ^{ihmetel-}
 kiffella tavalla.

Kuoleman peattaja olivatkin sitten ro-
 kymättöminä korjanneet häne suu-
 miusta, ja voljas tölky oli vaan ark-
 kunen vaihtunut ja kantaan fuoris-
 tunut.

Erkolessa myös asunut rikas isäntä Kuok-
 ka-Laesi, joka kesän rupesi puon perään, kul-
 lion rakoon kätkemään rahapussiaan, vaan pusi-
 sipa ratkesi ja rahat menivät heliksen
 puonon, joka sai nita nimen Hopeapuro. Se

juoksee Häyrysjärveen.

Tenkolan talon Pyhäntään kylässä on
 kolumalla sataa vuottajitten aloittanut esä
 Lauri Pihlajainen, Lapsiton kertoo taru,
 vaikka tictysti Tenhouen, nimestä väättään
 oli ensiasukas. Lapsiton luv oli, että hän e-
 rään sotkamolaisen, Paltamon muuttaneen
 Lemmeltin ^{ain} ~~Frederik~~ ^{rengista} ottopojaksi. Täten
 sai Tenkolan talo Lemmeltin nimen ja vanhaa
 nimeä enää harva on kunnustkaan.

Sotkamon kunnikunnasta on ykri veljes,
 iso rikas, ennen kullut Risti-Järvellä Tenäimäellä
 asukaaksi. Paljo oli samoja veljeksiä ollut ja
 kuitenkin oli rahoja kopalla mitattu. Sukuni-
 meä en saanut tietoon. Tenäimäen seutu oli jät-
 toin isänsä sydänmaana. Rosvoistakin Rosvoita
 Rosvothun olivat pakkautuneet taloon, mutta
 yksi oli jätin ampua aitan katolta.

Jokikylässä on ennen ollut vanha talo Ma-
 tiomien, ennen Juntula, Pyhäntään ja Surojärven
 jokikaaraspa, jota Niemelänsikin on sanottu. Jun-
 tala on ennen ollut iso ja rikas talo.

"Lata saavenkantajata,
Tuhat turkin antajata,
Yhdeksän urosherostaj,
Keritamma kyynänsensä."

Talo on sittemmin nimitetty Oravivaaraksi,
rauniot siitä ovat vaan jäljellä.

Juntusten tiedetään polttosodan aikana
kulleen Savasta. Heidän pesäkalonsa on ol-
lut pikku mökki Raishian luona, josta
sitte ovat muuttaneet Oravivaaraan.

Vihan aikana oli talossa juoponsekainen e-
mäntä, joka pimeässä huoneessa kulki pö-
rökoissaan ja tirkkeli. Paltamon tirkko-
raunallakin oli ollut kevan ryypätkänsä ja
istaltanut ta järven rannalle ja ~~asellut~~
asella kelaatteli: "heutoo istua ison juntin.
Lanqumäntä lietteelle." Hänethän polttivat sitte
Viho-Kuoläijä. Kun vihan aikana ei ollut
~~mitä~~ sille joudulla mitään taloja kuin entisen
sotamiehen Kupin mökki pöytäpuolella
jokaa vähän ylempänä. Lohkainen on myöskin
min laulettiin perustanut lielle Pyhäjärven ^{joen} etelä-
puolelle, ennen Jhoa vihaa.

Ensi Kevään oli Hyrynfalvella tulleet Risti-
järvelle. Olkasiillan oli ensi pumt kan-
kannet nellet huoneisiin. Täällä Ristijärvellä
~~on~~ vettä on jukua levinnyt Mieslahdenkintu.

Yksi Kevään suuren haara on ennen ollut Pehkonen,
kerto taru, joka seikka voidaan ainostaan siten
selittää, että Kevään on nirttyyt Pehkonen talon. Toi-
nen haara Kevästä on muba ennen ollut Kettö-
fia. Tällamoista nimien muuttosta kerotaa
myöskin Paltamasta junttilan Kojalaisista,
joiden nimi, ^{taamun mallekan,} ~~muuta~~ on muuttunut ennen kah-
desta. Tietysti oli talon afukhaat ^{voit} (muuttuneet,
eikä nimet.

Yhdeksän kummempi on sekin sukutari, että
Kemppeiset olivat olivat ennen olleet Pöy-
häisiä. Entifina aikoina oli nimittämisen muu-
dan Pöyhön Ristijärven tai Hyrynfalven ala-
ella. Hän oli pienen huonona aikoina kulke-
nut Venäjälläkin ja sieltä tullut takaisin. - Puhe-
sivat kevan miehet ripeyttäen kaattelemaan ja
hyppivät avonaihin kovatymyksiin koppiin.

Siinä tilaisuudessa hyppäsi Pöyhönen yhä
 dekkoon julttelysten. Tämä oli funsi situne kas-
 kista ja tästä "kempastemista" ruvettiin
 häntä ^{joitten mukaan} kuitfuttamaan kemppeiksi. Kuitteksi
 kemppeiset samoin kuin kessatkin ovat
 näillä fudilla ja rajapöytäistekin yltä
 juosta.

Vikioista on ollut talo enemminkin Harkko-
 lassa. Vikioinnin on ollut ennen kapea
 putkale, hyvin veden tyy ymbäristä. Siinä on
 tdon rannioita vielä nykyisin. ~~Siinä on~~

Siinä aikaan kuin Hirsijärven kivans
 tapahtui ei ollut kylässä muuta taloja
 kuin Lepän talo (Härkölä) ja Pekola. Ennen
 oli Pekola kokenut, Härkölä ~~seppä talo~~
 neljäs numero Mieslahden ^{joka nyt on} kylää, Paltamon
 pitäjältä.

^{lähellä} Härköjen suku on Hirsijärvelle ^{lähellä} Tifelmella
^{heistä oli kaksikolme} Pekoselle vävyksi. Pekolassa ja Härkölässä
 keito on vieläkin. Härkölä on myös van-
 hempi kuin Pajämä. Kito pitäisi alo-

Kettiin Kelpelänvaara, jolla on osa samojä milttyjä
 ja Myllyvaara, johon on pellot uudesta keltä. Nälä.
 Tästä on kilpinen kuitenkin ollut edellisen maan.
 Kun vaaran ensi afukas.

Omituisella kajasti korvin kulla täällä
 ensi kerran tar-päälle kankaan puheesta
 lausessa: "Pekolassa on asunut Okottaria-
 kin, joilla oli emäntänä Papitar ja Herra-
 tar." Tässä siis on kieliaistista jo kadunut
 tar-päätteen ^{lajunainen} ~~mahtia~~, jota se on ~~se on~~ Okotta.

ria on käsiteltävä Okkofi. Herraan ja Pap-
 nen wat nimie, jätävillä nimillä tavallaan. ~~se on~~ edellisen nimi-
 nen talo on esim. Pekokset olivat Pekolan aloittaneet ja hekin ol-
^{Virroilla ja joku on}
¹⁶⁵⁷ ^{Muutella.} wat tämä kulleet Savosta.
^{sema (1657) y.m.}

Tervakoubaalla on Heikkisä siirtynyt
 Kelpelänvaaraan.

Paitkainninnissa nähty vielä koke joutee en-
 tisten afukaiden jukunimie, mainittakoon
 vaon: Pelliin lahti Putkonjärvisä, Putkola
 Kirkon kylästä, Putkojärvi Pyhännässä, Mo-
 nola Pyhännässä (Monoria ei ole enää fudulla)
 Melkellisiä ovat myös: Kaimanfolmi ja talo
 Pyhännässä, kuin myös ifa Pyhäntä tai

Pyhämäinjärvi, josta luvua on myös P. nimästä
ja Puharja. Mistä tämä pyhäys nimesää, ei kukaan
voinut. Pyhäntä on nykyisin P. Pärjo.
laksan. - Helanjalumi Puhonjärvessä, Tenauna,
talo ja järvi. Kirikokylässä, Lohikallio.
~~Pyhäntä~~ ^{ja} Revonkanta, salumi Pyhäntä.
nämä, Takasilta, tältä samaa juna
kuin pakara, Puhonjärvessä, ~~ja~~ ~~ja~~ josta
pöytästä se onkin.

Sotamuistot.

Naulalan talon hävittivät viholliset joulukuun
Hunalarvaaralla. Heu suuri metsä jo oli sen ri-
jalle ehtinyt korvaa, rakennettiin siihen uusi
talo, nimellä Nauru.

Mötlöläinmies oli vihan aikana hyvin
iso ja väkevä mies ifantana. Kaikoteli muut me-
vät vihollisia pakoon, paitsi hän. Kuuläiset
tulla ajottivat taloon ja alkoivat käskää:
"Laita sie meille ruokaa, laita leipä." - "Si. per-
vie minulla ole teille multa autamista kuin jyvää,
nielkää lemmot mistä," ajysi hän heille vastaan.
Mutta hepa vaativat häntä saamaan käskä-
lä jankamaan jyvää jankorissa ja siltä heille
jankonkeittoon. Laittoivatpa vielä saunanakin läm-
mitä kylpeäkseen. Mötlönen rupesikin janka-
maan saunan lämmittäjä, ja ylös Kuuläinän Kap-
para kädesä rupesi vahtimaan saunan kynnystä.
Tun aika nähti kullekin, että vahti alkoi unen-
ta, koppasi hän väkimmäisen myllykiven ja
paiskasi sillä vahtinpa vään mureksiksi, että kuoli.

oli ^{oliperttuseksi} ~~haluensa~~ halulla ja
 tuhon siltä nimitettiin Venäläiset. Niiden tyvin-
 massa talossa säilytetään samaa perhe-
 kaa myöskin muistona esi-isän uskoollisuu-
 destaan; talo näet on vielä samalla muualla.
 — Nyt kuuluu valtiopäivämies Kevämenen
 toimittaneen Oulun Kivikkäälle.

Vihan aikana on Kottaniemellä ollut isän-
 täntöko, nimeltä Kääleko, joka on Venäläisiltä
 ampuut päällikön, heidän taloon tullessa.
 Tähän yhteen laulemisen loppuivatkin hänen
 runtinsa. ~~Runotensa~~ [Toinen mies sanoo: run-
 dit loppuivat, toinen alkoi korvattumyrsä kopit-
 tella, sanoen: täällä on koke tyynyryy runtia.
 Siitäko Venäläiset saavon]. Nyt ukko vapautta-
 maan kieltä tyynyryä ja pelottelemaan: "Tää
 runkitynnyri valunistaa uunelle teistä han-
 den, joll'ette tyvällä luovu talosta." Näin pelosti
 talonsa poltosta, kun muut poltettiin.

Värsitynmentä Venäläistä oli vaan vallan-
 nut siltä nimen ison virstin, josta sitten kuit-
 vat maakeinlaa rapraamassa. Olivat toppe-

neet silloin yhdenkäs vabinkin. Vihdoin tulivat
 Suomalaisetkin taloa pörrättämään. Irtäinä
 sunnuna aamuna lähestyivät taloa näiden
 ohja olalla. Rautoshokkeen Pekka ja Kyösti ol-
 leet parvet miehet. Kyösti nervonantaja ja
 Pekka paras yrittämään. Venäläisillä oli
 mies vaktina katolla. Hän oli alkamut laulaa:
 "Miksi tulee? Maat ylellä, metsät lähelle."
 Hänen laulaissaan vaan sita lauluaan, lähe-
 nivät se siltä keinoin, johtajat edellä, murin
 perässä. Kyösti sitten mieltii: "Mitenkä se tuo
 laulumen saataisiin tuolta katolta pois?" Pek-
 ka sitten ~~vaselle~~, että saadaanhan tuo tuolta, jo
 tuo on karakalintukin ammuttu, saattikka
 kuonimoinen miehen nökyä katolla. Pekka koki
 ti sitten kottamaan pellon oja myöten si-
 viläille, että saattoi ampua. Sitten ystäville
 tuli tuiskahdi pellon ojaan ja vakt. putosi, e-
 että juthakli. Sitten kuonon miehet keli sytyt-
 tivät autioon. Heillese miehittävät oven ja
 alkamut, joll'ei mistä pääse, vaan viisi mies.
 ta kuitenkin pääsi kyökkäämään ovesta ulos,
 mutta nekin tapettiin ulkona. Pekka eufin

sanoi, että poltetaan ko nämä täyppien
 vaan Hyösti sanoi, jotta ei polteta, tapetaan
 savulla, hyviinhän me tarvittomme itollin
 ne tavarat, mitkä he ovat raportineet ma-
 lumasta. Tript kussivat kitten yhteen.
 meen tapetaan savulla. Kitten vupesivat nä-
 mä ushoollit rissut kahtamaan kuit-
 tivia olleia ja sammalia kuitolle ja
 lakkeistomen koudalle, sytyttivät ne pa-
 lumaa ja niin polttivat vähitellen. Siinä
 pistissä kun oli maalattia, se ei siltä palanut, jos
 ne mita siinäkin tiputtelivat. — Olivathan ne
 siinä: olivat toki vähin mita sammutellut.
 kin. — Kitti pian täytyi savusta. Kuaäläiset siellä
 polti pyöräyksissä seiniä hapanoivat ja pyysivät
 astmoa, jotta päästäkäh pois, ottakah rahaa!
 Hyösti vaan: te tapoitte menneellä viikolla
 meidän papin, niin ei armahdeta nyt teitäkään,
 jos sitä olisitte armahdaneet, niin nyt teitäkin
 armahdettaisiin. Mitket siellä vaan kulluuta
 kaluja ja rahoja kajoittelivat, mikä mis-
 *) Ehkä kajoittaa Manamansalon papia surmaa.

täkin reistä. Oli kaden mentävä reika vielä
 ohkumassa, josta päteajentaen sanoivat:
 "Ottakah rahat, päästäkäh pois!" Taan toiset
 ei kun jättäen alla asella vaan hyösti kama-
 kuttivat, niin ne putosi ulos. No se yhä vaan
 savu vahvoi ja cussit kumoespa, että siinä
 kulehtivat ja kulevat kaikkei, mitä siellä
 oli, siinä kuoli se 50 miestä, kuaäläistä. —

Hyösti vielä otti lakin päästään ja kulehtu-
 muihin tavallisen luvun, jotta ilunisiäkään
 kellein olisivat, vaan se että kosto pitää tehdä
 pahalle, eikä niida kenenkään siinä ilolla, sen
 vokeri, että nekin hä on ilunisia. Niiden sa-
 nain ohessa hän kulehti rukouksia. — ~~Halvassa~~
~~kun täällä on ole mita tappeja tapetta kukaan~~

Oli sitten kerran Kuaäläisen ajant siinä koi-
 ranneen isäntä vaaraan sydämmaahan.
 Se oli laskenut sille jyrkän maan alle. Tuo
 mennyt kouluaan ja samut keihänsä
 vastahakaan te kadulle. Kuaäläinen siinä las-
 ki ja meni läpi siihen keihänsä. *) Alkaa
 siinä Kuaäläisen rukoulla jotta: lopettaa hä-

suattaa kar-
 kottaa Outo
 Manamansalon
 tappamista.

net myt. Toisen jotta: "kudet siinä siihen il-
man lopettamattakin. "Venäläinen sanoo:
kun lopetit, niin hän ~~on~~ neuvoa lopsat,
kun Koiraniemen talosta lähdet, niin kolman-
nessa sauran rompauksessa on hopea-säkki.
"Liitä" sai suuren hopeasäkin palastaan,
kun lopetti (on venäläisen x)

Skouhanta kirkonkylässä, saanut nimen-
sä siitä että viholliset vihan aikana tap-
poivat tähän vaimon leivahaudalla olleisia ja
ryhtyivät laddun haudan tallein.

Kemppaisesta, joka asui Pyhänselän Eskolassa
on eri paikassa ^{jo} (puhuttiin). Tässä sotamiehet haistat.

Kon viliän ajaksi lähetti Pertti väleensä Hög-
rysen järven taa pakopistille. Siinä pakopist-
tina oli Eskolan aitta, josta Kettelähti sai nimen-
sä. Sinne vietiin istuin tavarakin. Kerra tulla
oli jypä viemässä pakolaisille, saattoivat Venä-
läiset jäljesta tulemaan. Pertti kun näki ei

*) Oravivaoralla, kirjoittanut K. Krohn, eikä eschdy.

ennustadainfa kaeta, miestä keihään henoten-
sa rintaan, halhain jyväsäbit ja hajvitti ne
kumelle ja levitti voifaaavit hujun hajan.
Kylläpa on Pyhäntäläisen sydämmikö,
kun semmoista jälkeä tekee, anelivat vi-
holliset. - Pertti piti lähtea kairistumaan
huhtamalla pakoon. Kaksi vihollista jälkeä
- Mäen rindesja sulle leskeuttassa Venäläi-
nen koskea kauhatti Pertti uiskaan ja paiskasi
alleen, sanoin: ahah, jopa satuit alle ja ley-
säsi: kumpi, velli, voitti? - Pertti pa allapäin
Kempasi Venäläisen tuesta junnou ja pittää
shaytti Venäläistä. "He, velli, voitit, kunsi Venä-
läisen tuskimaan, a lopeta, velli, niin saat hopea-
säkin taa Kaskuröaran luota, kinkkefi sinne
havvatti, lopeta kun abotithee. Pertti veti
päähän että pian vaihteleni siihen. - Toisen-
kin Venäläinen saapui perästä ja sai nimen-
läisen ofan. Liitä on muolla villo tona päi-
venäläin nimensä: Venäläismu. Semmalis-
se on ~~muuta~~ Venäläisen kuva villo mytthin.

* Torisimon mukaan: Perttu kiittää kerotto jäl-
 jellekin Kuulalaisen lausua. Mälärinteessa
 kun tuli iso mui, hyppäsi Perttu sen suojan
 ja väisti jaksot menemään. Luterin luteri
 haltoi Kuulalaisen seurata, mutta joi su-
 masfa keikään krusen juurelta kyl-
 keenfa. —

Muut Rysat eivät sitten käsi kätensä an-
 tautuneetkaan, vaan palekivat pois ja Perttu
 vaipeistappiin hokeat omakkoja.

Toisen kerran yrittivät viholliset tulla talon
 aistana ja Pertun taloon [palekunnalle] san-
 nast (saunasta) päin. Perttu kiiven takana
 väijyen ampua pankantti, että kaksi Kuul-
 laista kaatui. Samalla kargaisi hän: Nyt
 meidän miehet yrittävät kaikkiin yht'aikaa!
 — Kuulalaiset säiköhtivät nita ja poltettiin
 krusasfa rauhdisfa. Pertulle joi taaskin kaiki-
 ki vihollisten varat. — Pertun jälkeläiset, kump-
 vaiset, elävät viltä saunasfa talosfa ja nita läh-
 tein sanotaan Eskolan varakeona olevan.

Kerran lähestyivät Kuulalaiset metsämaaa,
 jossa Perttu piti asentoa. Luterin oli hän jo
 kiidellyt metfän latuja täyteen, että näytti
 itäänkin pureskin miesten paljous otteille.
 kunat. Kun jitten Perttu kunli vihollisten lohet-
 tyään, kuusi hän: jo on viisi miestä kengän-
 ra, viisi avoaloin. Sen kunnituksen eivät uskal-
 lanneet kimppeen käydä.

Juntulan talon emännänkin nita polt-
 tiivat viholliset Jobiteylässä.

Kuppi, entinen sotamies afri samaan
 aikaan toifua Juntulan seuduilla. Hän van-
 noilla vaani: jöväijyi, että Kuulalaiset eivät
 päässeet kohoamaan veneillä ylös. Useita am-
 pui hän oman talonsa huota.

Roukajärven pääsfä oli talo, jota varistiti.
 kaalei hoetaan. Sentein polttiivat viholliset
 kokonaan.

Jämsköläse Tyhämällä olivat sotamie-
 het kätkenet nelikottain ruokojen maa-
 han.

Kuolaiset kerran kuljettamaan vihan aikana
kelloa vastavirtaan veneessä, muiden tava-
rain kanssa, rupesivat sitä vanhaan töi-
sen veneen, keventäköseen toista, mutta
mutta solauttivat sen vahingossa jokeen ja
jonne se meni ja sinne se jäi.

Kellokiven kohdalla on pieni lampi
nimeltä Hopealampi. Kelloa kun rupes-
vat pois urkkimaan veneineen, pausivat
hopeat lampin ristiä aikaa, muualle eivät
uskaltaneet tyhjentää. Lampi on olein kovin
leijuvolijainen, että vei hopeat iäksi pois
välähti.

J. 1723 Läkkinen on myöhemmin Läkkinen jens.
Länttä kille, Pyhäntä jens. eteläpuolelle,
muttenkin ennen joo vihaa. Sitt kun tikki-
nen oli kerran viemässä hevosta suovalle myymään,
oll'ivat viholliset sitä saifi käsinsä, sattu-
hin vihollinen jalkia myötä hänet löytämään
ja taavuttamaan. Siunutta kuin Läkkinen
pisti hevosensa kuoli jalki ja livatti pa-
koon, "iškäpe on miltä, kun hevosensa
lätköi", oli Kuolainen (Kajalaine) /
arvellut.

Mufassa säilytetään myös kivistä.
 veltä v. 1885 lajotettu joukon perä, josta
 samoin kuin muistakin museon ~~paperien~~
 joukosta, joita tällä on noin 30 si väiboista
 maata ^{rauteisen} kaari on käytetty muikien
 tarpeisiin. joukossa on paljon ~~luuta~~
 ja lompäällystöjä, osaväntä. Alumpana
~~osa~~ kaari on kuvasen muodosta. Luvun
 alle on piirustettu "W" 1772 III " joka merkki
 tarkoittaa tietyksi M. Kujainta.

Hollstenille Helsinkiin. } Tässä vaitassa
Jaassa lörjö

Spä. Lematta munitabir kanda thura. Mest

Kuoli' noin $3/4$ hyvärät liiden päällä,

nestorix *trivialis* *azeita* *ci* *tasatt* *thas*. - *Lamarck*

~~Väestö~~ ^{Thunbergin} ~~lääkäri~~ ^{lukenut} ~~lääkäri~~ ^{Stålhammarin}

kin kunnalliset kantoja, erilisiä työkaluja otien,

mutta ainostaan väänteen lyölämpö.

Uhoimistop.

Yhtäydesen uskonnollisten runoilijain
kanssa mainittakoon, että Heikkiläsen
on nytta valunneita, isoja koiruja pirsti-
~~at~~ alapuolella, joita ei saa liikuttaa,
sillä muuten joku vakava tulee. Joku ole-
ottanut kerran koiran lyrä höylänpäästä,
mikä oli tuottanut kaksikolmea. Ylämaalta
ovat pilleet (koti-eläimet) menesty, ~~toilla~~
jos näitä pyhitettyjä puolia loukkaa.

Esillä' Saubavaasen kulebulalla on
 lupuri (viitta), jonka tarkoitusta eivät pa-
 rijat sano kellekään, ellei aina ²ba-
 kate bieltään joihi. Siellä' on kiveen ha-
 kattu reikien ja riehon pystytetty puu (K).

Myöhempiä löytöjä

on hyvin vähän näitä seuduilla ja metsel-
laan ne vaan kaikkesta lyhydessään:

Tuomaalon talossa on tavattu vanha ^{oluit} sejan si-
jä, jonka väällä oli ^{oluit} kyyrärin paksuista pel-
tiin kantoja, joiden alla oli rautaharkkoja,
jotka ovat Heikkisen talon kopineiksi.

Piilasaarella on löydetty Pöthönfuosta kouluk-
ja kulta vanhan lieden sijalla. Missä lienevät?
Läskimäelläkin on samoin vanha keitto kouluk-
tavattu. Missä lienevät? - Piharmäellä on tavattu
muista sirppejä, jotka ovat Maabaraisten puo-
lella olleet ^{talatolla} kyyrärin mentävöitä tallessa.

Multinimeltä ^{torvauhoja} "syfi kantoja",
jotka kulltavasti ovat kuitenkin Loppalaisten
jätteitä.

Revonkaman kaukaalla Horbbaflyän
raunalla on Hyltikarja, jossa on euren
tehty rautaa "hytlipehalluksella". Kola sanoo
kuan allaan jäljellä kutsu platavahjow torvineen,
jotka kuitenkin nyt on kinasivibesi purjettu. Hytli-
piä on siellä myös muuastikin (H).

Tuomaanjärvesse on kovasti hölmaa, ~~että~~
 Huolan maassakin nousee, ~~että~~ se keskellä
 päivinkin annentaa sitä pois veneestä.
 Järvi on matalan pukeinen. Tämä mainit.
 taloon ^{lasko} jonakin ojitteena paitelakunnan höl-
 mävikkaudesta.

Lehtovaaran kesti kievareissa on löydetty pari
 vuotta
 Honvihan aikuisia rahaa.

Sankovaaralla olivat kalmevikelijät
 löytäneet maadunneen olkikefän, ruusun
 ja rahaa, joista ei ole sen suurempaa tietoa.

Pyhännällä luterilaisiin oli ^{myös} löytetty van-
 han joutua pesä, ~~jonka~~ ta

Vanhasta huoneista pari esinekköä
 Karkunseljän talossa on ailla, jossa ei ole
 ovenpiehiä. Lattiapalkit on pistetty seinän
 läpi sivulta päin. —

✓ Ristijärven pappilassa on katto viisiker-
 mainen ja kauniollinen tulli, jossa on
 vuoriluuku 1760. Vahvimmalle puolelle vaiken-
 nelin kylkeisen ovi on sangen paksu, vaan noin
 1½ kyymärsää korkea.

✓

739

Suomalaisen lemmikkejä kaneleista ma-
 nittakoon ^{myös} Hidenvaara, josta viimeisestä
 (ja joka myös on talon nimellä.)
 jättiläiset oli ^{va} pelatut afuntia. Suomalai-
 sia oli tullut koudulla ja löytänyt kashun be-
 san metasta, tappoivat kashun. Sitten tuli-
 vat pesistä äänit ja nähty siellä lapsen. Su-
 malainen otti lapsen ja vei afunnoihin, kashu-
 nita mies, ei ruvennut nauttia lemmikkejä kuin
 metastaan, oli riski ja jalo 18 motias. No
 fi hirven pitten kopeutto metasta ja tappoi. Sil-
 lä sitten tuli jättiläinen, iso jättiläinen ja
 näki fu, min panoi: että mielis tappoi hi-
 den hirven, ja ruusi kivillä ja isoilla puilla
 nabelemaan, mutta Suomalainen viibelyy.

Elämä-huonesja alkavat maat vanhimmat ja
 maakisjat vuodesta 1531 Huonasa ja ^(noia) vuodesta
 1540 ^{Uudella} ~~maalla~~ x) Kajaanin puolella on sijainnut
 muutama piraava maakisja vuodelta 1552.

x) Bidrag. Frenckenthal, Sveriges v. 2.

dellaan väksti. ja siinä sitten tapahtui 1780.
 ti läpi on jättiläisen. No se siinä kun
 oli henkeittoreisfaan, alkoi roivottaa, että
 kungun noitavaino sanoo, että on vo-
 kani tappaa ja kun minun täytyy kuolla
 yhdessä ihmissankon kanssa. Siinä se
 siinä kuuli, että jos tuo olisi se hänen isän-
 jä ja että se sitte antaisi vaahteenja, että
 katsoi hänen karvaista rintaansa, että jos
 minä olen sinun poikasi, ja siinä se tuli
 tuntemaan että se oli hänen poikaansa. Se sitten
 vaimotti, mitä sinun pitää näille ihmisille
 tehdä ja kuinka sinun pitää minä muokata ja
 voivata, että ne ei väsisi sibiomaan ja leviämään.
 ja se eransi sitten pois karvaksranken poika lu-
 ta ja alkoi vaivata ihmisiä, poltti kirkkoja ja
 murhasi, ja se sai sitten nimensä Musta-antio.
 Kerra sitten tappoi karvaksisinfektien. Siinä
 kuitenkin sitten omakuntoja alkoi ~~ku~~ min-
 kien lyömäön, että kun hän on tappoi, joka
 hänen ensi belasti elämään ja alkoi pahoa.
 Siitten meni linnaan ja siellä on ollut

vanhoja jättiläisiä, ja se on alkanut voivottella
 heille, että hän tappanut kasvatusifin^{kuu}. ^{Ne ovat}
 alkaneet nauraa hänelle, niin se on muuttu-
 nut ja tappanut nekin, ne vanhat jättiläiset.
 Se on sitten lähtenyt armoa hakemaan pisten-
 tykö kooniin ~~valitt~~ ja valittanut. Se on Pörsta
 on sanonut, että minut saavat armoa, mutta
 Misha-antio ei saa. Hän on sitten piställe
 ihnoittanut ^{ihmisiä} ~~fetta~~ ^{hän on} se Misha-antio. Pörsta
 on sanonut, että jos kulkisit joutaisin viirat
 ja ~~hirtuksen~~ ^{hirsuksen} ~~handat~~ ^{ruin} ~~sina~~ ^{et} saa armoa. No
 sitten lähti ja oli tullut nekin, eikä löytä-
 nyt mitään lohdutusta ~~ihelleen~~. ~~Ne se~~ ^{hän} tuli
 sitten Anolagalle Hidenvaaraan takaisin ja litten-
 laittanut hirtoksen ja ruvenut hirttämään
 Mhensa, kun ei hän armoa saa. Silloin ~~se~~
 taivaasta kuului, ^{että} ~~se~~ ^{lupa} Mhase, vielä on ar-
 mo sinullekin. No hän meni jättä voutosteltunsa lu-
 naan ja pani levollisesti maata ja piteen on se
 oma linna ~~handannut~~ ^{väreiksi} jättiläisen ja
 siihen ne ovat loppuneet. Eipä mitään ~~muuta~~ näy
 kaällä^x)

x) K. Krohnin kirjoittama Oyhäa fiveltas. Bst. Sny. IX.

Portinkallio Louhenvella on hyvin uljas. Kori
 juoksee niina jylhän kullion holosta ^{työky}
 alas kokonaan kummen sylen korkeudesta.

Kivikausi.

Puoleman talossa on löytetty isonlainen kivi-
taltta, mutta siinä ei ole kukaan.

Kivikausi.
Päätyttyä.
Kivikausi.
Kivikausi.

to

to

juna
pää.Lappalaismuistat.Puolanka.

Osmangan ja Kongakken välillä ~~joen rannalla~~
Salmenjokella on neliskulmainen kuoppa
tönnästä, ^{jota} ~~sen laajuuksella kaksyhtä~~. Sillä
on aina mainittu Lapinkaa lapinkautana.
Se on laajuuksella kaksi yhtä. -

Kongakken ^{länsiä} pohjoispuolella on pienempiä kuop-
pia eri paikoissa, idellisimmin 3-4 lapin-
kautaa. ~~muinoin~~ ^{to}
Näistäkin järvistä ~~on~~ ^{mainittu} mainitaan,
että Lappalaisen lappi on kuolint sä-
najan ruotoon, josta nyyistä Lappalainen ot-
ten kuosi sämnäjä koko järvestä.

Kohmifokkifukin järvelle rannalla on kol-
me kautaa. ~~toinen~~ ^{idellisen} lähellä olevan myl-
lyn luona kangasjärkäsä yksi kuoppa, joka
myös näyttää ihmisten tekemältä. - Paikalla
saaren kohdalla järven rannalla on myös kolme
kautaa lapinkautaa.

Vanhassa lahden perässä Salmijärvellä on jär-
käsä kaksi kuoppaa, Lappalaisten aiempiä.
Ne ovat toista yltä laajut ja toinen vain 2 ky-
nä tyypä.

Kapustakankaalla on sokkoispuolella maan-
tien yksi myräläinen ja iso kuoppa, jota as-
vellaan lapinkaudaksi.

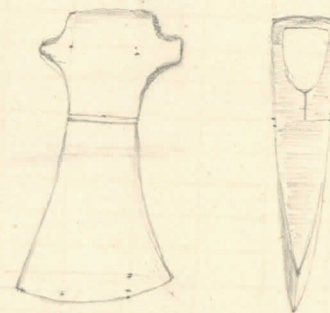
Kotilan lähellä on Patosiksi sanottu paikan
kuona "jätteläisten kuoppia, joissa on kiviset
piinit. Myösikin Holstinjoella Rakennus-
järjestäitään päin on fyysisiä kuoppia, jotka
ovat kenties erittäin kiviä Rakennus-
kaulla olevat, joita Lapin lapinkuoppiksi sa-
netaan ja joissa on kivistä piinit ja laidoit
jonneasti ladottu. Muuten on famouska kuntaas
^{kylän sisällä}
ja kuoppia monessa kohdassa. - Tahvinlaunniella
Aukon (?) kylässä on myös voikeistä liantoja.
Tuolangan sanotaan alittaneen Jomannimisen Lappa-
lainen.

Lipbolessa on Kyllönä lähtäminen Taron mukaan ollut
asunut Lipbo niminen Lappalainen, häijy mies, jota
joutui ihmisiäkkin. Kessa oli hän tappanut Ruotta-
laisia kulkukauppijaita ja upottanut Vasköötin ket-
tefen ^{taivast ja miehelt} miehet, reet seurat veikkeen ja päivineen.

Lapinpaluri on Tuolangan kylässä. Hän sanotaan
Lappalaisten asuneen. - Voipuan ja Veshin järven
välillä on jousia Lapinpato.

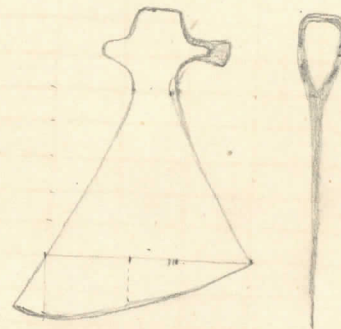
on hyvin ohut, rini-kään ullikor.
 valkeinen nestekas (piller); sen kor.
 krus on # 174 m., karsainväli 129 m.

Mus. 2378.1.

Haapaniemi $\frac{1}{4}$

2378, 17

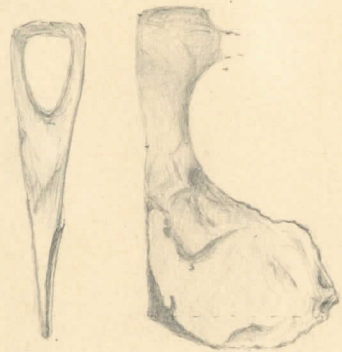

Haapaniemi $\frac{1}{4}$

756 Mus. 2378, 15

2378 11.

2378, 12

Haapaniemi, Puolanka $\frac{1}{4}$ Haapaniemi
Puolanka $\frac{1}{4}$ terän sivu- ja päät-
kuna kuonon suuntaHaapaniemi, Puolanka
(kuonon suur.)Mus. 2378
13Haapaniemi, Puolanka $\frac{1}{2}$ Mus.
2378, 14Haapaniemi
Puolanka $\frac{1}{2}$

757

Hongosmäen Rautakalaste on myös löytetty kaksivouta-
tiivestä.

Rakennuskankaalta on ^{havattu} löytetty vudonlaiset
rautahakhlut, jotka löytyttäneen Leipivaa-
la. Nämä on joita jätkevilainen ja eri reuno-
vat itäntähtien ylläen juotetut, eikä tönnökin
on eri muotoa kuin nykyiset, kehoi kappale-
kappaleen nautuut.

"Pöytä"

Ruhafalme^{ra} } Puolangan kylästä ovat ~~vastatulle~~
Venäläiset ~~ihon~~ aikona veneläisten rahojä haa.
danneet.

Olli Tiainen kuormasto oli mennyt Valojen kautta
Tuolagalle, jossa jäi askelemaaleen. Laita asti
on talo rikas.

[illegible]

ket kongan ottaa nostetaksi.

Järven väkiväistöitys, kun se ei liene mis-
kään puolta virstaa leikänpi ja kuolais-
jaaren liikkisyys lähellä maasta, ovat tarve-
si todistuksena, että koko Lauvukaipen tulla
on täysin muualla tapahtua. Mutta se on
kyllä totta, että järven kovasti joku kukaan
on, että että siitä on to helposti poisjää
pieniä jouta myöskin.

Vallalan talokin on hävitetty H. v. v. v. v.
kuna. Lienevätkö aidan takana tavatut ihm-
kunt piltä ajalta.

Kievarin tajan sijalla joutaan viholleitten
ennen lapsia polttaneen.

Haaposa Kungsjärvellä on myös tosetta k-
näläisiä.

Törmänmäen Mikkolasta oli kessa, vaimon vi-
taint lähten vitsollisia karkun. Kesäkuun 20.
na oli joutsen Nistänjoen pyörteelle. Kaalan
asti. Matkaa on june 4-5 peninkulmaa.

Mikkorinmäen Pöytä oli ennen ollut
iroja Mikkoria, kunkin ja väkiväistö-
joita kuolaisit joutojen aikana olivat var-
noilleet. Kun tulivat taloon, oli talonväki
kausa, mutta miehet väkiväistö-
la, tiimillä josta hakarivat väreä ja
lähestyivät taloa. Vahvi sanoi: a mikä tal-
ti, kun metsä lähenee? - Toiset arveli: etä
hupaja, ei metsä lähene. Kun tulivat taloon,
ei väkiväistö karkun muut kuin se vatti, toiset
karkettiin. Talonväki oli 7 miestä.

Taloon pääsnyt vatti oli vinyt sanat muille
ja toisen kerran oli tullutkin taloon jouta jouta
taloon. Siinä alkuun olivat tehneet karkat, joita
talonväki karkattiin karkettiin. Jämsän olivat
myös neet Alasen järven.

Taloon karkotettiin jokin kark, että Puolangan
Mikkolasta karkattiin Mikkolaiset melko.

169
Joukon vihollisia Ifon vihan aikana, läheltä, nautasta nautien
suojassa.

Kunni- ja aatolla on ollut ~~Flammar~~ talo, johon on
tupetta Kuulasta. Osa vihoon joku suomalaisen
Paavakin vahakassa fortunat. Kangas pima heli
lee ja jytile, puita hiden vaan jita kunni- ja aatolla
fanottaa.

Nimelästä Saluun rannalla on Ifon vihan
aikana jo ollut talo, mutta apukkaat olivat
maan elineet uunina pölvöön. Kottamäkeen
Lohinimkeen.

Kottamäestä on viety uunista Kuulalle van.
Kanteen Ifon vihan aikana. Talo on nyt autio.

Kongolein rannalla on Metelinmäki,
josta kalamiesten fanottaa metelöineen.

Handwritten text, mostly illegible due to fading.

^{3 neljännestä}
 Kukaan talosta (länken kirkon olevan pohjan vie-
 resä) lähikseen luona kunnalla aka petäjä, josta
 on Harvoinlaista kirjoitusta 5-6 riviä
 muun muassa "sfialitika" ja hyvin kirjoitettu
 vuosilukuja 1714 ja 1690. Linnat on ole
 paikalla nähty.

nen, Leppänen,
Linnala
ja Mäkilä
(Reinholmi),
kommuusta
Pöytästä ei
kukaan
afuleasta.

Asutuksesta berotaa, että Savolaisia tämme

oikein ~~asustamalla~~ ajamalla ~~asustettiin~~.
Vuonna 1865 mainitaan Kongsjärveltäainoastaan: Mäkinen, Kauri-

Pitäjään useimmat freut, niinkuin Kemppai-

nen, Moilanen, Juntunen, Kevänen, Rappinen,

Leinonen, Ryykkönen, Lötinen, Mäkeläinen,

Reinikka, Färvinen, Jorvinen, Jorvinen, Rii-

sänen, Kammiainen, Kimmunen, Jorvinen, Loo-

manen, Karonen, Leppänen ja Heikkonen, ~~at~~

toisilleleht Kytöläinen.

Väinöfiä oli tullut 2 veljestä Savosta. Puolan
gan kylään telvisät taloon Kivarin järvelle, samalla
toinen veljes siirtyi kiltä riltä Pudasjärvelle, toinen
jäi taloon, joka on yhä samalla puulla.

Väinöfiä tuli 3 veljestä, vaukkoja miehiä, Sa-
vosta, jamaan aikaan kuin Väinöfiä. He asettu-
vat Puolangan-järvelle samalle Puolangan ta-
loon, joka jo oli ennestään. Naishannalla on ta-
losta vielä jamaa, sukua Väinöfiä jalkeläisiä.

Väinöfiä kylään oli myös tullut ensi asukka-
ta, Väinöfiä, joista 3 veljestä kuitteihin siirtyi
Lalunijärvelle, josta Linnala telvisät talon ja alleivat
muuttoa hakkaamaan ja lailloivat 2 välttä

vastakkain, josta alkoivat puida jyskytellen
elojaan. - Muiden heistä ei kionut kivien
tään koskaan tsekkeillä viikkoa, vaan ainoas-
taan lauantai-iltoina, jolloin ajoi ~~par~~ pit-
kä portansa.

Pitäjänsä sanotaan Askaannien ja Koukosen
antion olevan vanhimpia. Niiden alukkeat
ovat olleet ~~ta~~ ennen hyvin alhaisia toisilleen
ja nostaneet käärmeyttä ja karbeyä toisten ~~tu~~
mioksi. Viime aikoihin asti on vielä ~~fy~~ halukoi-
n olleet Kuorejoesta, joulua yli nostokäärmeet ~~ovat~~
~~ol~~ olivat kulkeneet. Niiden aikoihin oli välistä
haluneetkin toisillaan vallahtu.

Kirkon ja Kirkonjärven välillä on jouta ka-
kinkanta (K.).

Leipivaaran tienoissa on vanhin talo Loppu, sa-
moin liekee jokelaanin laita, joka on ollut Mylly-
puron tönnästä. - Leipivaaran kylän apukassat ol-
vat ennen kaikkea olleet Morlasia. - Kierari ja
Hovi ovat yhä ovat yhä jätet, Hovi on van-
hempi. - Kotilan allolaret ovat kirkolta vain Van-
hasta Oulusta.
Tolokset ovat Ristiärvetä tainne levinneet ja
yksiä Vihtalaan jätkeleäfiä.

Kun väki Paltamossa rupesi karttumaan
 liian lukuripalefi, aottiin melkein yksin aiotin
~~saada rakentaa~~ kirkkoja Kiarnalle, Hyyrysalulle ja
 Nuolagalle. Ensimmä aiottiin se rakentaa Ku-
 noon^{x)}, mutta lopussa päätettiin kuitenkin
 tehdä Nuolagan järven pelipissamalle. ~~x~~

juutinfia on ainakin kaksi Hyyrysalulle kullusta kaa-
 ma.

x) Tangström, ~~II~~ om den presterl. Hensgöringen III s. 461.

jotka paino on 50 Ld.

Tuolangan kirkon kellossa on kirjitus: "Vuonna 1787 Kuningas Gustavus III^{en} XVII hallituksen vuonna, koska riddari kuningallisesta mieheä ordenista herra Johan Fredr. Carpelan oli III^{as} maan herra Ouluborin läänissä ja herra Jacob Haartman pispä Turun hyppacunnafa nyrä myn myös Johan Tuellman eufimmainen kirkkoherra Hyyrymäkylässä, on tämä kello kuningas armon kautta koko Paltamon pitäjän säästetyistä kirkkoherran oifalle(?) tuloista valettu ja ostettu Stuckhulmista. Joh. Jac. Martenpäialda." - Tuolango kapellin kello - (Enkelin kuva).

Toisella puolella on sanat: Psalmi: 147 v. 12. Ylistä Jerufalemi heraa: Kirjta Zion finen Jirmalatas."

Kello kirkon tornissa on paino 50 Ld. ~~Luttolaudassa Kirjotuksia on tämä: "Psalmi: 147 v. 12. Ylistä Jerufalemi heraa, kirjta Zion finen Jirmalatas; ja toisella puolella: Vuonna 1787 Kuningas Gustavus III^{en} XVII^{en} hallituksen vuonna koska riddari kuningallisesta mieheä ordenista Herra Johan Fredr. Carpelan oli III^{as} maan herra Ouluborin läänissä ja herra Jacob Haartman pispä Turun hyppacunnafa nyrä myös Johan Tuellman eufimmainen kirkkoherra Hyyrymäkylässä. on tämä kello kuningas armon kautta koko Paltamon pitäjän säästetyistä kirkkoherran oifalle tuloista valettu ja ostettu Stuckhulmista Joh. Jac. Martenpäialda. - Tuolango kapellin kello."~~

Kirkon kirjasto ^{alkavat} ~~ovat~~ kirjallisuutta ja
 muut vuodesta 1789, vanhin Tuntin
 rukouskirja on v:lla 1819.
 Tuntin kirjasto ~~ovat~~ vanhimmat
 löytyy v. 1726 raamattu ja Yhten-
 veltte Aikakirja, v. 1800 x)

x) Käytetty kirkonkirja, Fredr. Almqvistin
 kirjoittama ^{Min. Tor. v. 1886} v:lla 1886.

(Tahkonjärven rannalla olevassa
 Lohjälaita) Tuntialassa (?) kuuluu olevan vielä
 (josta Pallanon papit olivat tulleet sinne.)
 1642 vuoden ~~kirja~~ raamattu, (samassa talo-
 sa oli muutamia kymmeniä vuosia sitten ^{välä} ~~of~~
 ja afatli joku laulu kolmesta Pallanon papista

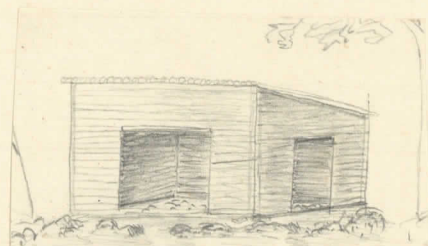
Leipivaara on ollut ennen Huvaara. Talo mu-
 kaan sai nimensä siitä, että toivat papille hyviin
 pöytä-leivän kääntämiseksi. ^{Se vuodelle} ~~Kantakirkon~~
 näin näin pappi: no sepa Leipivaara.

Myllyjen

Kantansmaa on kirkon ympärillä.
 ihmien mitään uskollisuutta. Kirk-
 kon ^{line} ~~ei~~ ^{ole} ~~olettaa~~ ^{hankittu} eikä kirkon
 hankittuistakaan mitään tiedetä. Li-
 hen aikaa kuin Kantansmaa aluea.
 kunta kuuluu Paltamaan, täytet.
^{neljänneksen päästä olevassa,} ~~tiini~~ ^{puolesta} Ristijärvessä löytyy kant-
 saasta Kantansmaana. ~~fiellä on enää~~
~~piisaa pelajansa vuodelle 1719~~
~~niis Huvikarajalla.~~ Saasta kaimis-
 laa tätä myllyä kumhea kaimis metso. 7

789

Muista hautauspaikoista mainittakoon:
 Lylyjärven kylän oma hautausmaa, josta
 vieressä on erittäin Kalmofaari rakennuksen
 aikainen. Siinä on jo puhuttu jo kauan sitten.
 -Myöskin Valtalan aidan kalana on ollut
 vanha hautauspaikka, josta en ole ^{sattunut} ~~saanut~~
 saamaan juu kukaan ^{saanut} ~~saanut~~ ^{enemmän} ~~enemmän~~ ^{tiä} ~~tiä~~ ^{tiä} ~~tiä~~
 tietoja.

Kenekota Puolangatta.

Hypnosalix.

Thyrus falci.

[illegible]

Varla 23 p. tammikuuta 1786 ^{erittäin} ~~erittäin~~ kyllä.
 Jälki, johon silloin kuului Suomen-
 jälki ja ~~ristijärven~~ kappeliina, ei ju-
 rakunnaksi.

non mestallisia
käsialoja, mutta
tiedettiin, ette
tulleit nimitä
kuin furaas.
sat:

Laajasalo pitäjässä oli epäilemättä paljonkin hienoa
Tervajärven räässä on kokonaan luonnon teke-
mä, kolikko luola nimeltä. Hiidenkirkko. Hyvin
iso kivi muadostaa katoksen, jonka alle sopii
pian kymmeniä henkilöä. Sen leveyden 2 syl.
tä ja pituuden asti ^{pituus eli} korkeus 8. Luola on syntynyt
halkeamalla ^{on se} kunnalta ^{on se} avonainen ja leviää perältä
päin. Luolasta on löydetty ampumakokoja van-
hempia aikalaisia vanha joutsi kiven alla ja ta-
vattu idänikiisiä oltteleita, laivoita ja
oltteleita, joita lienee vuoteina käytetty.

Mainittakoon tämä Hiidenkirkon furaas sekä pieni mer-
killisyys, että Keskälänvirvoissa on Pööröväylä ja ~~toinen~~
~~myös~~ ja joskus lähellä ~~toinen~~ nestin väylä.
Luonnon tekemistä työväistä mainittakoon, että ka-
sin kalliossa Hyryjärvestä kapealla kunnalla ^{muuta} vää-
lyvän aasin kansion jällä, jota käytetään ^{epäilemättä} ihmelle.
nästä. Nimi on ^{epäilemättä} kunnasta kunnasta alku
ikävyyttä ja saanut selityksensä ja vasta myöhem-
min. Mainittakoon ~~Kosken~~ ² Kansion jolloin aasin ka-
vioksa joku Kallionkolon keksittiin.

Siis Tenorikseen ~~on~~ koski. Hyrynsalmenla on saa-
 nut nimenä nita, että ^{Vedäjäin Karjalainen} ~~Kuolainen~~ on sanonut:
 "Ennen minä" 7 oikeata koskea sanon kuin
 Xäimä perhanan."

on löydetty niistä kelloa raunioista k.

H. Kemppaisella Moisiovaaran kylässä on
kottelin pitäinen
reikätonkivirafe, jonka vortin on jostakin pyöreä,
toinen terävä, se on tehty simpurmustasta kivestä ja
fileä lepi kiottu. (Pis)

Lapinlahti ja saari taitaa löytyä Kyröjär-
vestäkin. - Tietojen mukaan on aivan vana. Kyrö-
järven vettä, neljännes laattajasta se jota vortin
vaanaukkin löytyy pikkuinen Lapinlahti, Lahtella
jonka harjoitus on Lapinlahti lapinlahti.

Lapinlahti on kenties Kyröjärven rannalla, jossa
on kolme hautaa rannan.

~~On tiedetty, että Kyröjärven rannalla on Lapinlahti, joka
on kenties Kyröjärven rannalla, jossa on kolme hautaa rannan.~~
~~On tiedetty, että Kyröjärven rannalla on Lapinlahti, joka
on kenties Kyröjärven rannalla, jossa on kolme hautaa rannan.~~

~~On tiedetty, että Kyröjärven rannalla on Lapinlahti, joka
on kenties Kyröjärven rannalla, jossa on kolme hautaa rannan.~~
~~On tiedetty, että Kyröjärven rannalla on Lapinlahti, joka
on kenties Kyröjärven rannalla, jossa on kolme hautaa rannan.~~

Olisi Kyröjärven rannalla on Lapinlahti, joka
on kenties Kyröjärven rannalla, jossa on kolme hautaa rannan.

Kyröjärven pohjoisrannalla on 2 huoppaa, toinen on
Lapinlahti, toinen on Kyröjärven rannalla, jossa on kolme hautaa rannan.

Kyröjärven rannalla on Lapinlahti, joka
on kenties Kyröjärven rannalla, jossa on kolme hautaa rannan.

muutettiin.

Heikkinen ja Heikkinen

Oulusta asti kulki täällä ennen pyytä-
jiä. Kappelasta ¹⁸ Moisionvaaralla oli mies
keeran kulkenut Oulujolla ja kokenut a.
jän Marttilassa, joka oli kysäissyt: "Kölä-
kös hankia saadaan" ^{Käiköperästä} (Käiköperästä). Hän
ilmoitti siellä ^{nuorena} (kalastellessaan) ja alkuaan
olevanfa yhtä sukua.

Rovimila on vanhin taloseudella. Kun ensi
asukas oli ennen muinoin siellä pellon lai-
taa kylvänyt helatorstaina, oli vuto viisas
tullut pukeille ja sanonut: 'mitä jina' teet?
Kynnän. - Vähä kynnät! - Se pakkas ei jor-
keonniin kasva mitään.

(jona on joku runo vielä j. v. 1845:stä j. v. 1850:een)
 Hilpon antio, ^{siis} ~~on~~ lihi. Haapovaaran taloa,
 Lihen olivat ensi asutakaat tulleet, mistä
 ja milloin ei tiedetä. ~~Kala oli on vello joku~~
~~runo ja v. 1845:stä~~ Noin 90-100 vuotta sitten
 oli pappi n. 1000 oh. kulleispuun kullut ka.
 tajihosta surinaa: sipi, sipi, sipi, supi, supi,
 supi, pappi, pappi, pappi. Tuhkaan haki
 pappi ~~se~~ äänenpitäjä, se vaan kiestelivät
 seipisten, jos mihin kääntyi. Sitten toinen
 päivänä oli pappi kotouanpitäjä käynyt pai.
 kon siunaamassa ja sanonut, että piniä on pini.
 naamattonia mumiita (j. Kyll.).

Kemppaisista Oulujärven tienoissa saas osa
tulleesta Hyrysalmeilla tän.

Mulatin puku on leimunut Oulujärvellä.

² joululään, ¹ joululään
joululään tulleeseen telttivat talon, kalamella
viljelivät ja fikisivät kovasti. Veljeksiä oli kah.
Oulusta mainittu miestä kerralla talossa ystä
leipää syömässä. (Kerralla oli krounuit kun
ni miestä ja kuusi jäännyt. Kolme lähti Kian.
nalle päin ja alottui 1) Kokonniemeen, 2)
Parravaaraan Kruunan rajalle, 3) Haukilaan.
Marskin teltt. heitä toift kolme, 1) Salmijär.
ven Koviin (Kotkanoon Kärpäskaakalle), 2)
Jokikylään, 3) Kontios joululään (ennen Heik.
kita) Lehtovaaran luo.

junttilaessa oli ollut 24 lasta, 3 eri vajinaa.
Lisä levisivät juntuksitten näille maille.

Kisti: Oravivaarasta ~~on~~ he on yhä j. meun + Pär.
valaan vävyksi.

Kylömaan Väisälä on vanha talo.

juntukset Savosta ovat aloittaneet talon noin
200 v. sitten kirkon kylään. Lamoja on men-
nyt Oravivaaralle, 8 virstaa kirkolta ~~etä~~ etelään,
joissa kunnasfukin on villa, heidän
jälkeläisiään. Oravivaaraksi jarrivat
paikan, kun fieltä kerran talvitiien aika-
na joku kulki vaaralta lammun puolella
olavaa järveä ja näki oravan laukkaavan
vaaralla järvelle. Matkaniiehet sanoivat:
"Kah sielläpä" oravia taitaa olla, sepa vi-
kea Oravivaara on (j. Kyll.).

Kylömaan Väisälä on vanha talo.

Niemelä on vanhin talo Hyrynsalmella, mutta Salmele kaikkien vanhin.

Oravisaaran piirissä on vanhin Kevälä, sitten Juntila. Niiden välillä ei ole ollut mitään. Keskola on vanhin Luvan kylässä. - Sitä on talo ^{on ollut} ~~on ollut~~ Tiikkajärvi.

Lietojärvellä ovat Keväset levinneet ensin Kevälästä Kokkojärvelle, sieltä Tulinsalmelle, siitä sunnalle Hyrynsalmelle ja Ristijärvellä. Langoista ovat levinneet ensin tulleet ja halmetta viljellen eläneet ensi aikoina.

Kun tullaan Mikkilältä Luvanjärven kolmeen
 Ilveskosken ohi, on alakeskeä Simolainen
 kivi. Lihka Simo hukki ruunoin, kun
 tahtoi Niemenmaalle merma' lautalla ylijoh.
 Kaupalla vai' missä hän lilall hiekkauet
 edempänä, koska lausui ruunissaan.

"Itäntä antuas näkyi,

Kotikulta suunottavi."

Niemenmaa Luvanylästä on nyt automa-
 sen nimi. Siinä filloin ollut Simola. —

Niemenmaan entisen Simolan, mitkä on tällä
 kylä Rönnpalan, Kottolan ja Tololan
 taloilla, jotka on voinu yhdestä jakaa.

Lotamuseleluja.

Hyrynsalmella kun Tiiskajainen oli afuk-
kaana, vainosivat Palttola^{sen} Venäläiset häntä. Hän
lattuipa moniaan kerran olemaan ruiskuo-
vaa latomassa, ^{kun} ja Venäläisiä alkoi kumha-
keskenään puhuvat: "Ollak vaiti Tiiska-
jaisia kumhu?". Tulivatpa jitten kättystä.
mään. Hän ~~kun~~ vaan kateli lyhteiä suojak-
si ympärilleen. Kaikki milunsa amppeivat
niikin suojalyhteiin. Kun Tiiskaja näki, että
nyt lopui mielit, typpäsi hän pois ja al-
koi ruiskuväiden kanssa vapottaa Venäläisiä
ja ~~toi~~ ^{monetakin} ~~lo~~ hän rujorikoksi, jotta va-
koon piti heidän loka. - Pysyä silloin ei ollut
annilla Hyrynsalmella kuin Tiiskajalla ja Huop-
pilla Hytysellä.

Kun viholliset lähtivät menemään omaan
maahansa, niin Kuupinen kulki pysäytettyä kum-
fa vaan törmällä etjinnassa Venäläisiä, jitten
kukosivat ylös. Vainain liepeellä alkoivat
vanhalla perämiehellä polvet ^{ihastella} vapista
ja hän sanoi:

"A mite sie polvipää vapista?"

Suonet, saaret soutamuna,
 Omaa maahan^m päämajana.
 Toiset arvelivat sen johdosta:
 "Ei"ä Kuppi kumukkaan,
 Loan vettä soutavaksi,
 Kuolaisen vetkuttava."

Lupa'sattuikin Kuppi kumumaan ja ain-
 mi perimiehen polvipäähän, että me-
 hengettomäksi.

Silloin televisit aarteita Suomesta tuoduista
 tavaroista Antion rannalle.

Vihovenäläiset olivat Kesälästä tulleet jün-
 tulaan tyhjentettyään sen ensin puhtaaksi.
 si. Väki oli kangasturppien kätkenyt
 tavaramia.

Juntulan alla on Ryötylampi. Kun vi-
 kolinen lähti juntulaista ajamaan suk-
 silla, kun laskea lojottivat lamille,
 oli j. paimet keihään eteen, johon vi-
 kolinen laskea kaprautti ja haavoittui ra-
 hasti. Litten tuskeissaan pyöpi lopet.
 tamaan ja kiersi ottaa hopeita ^{kuolasta} Kolman-
 nesta Souvajalesta, kun

Ilon ristikentällä on löydetty sotakivääri. Kkon
 aikana sanotaan kinnä sodan.

Rauhalaan kentällä on ennen pidetty sotaharjoituk-
 sia. Siitä kateuista muista olivat ennen löytäneet
 luoteja.

Hoikassakin olivat viholliset majaa pita-
neet. Kantaan olivat tulleet, ja jivviä ja herv-
sia matkassa, josta oli kova purre. &
Muissaan ~~muissaan~~ ^{nuoren miehen} ~~nuoren miehen~~
Nuoren miehen veivät vanhina talosta

vaivajien kuaalle. Yrittivät hyllä ~~aittoja~~ poltta
aitat, mutta eivät jaksaneet, kun heitä oliväha. Heivät vaan ~~muistuttaa~~ kalasit.
kala-aitan mus.
tuttaneeksi.

Koistifu vaaraan olivat viholliset tulleet
kovalla tuiskulla. Is mitis et paboh men-
nyt, olivat ifännälle janooneet? - 'Mfa-
notaanhan Jumalan jaan sodankin es-
tävän, vastasi ifäntä.' 4

Jumalasta olivat kysyt vienneet elot ja
rahat, polttaneet talon. ja Niinikaan polt-
tivat talon Oravivaarastakin, että jäi jäänyt tain-
riihi, jossa talonväkijät palattuun afui.

Aittokosken menettivät viholliset kerran
kirkonkellon. Sen johdosta olivat telneet karsi-
kon kormälle ^{kadotuksen} kellon kohdalle. - Kuulaiset ovat
tänne mukaan upottaneet kellon täynnä rahaa
myöskin siihen järveen, jonka kautta ~~vedet~~ yläpuo-
len vedet laskeutuvat Hyrynjärveen.

Noision vaaralla oli väi vahva uhko. Heik-
kisia meluifin, ollut metfisaamalla vahdis-
sa, kaikkei tavarat oli jinne koottu. Kaksi vihol-
lista oli tullut jinne ja sanonut: 'Aimat-
kes tavarasi vai henkesi.' Uhko oli vaan toru-
kannut, kun toinen miehen kanofo hiirehti. Hän
ja saikin sivalltaa toifelta miehen kainalon alla
ja loi silläensin valvemmalla päään poikaleji
sitten heikommalta. Viholliset olivat viluista
kun tulivat, mutta Heikkisen oli vaitis,
kessähtänyt mies.

Sotakaskulainen on pitänyt majaa Hakeojärven
Hakejoenniskaassa, jossa on vanha kinaavaunio.

Koistivaaraan on tehty talo aution pohjaan. Jän-
tä oli tapettu oman kairoufa karmelle.

Järvenpäässä on ollut talo vihan aikana,
mutta hävitetty. Sitten oli tehty ^{pyöreistä hiristä} kalafanna,
joka oli unuttu Ristavaaran taloon, jossa
myöskin on janoaköllykkänä. Se on pyöreistä hir-
istä.

Koistiivaarasta on viikon aikana poltettu taloja
 lapettu ifäntä kaisan kamulle ja sitten kai-
 soon upotettu. Lilloin hulluvasti joutui fiine
 myöskin se kiveä, joka nyky-ihmisten aika-
 na on siitä löydetty. — Koistiivaaran talo on telly
 aution pohjaan.

Koistiivaaran Heikkilässä olivat kuolleet pitä-
 neet majaa. Kun taloon tulivat, oli yläkerran ollut
 kappan vastijona. Hän lähti pöydällä pöyään, johon
 vihollinen perään. Lilloin viellettiessään myöskin
 kun vainoaja kiveä perässä, antoi hän heikasta
 hänelle huolettavan haavan. Lilloin neuroovihet-
 linen kätöksensä ja varauksen. Kuolleet olivat pitäneet
 kuolla siihen kätökselle.

Lietjärven kylässä ovat poltto-kunäläiset ma-
 jailleet yötä. Keralasta kättelivät karkun
 ja veivät tavaraansa polttofodan kelta met-
 majorille. Lilla oli pöytä pöytä viidespä. Iti-
 noastaan yksi ämmä oli jätetty taloon k-
 kappaa kättelämään ja taloutta kättämään.
 Kunäläiset kun tulivat, kättelivät: "A mita
 ollak uuo valot pöytäpöytä?" — Pöytä
 kättelivät. Ne ovat kättelleet täällä. Ne ol-
 vat pöytäpöytä. Lilla ei muuta, kättelivät
 maata, yläk. kättelivät pöytä ämmä kättelivät,
 joka jätettiin pöytä pöytäpöytä. Lilla
 se oli alkamut pöytäpöytä oikein kättelivät.
 Lilla, jotta kun kättelivät pöytäpöytä. Lilla
 kättelivät pöytäpöytä. Lilla kättelivät pöytäpöytä.
 kättelivät alkamut pöytäpöytä. Lilla
 ämmä kättelivät pöytäpöytä. Lilla
 ja otti pöytäpöytä. Kun olivat
 aidan kättelivät pöytäpöytä, oli kättelivät pöytäpöytä.
 kättelivät, että kun kättelivät pöytäpöytä. Lilla
 kättelivät kättelivät, jotta olivat kättelivät pöytäpöytä.
 kättelivät kättelivät ja kättelivät. Talo jäi pöytäpöytä.
 — Oravivaaran ja Lietjärven välillä kättelivät pöytäpöytä, jotta
 sanotaan Lomannokkei. Lilla kättelivät kättelivät.

830 raku-aartein ja telivat ylös puolimatkalla olevaan
Lötinimeen.

Kytömaissa Lietejärvellä olivat rholliit tavon.
neet lukan ja lukan lemmiä paimentamasta.
Kokta olivat ruvenneet heitä kiinsaimaan,
olillakin olivat poltelleet, että eivät he kun-
nistaisi, missä rahat ovat. Yöllä sitten oli
vihammiesten mukana sukkia pääsyä kiiktaa
kaakottamaan. Tulon lukuja oli talon ympäri,
sillo kühdellyt, niin että eivät tietäneet lähtee
kivasta ajamaan. Tästä lähtienkin pureskittiin
miesjoukon saapuvilla-olosta, lähtivät Oa-
rivaaraan päin. Lietejärven kylä jäi poltta-
matta.

Lietejärven koirimilasia oli ollut jousivihan aikana
ja asublaant, jotka läksivät Utajärvelle taloon.
Myös on se saattanut silloin olla Kaikkomien.
kun talo olemassa, mutta ei Kytömaen. Tämä
juttu siis tarkoittaa ^{jousivikaa} vanhempiä sotavikojen, ~~sen~~
if

Kirkolliset muistot.

831

Hyppysaluren ristikirkko on tehty v. 1786,
48½ kyynärsä pitkä, 41 kyyn. leveä (sisästä)
ja 15 k. korkea katon rajan. Lissakatto on
soikean kaaren muotoinen. Kappeli katon-
rajaan juoksee ulkoinen runus, jota kirkon
kukunin ja murkkin sijitetaan ja seiniin kiin-
nitetyt kalmalliset pyhäät karmattavat.
Kirkkoon viepi ulkoinen holmi kaksipuoleista
ovea, kunkin ristinsä perään ja neljäisestä
viepi 2 pienempää yksipuoleista ovea sakastin,
joka on 16½ kyyn. pitkä, 7½ leveä sekä kirk-
kon kassa samon esikaton alla. ~~Kirkko~~ on
on vasta lisätty alkunsa, josta luku
nyt nousee 17. Siinä on myös kirkko kappel-
ta ~~huu~~ ~~lattu~~ ~~sema~~ ~~alilla~~, mutta runus ja
pyhäät haamuilla.

Kaunistuleksia on kirkon ~~alku~~ ~~alku~~ ~~alku~~,
joka luvaa Kappellin ristikirkon ~~alku~~ ~~alku~~ ~~alku~~
ta. Se on Oulun läänin maaherran Abr.
Stjernschantzin lahjoittama ja maalari
Hedmanin tekemä. Myös löytyy kirkon
Kustaa IV Adolfin ja hänen puolisonsa muoto

Kuivat, joitten tehijästä ei ole tietoa. Taidetöiden
~~niisi ei mitään ole arvaa~~

Laamastuoli on asien valheellisen ma-
 lattu ja kultaistavilla koristettu.

Ulkopuolella on kirkko kellarselkei-
 maalattu ja risteyksestä kohoava torni
 on 16 kyymäriä korkea, ympyrämainen.
 monet liinat olivat kellot molle 1840,
 jolloin telttataapeli rukennettiin juak-
 ko Huorikosken toimesta. Luteri laus-
 kelta, joista suurempi vainaa 55 leiv.
 ja on valuri K. E. Helanderin valoma
 Oulussa, alttarivaipen v. 1787 Tuk.
 kottuunsa tehtyyn kelloon. Renessansin
 kellon paino on 40 leiv. Sen laulajissa
 on ruottinkielinen kirjitus: "Denma
 klocha är gjuten i Hocksholm af
 Johan Jakob Mortenson samma år
 och tid som den förra. - Tho du är fören
 för mitt gud, Länd trogna mekar
 upp till Gud, Kom flitigt hit och

för Guds ord, kom åt och drick
 vid nådens bord, och när du hö-
 rer mina slag, så tänk och på den
 sista dag."

Hopeainen ja siinä kullattu vii-
 rikannu ja kullattu kantarineen sekä
 hopeinen riippileipävaasi ovat v:lla
 1797.

Kirkonkirjat ja ^{ja tilikirjat} kellok^{at} valtak^{at}
 v:sta 1787. Revardin keraajain vöytä-
 kirjja v:sta 1804 ja piirustan keraajain
 v:sta 1860. Vanhin kirkonkattaus
 on v:lla 1787 ja kirkonkattaus
 v:lla 1843 x)

x) Käytetty J. Kirkkosen J. S. Lind.
 kirkon kertonusta v:lla 1886.

[Faint, illegible handwriting on lined paper]

Väyrylän kylässä on Leirikangas. Liniifano.
^{Paltamon} kaan pappien ennen kantaneen saattaviaan,
 mutta ei kukaan nimeltä kukaan kukaan
 ja leirin muistoja.

Hymysalunella H. Keron pahapuinen mies
 Pekka Kimmunen, joka sai maksua sakkoja siitä,
 kun teki papistaan Epälaulista runon. Oi!
 Keron käymistä jatkoi hän^{sakotuksen} jälkeen.

"Heti tuomari tulevi,

Kaseli kavahtelevi,

Lauroi sanalla tuolla,

Lausu tuolla laulehella:

Ootko Pekka pellon päästä,

Ohtovaaralta osaava,

Jok'oot laulun laittamuna,

Pahoim lausunut papista?

"Kimmunen sanan sanovi,

Heti heroille etehi:

"Ooupa Pekka pellon päästä,

Ohtovaaralta osaava,

Jok'oon laulun laittamuna,

Kirren oike'in vetäimä,

Jos sata sakotetahan,

Tuhat täältä maljotahan,

Arka naita säikähteli:

Kotla kulta hallaruotto,

Leikkimä sotahesä x).

Joulukuun 1840 maaliskuulla.

Albion.

Kekkon viettoon kunakin Hyrynsalmella
lirastitopa. ~~Kokouksissa rokotettiin ruokaa.~~
~~liikuttamisesta.~~

jos ihmeitä silloin muistivat rikkaat.
 ja yleisellä ruoalla ravita, niin ei lä-
 mäkään unhoettu. ² ¹
 Myöskin vähemmän rikkaita, ni-
 kienkin. ² ¹
 Kainuun Keskustaan

[illegible]

ruoat ^{ga jagmat} faunaa. Piasta'poin pontien sitten
 ruoat ^{tai. taitteet} konttiin, joka vieti ^{Helvigiina} jhoutai Keltin's
 mykymä kaffol.

Kehrittäiset olivat
viljelleet autumnia.
jos olivat vähän
viljelleet, tulisi
hyvä ruosi, jos
kaikkia hyönteet,
tulisi malloja.
ruosi.

Kuuseen riippumaan Kehrittäisen ryö-
Tiettyi myyjäpalkkaa ettei kukaan tietäisi sitä häiritä ja häiritä. Toifun
Täpälesi. - Lehtuasaana ot. kun oli selkainen
uhrihoulti kevan puidonnut kumpuun juu.

uhrikoultti keeras puidonut kreffin juu-
seen, oli alhoilla ollut kova petko ja häm-
mästyö fiite. Neffään koolleelle

Mundan pitäntekijä mies lausui oli talossa sekinä ollen
saan mennyt ja kutsuissut kortin viilelleet jorvix
tännyt sen jolla työtännyt kairilla. talon ämmä oli talon pitäjä se on kope-
roiksi jorvixitelyt, että nyt kelsittävät puitteivat, nyt tävi-
lään, vahinkoon men kaikki. Missin aveli, että hänellä se oli
muonassa vikaanhuin miehen olisi kappamut.

Tifalimella jukeentuu nuorell' veitikat ~~nuori~~ Kelpinä na-
~~ma~~ mulla Keltäjäriksi,
 Siinä kulkivat siten ilotta pitää, kyllä ilvettä pitää.

*) *Tetodon lineatus kamrovi* K. U. Chydenias

4
mykennä kappot.
tiin vasta, miten
Rebottäret olivat
viiselliset antimia.
jös olivat vähän
viiselliset, tulisi
hyvä vuosi; jös
kallehi. syöneet,
tulisi malleä.
vuosi.

Metään koululle ja kysyville kotoaan. Hyvä-
saluella kassikoita. Myöskin villia, luv-
simpekkä saalis hyvin onnistunut. Kookin kau-
taustaan jaksaa onnitella

Kassikonta tehtiin ennen meikkilinten kopousten
muistoksi. Kun jävestä saatiin mu. 30 kalanpallo,
kann joku melkein kuoli ja elävi, ja kuoli niin pienet muistoksi.
Tehtiin kassikonta samalle sen paikan kohdalle, Kian.
mu. 30 kalanpallo ja alla oli jollaisia useita, var-
sinakin ennen isohintaisista ^{holmi} kalamuistoksi
eli simpukkein löytöpaikoilla. Kuajien Kujalas-
set mitä myös tekevät ja vielä ^{mu.} muistoksi uuteen väkän
tehdään, ~~se~~

Taljealla on pitkä kuusi-kasilehkö karkuntalon
muistina. Seudulla on viinimäitä ja karkikivillä, yhä
vini on kuperi, t. llyst. muotona muokas.

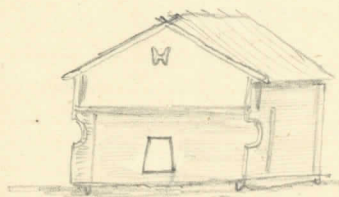
Nuolijärven lakkalolla on karhun päälm oksaan pantu.
na, neljän sylan korkeuteen. "Pyrttäjä" oli käpseimällä
sinne ~~to~~ ja mainionisheks. Kullut jito?

Rakennuslista.

Ifron Vihan talaisilta ajalta on täällä säilynyt
 kolme parikolme huonetta, ^{skuitenkäin} jainoastaan aittoja,
 sita ulkohuoneita, joissa ei ole tulensijoja.
 Niinpä Leläjärven kylässä on Ifron Vihan ai-
 nuinen aitta, joka on metkään tehdy halme-
 ja eläjä ja vaka foden vasten. ~~Tietysti fite fote~~
 aikana ruokaa

Hirtkasaa on säilynyt kokonaista kolme,
 kujanpöytä, ovenmuotoista ja rantaittaa
 jotta nyt näkyvät Hirtin viikon syyskuisesta. Ne
 ovat pyöreistä puista tehtyjä ja koiran kaulal-
 le solvelut, joka solveltava näyttää olleen van-
 him. Yksimästä on ^{lyhyillä} pyöreämuotoinen merkki.
 Pyöreillä, kahden puolesta on kehyspotku.
 Pöytämuotoisia ei ole laajuuksaan. Ovenjousia
 on tavallisen kamunio, yläosa ulompana, joten
 sivujouset kierre alkaalta ovat ulompana ja
 muodostavat finustat, joissa on jo käyrät leik-
 karekset, kuten kuvasta näkyy. Oven saalla on
 osin melkein H muotoinen ikkuna.

v ju

Jaman talon runnassa oli myös seuraavan muoto-
nen venekoti.

Venekoti Hyyrymäkylästä.

Kujan runnassa Keälän viroilla on myös lin-
nalla pieni, vanha, pyöreistä puista tehty aitta.

Ostevuorassa on myös vanha jyräkitä ja lalli.
kun Jouni Vihan talon pöytä ajalta. Aitta on siltä elä. idelli-
nen on muutettu ^{talon} meidän korvasta.

Kangaslamminilla ~~se~~ on karattu värin mylän
pitäinen puutalo. Se ei ole kuin keij-
näin ~~pitäinen~~ levyinen. Kansa aveli, että
sellaisessa on istuttu kessellä.

Mykhemina vöyry
Kristinavaarasa on 1883 löydetty jostakin rannista tapan-
resta sadanpauka, joka oli tuuman levyinen, pieni ja litteä, ~~valkoinen~~
melkein iso ehkä toista kymmeneä pitkä - saman talon kaivosta (myös)
löydetty ystäväin kives kuin Pohjastaudesta (votkanassa) saatu ja kuvattu. Se
määntäntäkin tuijuttaa tyhmyä.
Aaltajan talon pellosta on löydetty ~~tyhmyä~~ omi.

trifolium turkestanicum.

2 mus.?

Tuuskemiessä on viinapainun lasko.
löydetty halmeesta, ^{jonne se epäilemättä si.} ~~Si~~han aikana oli sellai-
sia kätetty. Leikatesp mistä se oli se ilme-
tyt saati käsiin, löytäjälle oli nimittain
ilmaista talbaan, ^{aave} ~~misä~~ ja minne pän-
sen pöppökinen.

Pappilan pellotta löydettiin v. 1871 joutseen
kukuluvat vatteat.

Älkharin virkatalossa, Tapiolassa oli v. 1859 löydetty vanhan katottoman pirstin perustuksesta kivijalasta vanha veistös, aika lemaalapainen.

Kokkonen oli saanut sen mukaansa.

Florikan talossa oli lyöetty kaksi hopeapilvettä, josta
olivat pinoä lisähehkin. Sopalaan fanottiin niitten meillä.
pari tassa firtyneen.

Pölvikihlmat nahkasta, jissa on koreat helat vas-
kesta ovat kulkeneet perintönä ainakin 200 v.
pitäjäässä vuodelta 1612.

Salmen raunolta olivat keven löytäneet hopea-äär-
teen, jonka löytäjät juberivat kerkuaan, mutta kun
eivät saaneet rauhaa, veivät ne kaikkia tyyni jäl-
jelleen. Kave oli nimittäin panti maahan sel-
laillelta urokolla (shidolla). Yksi löytäjä oli jofita
lytä (meno) kuollutkin kauan kieduttua.

Mulgassa säilytetään myös Jda Heikkilän
kaljoittamat kalakalut, jotka ovat löydetty
noitan asusta kala-aitan ovelta Romittaa.
Lasta, no 10 Moiriovaaran kylää. Esineet
ovat haapilehviä, naisen liivejä, rahalon-
pukkoja, ~~ain~~folkkia y.m. ja n. 50 pukuun
huivia. Joukossa on tuntuakin yläsi-
birvesken Käläläistä mallia, vinelli,
paralla varustettu.

Väisälän teivarin huota on löydetty vaskeiloutyä,
sivunpöytä, jotka olivat ilmeisesti ^{lähellä} rapabasta leimain
tulta. Yksi oli ollut 6 naulan painoinen.

Helmenpyyntijuttuja.

Simpukan pyytäjät näkivät unista, milloin
heille parempi omi kohtaus. Niinpa esim.
Kysöläis-vainaja aina näki unen, keino-
kunnan simpukan sai, niin kauan Lasfi juu-
tunen näki jäänlaulun alla saavanfa, eitten
sekaun ^{hainta} unijettänyt.

Kun simpukan faelis tyyti omistau, kor-
sitaan sen muistokki ja onnen edistyksen
viele jostun
kassikerita kassikko. Kun

Kun saa helmiä ~~on~~ on ^{lapi} kassik-
kassiko, vengijälefi. Lemtug, on luultava, että
sen pyynti on tainne levinnyt Kuajalta päin.

V

Luomufalms.

850

Pilājään virallinen nimi on huonuspalmi,
 kansan kesken joll' käytetty Kianta tai Kianto,
 joista ensimmäinistä on siinä määrässä otto
 että moni ~~hikeinen~~ täysi-käinen mies ei
 edes tiedä missä semminkin pilajäs onkaan,
 jos sattuvat sitä jotakin lukemaan kirjall.
 prudesta.

F

Nimi on ~~hän~~ Salmen

Jthg Suomuspelmen nimestä on epäilemättä
 sen samalla sijaitsevaan Suomulaan nähden ajatel-
 tava ^{substantiivi} Suomunen keulatsomaksi, koska etelli.
~~essa~~ samoin kuin joutulaja joutuvantanta-
 vat kanti yhteyden kantafanaan joutunen. Suom-
 nottomampi, vaikkaki tietysti mahdoton olisi se
 kansan selitys, että Suomuspelmen antio, Suomu-
 la, sai nimensä Suomunista, josta on paljon
 samalla tavalla. Epäilemättä lieneekin niistä
~~niistä~~ ^{niistä} samoin muutamia.
 Tavalla kanteilla apukaimuilla ja kalaisin-
 nilla paikoilla.

Siis seurakunnan esitettiin pitäjän luovutus.
^{Paltamosta}
 paluusta vasta 23/5 1786, siis samaan aikaan
 kuin Läräisniemi, Hyrysalu ja Puolanha.
 Kirkon Rakennusluovutuksen.

Paltamon pitäjän.

Kylä on vielä vähän saanut ja
 lausijua näissä meteoissa ja suo-
 riklaissa salomaissa, jotka rajoitu-
 vat yhä asumattomuuksiin. Kuvajän
 Kallan erämaihin. Kasvit, puut ja
 joitkut, ahmat ^{määrät} ja monet muut
 otukset elostelevät täällä hyvällä menestyk-
 sellä. Asumus on kuitenkin levinnyt
 pitkän laajan ja runsaita ja vesijärven
 joista pääreitit tulee Kossasta asti. Kun-
 jalon rajalta, mihin laskeutuu Brangan-
 järvestä ^{lähtevä Lounajan joki}
 gangon Kuvajärven eli myllyjärven taival.
 kosken pitäjän rajoilla. Siitä ^{johtamattomat} tulee
 vesi Torunanjärveen, Alajokea Kukkajär-
 veen, joka on saanut lisävettä Kallinjärvestä,
 Kallinjärvestä ja Kallinjärvestä Kallin-
 kanta. Edelleen laskeutuu vesi Kaasojokea
 Ahonjärveen josta nousee Kallin-
 kanta, joka on vain 50 yllä leveä, Lausijärveen,
 seläviidoin Pässänjärven ja Virstafalmen
 kanta (50 yllä leveä) Kallinaan.

ovat se riikhaite, vaihtaa kuha, parras parras.
 Tunkin. Paltamolairet, esim. Varisnien
 men jouttilla ja ^{Kirkon kylä} Lanteri sekä Kistijärven Alas-
 gon talon miehet kulkivat täälläpäin mui-
 uoin kalalla ja omistivatkin omia kalaveden
 osia. Se oli kahakanki, jota täältä näytettiin
 ensin eteen, se hän niit kelpo oli sopiva
 myöskin vironvalokseen väleläppäälle.

Lappalaiset.

~~Mehiläisensä on ^{enke ystävänsä} kunnian ^{kuin} nojalla
~~seuranta ystävänsä~~ arvelujen nojalla kerron, et-
 tä se on Lappalaiset hävittäämen kappaan
 Muihos- ja Virkhanjoen kumalaisten kanssa, joita
 silloin sanottiin Meriläisiksi, jotka vastasi fies
 nykyistä "alapuolelaisten" nimitystä.~~

Alk. pöytä v.
 1798 opat ja
 upseerit
 kasleeset
 tylyjiä vene-
 tä alustalo.
 Kasleesta.
 Nyk. on kasle-
 jo.

Toinen vesijelke ottaa Kiantajärven li-
 sävetta Pispangjärvestä ja Pispin eli Pispin
 järvestä, joka on 9 nylän syväinen ja 16 saaren
 kareistama. Nämä laskerat velensa Pispin
 lahteen.

Mg Kianta eli Kiantanjärvi on
 silmifin immotoinen / huomauttaa juho
 Lajunen 1663 / , joka ojentaa jela itään
 kahkana isona, 3 penintulman kahkana,
 joista pohjoisempi on Pispinlahti, ja kahdet
 valjunnalle kahkana kahkana, toinen poh-
 jaseen ja toinen etelään. Molempain kah-
 varsien alla alla perkaantun veji kahdesta
 a. kosta Olofen ja Annuan kaanalla, ja
 ta si kunnatunsaar vieli v. 1663 pöytä.

Ylimätkaan on Kiantajärvi syvä, ja
^{kallion} nolaantua vesi Taaman ja Pappilan välillä
 olevan aina 30 nyltä, sekä Vanhan Kiskko.
 saaren mona kosta kymmentä nyltä vettä.
 Haukeipään kulma on jo syvä ^{kuolla} rannasta
 lähtien.

863
 neet tyhjää veneitä jalokorkeista alas,
 muutta tätä myötä, kun korkea on paljon
 pehallettu ja tyhjien mielisä teltti ei se enää
 ole oaa aivan vaihtaa. Ennen laivallehtiin
 veneet ^{siuna} kiaman korkeen nirkasta alapuo-
 lelta olevaan Taivakalasen lampiin, joka
 pistäytyy muodostaa jokeen melkoisen etelään
 ulottuvan ~~na~~ mutkan siunailehtaan ja
 korkeen ~~of~~ alapuolelle. Taivallusmutkaa
 oli 200 nyltä. ^{luajona} Muista koshista mainit.
 takoon Dysty, Vääniliö, ~~Pitkä~~ Pitkän-
 jätke, Pitkä ja Haara kosket, joiden alla
 vihdoin Huoleki yhtyy. Täällä

Huolejoki saapuu Venäjän rajalta
 pitkäjäsenä kapeita järviä, jotka hietto-
 lemmen vaan lyhyesti: Kangasjärvi, jor-
 ka yli käy Venäjän raja, Toduonlampi, Pa-
 lojärvi, Laarijärvi, Saluujärvi, josta Huoleki-
 järvä (2 1/2 venimäitälänsä pitkä), Pärvi järvi
 joka Alanne ja Hietajärvi. Koko reitti on
 Viangista asti veneillä kuljettava. joka järven

vilillä on tavallisesti kiivasta koskua.
 Täällä ^{Alanteen talossa} ^{useita vuosia} asusteli vuoden 1873 vaihteilla (mais.

teri Waldemar Chervberg ja hänen veljensä
 Tohtori, jotka aikoinaan olivat suomalais-
 suomen innokkaita ja elviäisiä
 harrastajia, mutta joista sitten edellinen
 joutui Käkisalmen kouluinfinneksen
 professori jaaleksi Forsman'in ammu-
 nistista, jälkimmäinen vaihtui varha-
 seen kouluaan, kuitenkin testamentattu-
 aan 10,000 m. Suomalaiselle kirjallisuuden
 seuralle. Muisto tästä edellisestä jalomie-
 listä, ja reippaasta ja kansaa rakasta-
 vasta käytöksestä elää tämän mailla tie-
 moilla. Hänen lapsensa oli tykkönsä perustella
~~hän~~ ja elää kansan keskuudessa, koota rahvaan puheen-
 kuolin yhdyttyä alkua

harrastaa ja lausua, joka ottaa osaa maaseudun
 Niinpa tapani hän ei hän mitenkään Alanteen
 virtavedessä ja laske reippaasti uljaasti kava-
 mien veneitä, kovat kovat veneen ja lastit,
 jos kaverille jättäisi.

Kuolin yhdyttyä alkua koota virsta
 Aittokoski. Muurin koto Kichimängvesen,
 joka tätä reittiä ^{seurapana} ~~alenteen~~ sanotaan.
 joen alla tämän kosken alustaa sanot.
 tiingun Aittokoski (Abo Tidningar 1798)
 nyt Kesälän viroiksi pieneen Hyryyn
 asti. Ompa siis luonnollisella
 myrta' kotosa fanota, että heillä Oulijär-
 matkales velle tullessa on "aika kos-
 ken virstaheleksi", kiivaita virstoja, ki-
 tenkin pieniä Oulijoen koskia, virsta-
 na. Olemme kertoneet näistä ^{vesistä} ~~laa~~
 jummalla, koska ne tulevat alenteen
 tavoin afunustarinoissa kuultu-
 kinesiin.

Suoniusfalmen pitäjää^{nimi} on virallinen,
 Kianta eli Kianto sitä vastoin kansas kes-
 kuudessa mittei ylesinomaan laajainuissa.
 Onpa mitäkin ^{omalla} ~~pitäjään~~ ^{laistodessa} ~~kuin~~ ~~joita~~ ~~sa-
o-
maa~~ pitäjään ~~omaan~~ rajain sivalla, jotka ei-
 vät sat. tietämäänsä, mistä Suonius-
 falmen pitäjään ~~siirrettiin~~ ^{siirrettiin} löytykään, jos tulleet
 sen nimen sanomalehdestä. ~~Se~~
 Suonion lemmistä merkittävyydestä on
 mainittava Rääkyvaara Näljängän kylä-
 ja Hiidenlinna, Rää joka on Rääkyvaaran
 la Näljängällä. Kolto Sima ei kuitenkaan
 ole muuta kuin muolla sijaitseva vuori x).
 Kujan Kiannon seuduilla mainitaan myös
 Hiisjärvi ^{ja} ~~Hiidenfalmi~~ (v. 1734), joiden
 paikka on tuntematon, ~~kuin~~
 Huokijalla Hiisjärvestä alaspäin on Pörs-
 pesä, eteläpuolella jokea, korkeasta vaaras-
 ta kumpu siuna olevan noin sat. syllä.

x) E. Castrén.

Luontaisia kiviä on melkavarasti. Se ei ole
myrskyäisen ja lauskeisen kivi, jonka metfä herä
M. Walmberg on löytänyt Kauravalan rannasta. Sen
leveys on $1\frac{1}{2}$ saakkaa ja paimo $1\frac{1}{2}$ - 2 leiviskää.
Kivi on oimtuinen ja räilytetään kuumankirjuri
Bisin luona.

jättiläisen on täälläkin liikkunut.
Hänestä kehoetaan, että häneltä tulkeissaan
Kiannassa kiintyt kastui,
Pärsämasfä päältä polven,
Skosfa on alta polven;
Tornastoli syvä syvyys,
Siinä kastui kaativilgt,
Linnapukentkin likosi,
Lihempä sitte niitty kasvoi,

Tornuan moferruman puolesta sanoma on
hyvin kelinäisiä.

Pisapajärvi on syvänlainen, kalesipoh-
jainen. Kautoja ja silmäkkeitä on siinä
runsaasti. Saaria sanotaan siinä olevan
100 setä saareksina 50 kappaletta.

869
Lappalaiset. Lappalaiset, Suomalaiset.
Meliläisessä on enää yhä paljon tarjota kuin anelija nojalla keho-
tu, että joudun Lappalaiset kirjuri enen kantoa Muihos. ja
Niskanjoen Suomalaisissa kaisa, joita silloin sanottiin Meliläis-
si, joka vastasi Kivikaurin piisnupijista alapuoleltaisten
nimittelyä.

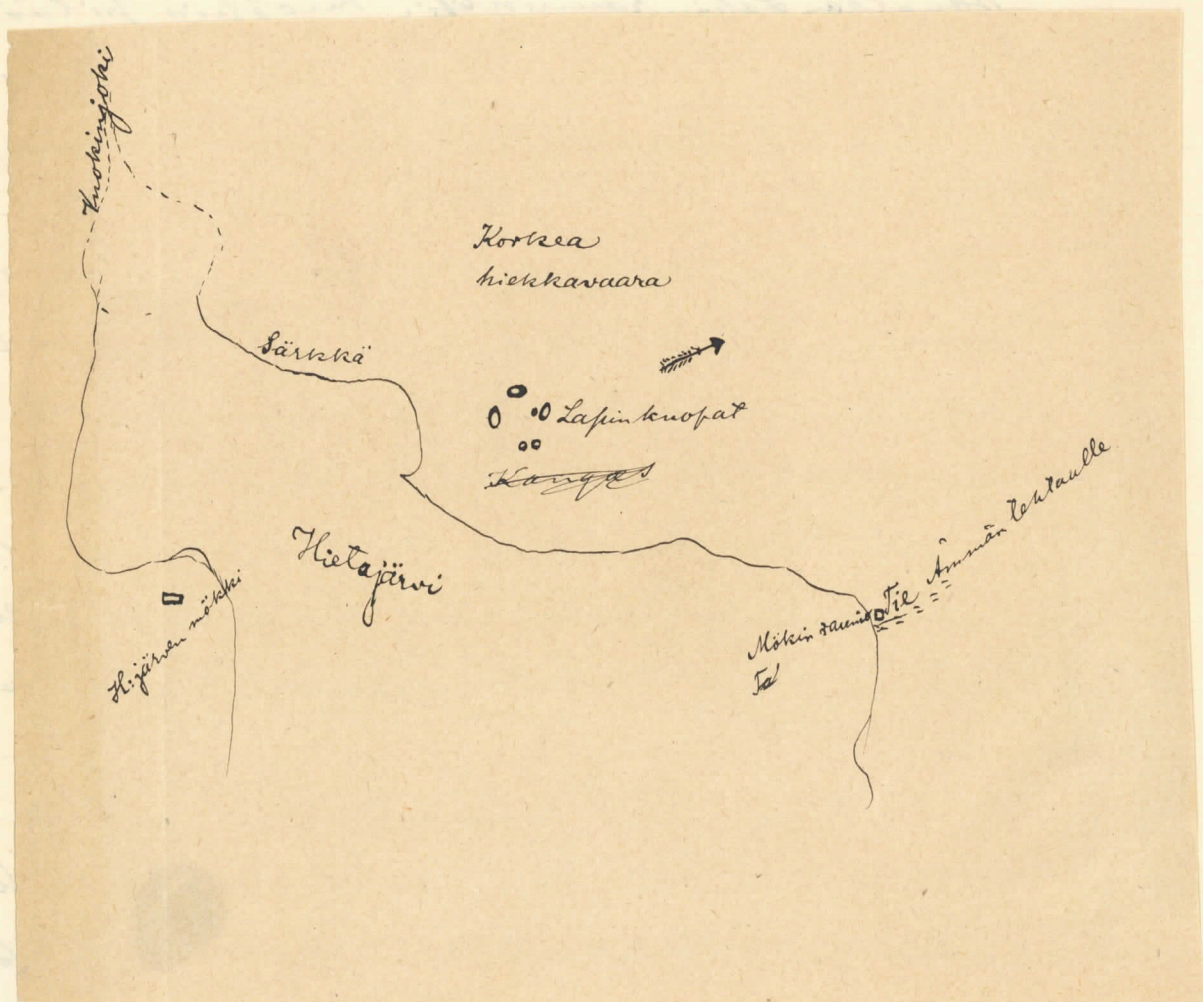
Korvunsa talossa on tallhoidettu kiviä ja
Lappalaisen kyttenä, ^{sen avulla} sitte nuka Lappa-
lainen (muinoin mukien kytte) kiveenyt.

Suomusalmella on Lapinlampi ja Lapin-
niemi. jossakin saassa, nimeä ei Meliläisessä
mainita, on samantuntuisia kirkkoja, joita
sanotaan Lapinraunioiksi. Kuoppia pitää
sama Meliläiseen kirjoittanut Lappalais.
Sen asuntojen jälkeinä. Hän on tietävänä ju-
kin, että he metfän siistää ja kalaa myöskeen
telivät vuosittain Muihos. ja Niskanjoen afuk-
kaille, joita siihen aikaan sanottiin Meli-
läisiksi. Ne liikkuvat täällä asti seko kau-
panteossa että elatusta on haakeimassa.

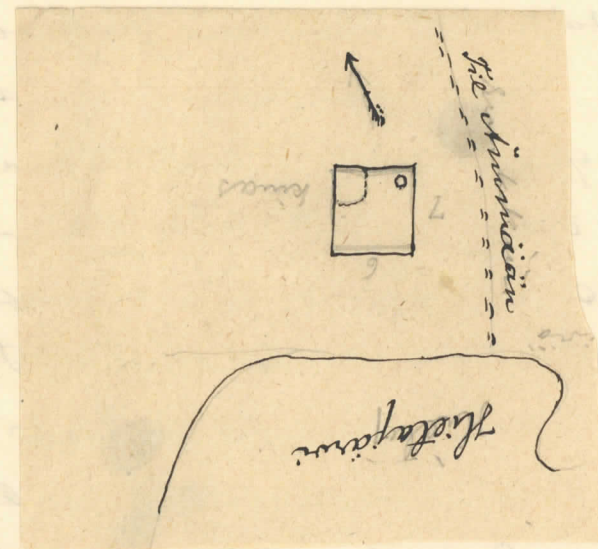
Sihtolokosen kapeella, pohjoispuolella (3),
on jossakin kuumas ja kuoppa, joita jide-
lään ihmisten tekemänä, mainittakoot
kissa.

Hietaniemellä sanottiin olevan majan
jäänmökki eli Lapin haudan, jossa on kirk-
kaita säynäjän muonuja havaittu jla

majan rakennustyyliä käytettyjä lahoja
lautoja. Selityksen mukaan tähän tälle
paikalle ja löysin kyllä Lappalaisten jättä-
mistä ne turkin ovat jamat kuin yllä
kerrotti paikalla. Minun löytämäni pauto-
ka sijaitti niin kuin allaoleva pohjaku-
ros osoittaa:

Tamman asunon jäännös, kenties Lap-
palaisten, on Hietajärven rannalla Suomen
tehtaalte uunevan tien suulla. Epäselvästi
näkyvät vielä seinien sijat, ja seinäkirsi-
tius oli 6-7 kyymärää. Kivastelet ovat pie-
riä, Oven runsa, valkoinen runsa on
violetti kuoppa, talle nyläy vain $\frac{1}{3}$ kyymä-
rää syvä, ja kyymärääkin laaja.

Vrokingjärven alapäässä on Vrokan mätä. Lappa-
laisten ajoilta on siinä muutamia färlästä jouta-
missa Lapinkantoja, jotka kun ovat siinä ennen
käyneet.

Kalansuotoja ja suomujen tulleet useissa
paikoissa ihmi^ä ja maata^{ta} maanvil-
jelyksen vuoksi pentteessä. Niinpä Suo-
musfalmen autiolla, johon ^{puheiden} nimikin
läänsuunt autaa aihetta. Juntussannalla
Päätalon rannasta oli tavattu iso suo-
muläjä, kun maata tasoitettiin suo-
neen poljaksi. Kulkurinjärvellä oli
Lapin lapin hautoissa tavattu etenkin
säynäjä suomuja paljulta^x)

Lapin hautoja on kaitel^ä muuten san-
gan tiheässä. Kulkosaarensakin sanotaan
olevan, mutta se ei tunn^u uskottavalla,
sillä ^{se} saari on niin vähäpätöinen ja matala
luotoon. Sitä vastoin Haukilan ^{siis puolosilla} talokse-
lla on monessa järven hautoja, joita pi-
letään Lappalaisten aikuisina. Nimetö-
män ja Hangaslammin välillä on niitä kol-
me. Myös La^ä jälkimmäisessä niissä
säilyy sitä pitte miisto vielä paron van-
hasta poronpyyntivihistä eli hankaasta,
joka Lapin perukoilla tehdään ^{melkoisista} ~~mauksista~~ petäjistä.

x) Tällaisia suomuläy^ä on tavattu paljon Kemijärven tienoissa, esim.
Hos. Appelgrenin teokseen. ~~monessa~~ ^{toisessa} paikassa

Vikiön kentillä Niannonniemellä sanotaan myös
olevan Kivikkäiden ja Lappalaisten aikuisia hautoja,
jotka ovat lähemmin tutkumatta. Karttinojoes^ä
varressa on vielä Lappalaisten aikuisia pen-
ronpyyntitienop^ä ja joutus sanotaan
juntussannalla fanalla Karttinojolla olevan
Lappalaisten kaluistonsiin eli kirkkoamaan.
^{Uppojän suaresta on prof. H. Malmgren tiedustellut karta.}
Jitte poronhoito ja peronpyyntikään eivät
ole pitäjässä aivan ~~hanka~~ ammoneita.
Niä elinkeinoja olleet. Hosan kulmalla, Kun-
samon rajalla niitä on vieläkin maatta jota
joitakunta rautoja. ^{Siis} Hosan^ä eteläpuolel-
la olevissa kylissä ^{miehet} ihmiset ^{so} puitteivat koki-
naan poronhinsa ~~kun~~ noin ^{poron} ~~to~~ vuotta sitten,
kun ^{poron} varkaudesta piiskutellivat toifianfa.
Vanhasta peronpyyntipaikasta oli ollut jotakin
salaperäistä tekoa kirkon takalop^ä puolella. ^{Siis} ~~Siis~~ ^{toisella}
oli ^{seen} ~~siis~~ puidonut kerran ^{toisella} ~~toisella~~ ^{miest.}

Pesien talon pientarjan välissä on isonlainen
kuoppa, jota sanotaan Melolin hantaksi. Siis
on tarun mukaan työnnetty vihollisia jout^ä.

Kivikausi.

Täältä ei ole tietoon tullut laisinkaan
kivialoit. Kausa käyttänee niitä niin tal-
jon taika-areina, ^{moni} ~~gltkist~~ luovuttaisi laan,
jos hallusfa olisi ^{kin} joberneus.

Eräällä saarella Kiantajärvellä
oli joukko huoppia, jotka näyttivät
omistajilla. Toisella puolella ^{huoppa} pen-
get toisella ei. Kivetteluun niistä ^{offi-}
ta lalammielön veljesten kausfa
mitään löytämättä, ja parattuun aina
kovan liikkumattoman mullapraifer
pohjan, väätin ne olevan saman
myrskyyn kaatamain puiden juu-
rien nostamia ja syntyttämiä huoppia.
Myrskyt ovat ja niitten kannottajat ovat
jo ehtineet katoa tykkinään. Ohryy-
jälmeillä ja totta ~~muuten~~ olen totten-
nui vanhoilla tavoin ~~hällä~~ hälläisiä
kiviteillä eri asteilla, veneissä, vanhoja
kaloja ja maataineita, jotka harsinnot
ovat yhä vahvistaneet päätelensä.

Sotilasodan aikana ajelivat Venäläiset yhdestä
laumassa väkisiä Suomalaisia, jotka heille olivat
haitaksi. Muundakin mies, jota kutsuttiin
Väiki-Paavoksi oli myötäensä kengon vaarassa.
Kerrankin kun Venäläiset olivat aivan häne-
nessään niin lähellä, jotta Paavo kuuli kaik-
ki heidän puheensa. Tällä rupeesivat tulika-
nui Paavo kun Venäläiset. Yöllä alkoi pö-
michellä polvi vapista ja hän sanoi: "Mitä
sis joukot jousijame, mitäs polvipääni va-
piset, tuomenna sinä olet roskea Paavon har-
tioilla." Paavo kuuli tämän ja meni sitte kun
Venäläiset mietelivät ja loi kaikilla pään
poiteki.

Väiki-Mieheksen oli ollut Jhon vahan aika-
na kumli isa voimistiaan. Taltanosta tai
Ristijärvellä hän oli kotoisin. Kevan oli hän
piikoinen kalastamassa Kiamian ylipääs.
Se kullerunt. Venäläisiltä oli vanhaa vihaa
ja Outahden väijyivät häntä. Pian jätti keittämään
ja sanoi, jos ripseitä rapseita kumliin, pane
sinä pyrstöpäät korisapain valaan. Pököpa
kumliin ripseitä rapseita ja vanipäät oreen

päin. Venäläiset väijyivät heikossa, arvellen: antaapa rupeaa syömään, niin on helpompi nujertua. Kun Väiki Mikkonen nousi maalle, ei tarvinnut puhua pitän kanssa, kun näki kalasta ²whollisia olevan lähellä. Kalakauppi kummattiin venäläisen julahtettiin soudamaan. Wholliset eivät enää tällöin tehä mitään, lähtivät vaan peästä ajamaan.

Koistijoen laipaleesta veti Väiki Mikkonen veneensä yli Taival-alafelan ja lähti torkeaa laskemaan.

Jalon niskalla olivat viholliset odottamassa, kun tulivat Väiki Mikkosen torveen puhaltavan. Toiset sanoivat, "is jo mentih hyö", toiset arvelivat: "joukkoenut hukkaa (tai simolintu hukkaa)".

Ennen toisen keran oli Väiki Mikkonen häädä Viijärvellä, joka on nykyistä Ristijärveä. Kko venäläislähti tuli siellä akkiarvomaat. Ta vastaan. "Laita" Lase veli kaita kaitale jo silma soavuteltiin, et peäse mihin käh", sanoivat he. Toisenpa siibasi purjemaaston,

ruperi hoosimaan sillä päätä kotti. Venäläiset, välttämättä istua hyöleke: rivät kaikki triflle laidalle, josta vene meni kumoon ja miehet hukkasivat. Minä meni siltikin onnestaan ja vei kapa-veneensä kotiin.

^{n. 1663}
Juhana Lajanus kehoi V. 1590, jolloin ei vielä ketään apunut Kiarnan, Piispanlahden ja järven kylässä, jo Ru. kun pitäjäästä oli joukko kalastajia ^{P. O. Korpelainen} kaällä, hyökäsivät ^{P. O. Korpelainen} venäläiset torvaamatta ja tappoivat ufsita, muun muassa 5 veljestä Mikkosia, joiden vanhin veli vaan pääsi pekoon. Venäläiset väijyivät häntä Simankankaalla ja yhti. Kaita uskalsi Mikkosen joukko lähtä Olostä laskemaan. Päästyään sheinä alle puhalsi hän torveen Venäläisille merkitseä (til bravat).

rupeesi korsiinaan sellä päällä kotti. Venäläiset, välttämättä istua hyönteisissä kaitse toiselle laidalle, josta vene meni kumoon ja miehet hukkuivat. Minä menin siltä oireista onnestaan ja vei kumoveneen kotiini.

Rouka virtain alla on

Vihko. Venäläiset tulivat Maunkelle ja tunsivat postinasta: "onko isäntä kotona?" Isäntä, joka oli aovajaloin, sanoi: "on isäntä kotona, vuottoate (odottakaa) siiksi, jotta kengät saan jalkaani. Sitte ryynnisti isäntä poikineen ovausten, jota Venäläiset työntivät kiinni, niin että saavat mennä pois sijailtaan ja viikaa. Tui Venäläisten päälle. Keskellä postivat ensin heitä ja sitten tappoivat.

Russilan afukhaat olivat ennen sodan aikana halutulla viikelle Pääjärvelle ja juna-ovajärvelle asti. Väliä on 6 peninkulmaa kirkolle ensimmäisin ja sitten 4 $\frac{1}{4}$ peninkulmaa Pääjärvelle, nimittäin rahvaan oman takana mukaan.

Saukkoon olivat Venäläiset tulleet yöt.

la' rappaamaan ja heittäneet veneen varjutta
rautaan. Kun Haukon ukko oli huomannut
sen, meni ja nousi hän sen eri paika-
kseen ja piti itsä tavat. Venäläisten päällik-
kö oli Ketriski(?).

Kuokienjörvellä on joku Venäläisten vieras.
Tämä ^{if} köösi.

Kuokissa Kimmulan luona on Solafaa-
ri, josta on löydetty joitakin vanhan ajan
kapineita, Petäjistä kuulun tavatun,
mistä halkeistaessa niiden karkasi.

Venäläinen Vorna oli ollut paljon va-
paa Suomalaisille. Tästä seurauksena Suo-
malaiset ja lähtivät miehisesti häntä tapaa-
maan, menivät illalla hänen talonsa aidaan,
kaaleksi pöytään odottamaan sopivaa tilaisuus-
ta. Lilläaikaan kun Vorna vierinsä selitti ukol-
le että: "a kyllä meitä tapetaan tänä iltana,
kun mie näin unta, jotta karkia pöytä me-
itä jalkoihinsa." Vorna vastasi: "a ei ole fita,
joka meitä tappaa." Lillä kun Vorna me-
ni kylpemään, tulivat miehet aidan takaa
ja sytyttivät tuohioven tulen. Vorna tukehti.

huri saunaan. Vaino paristettiin mene-
mään.

Ukon vihan aikana tuli Haukilakin pol-
teluksi. Lumenkin oli se usein sodan jaloissa.
Sen kastano onkin ^{nyk} Pentäiden kolmannessa
paikassa. Tämän oli talo ollut antionakin min-
kkaan että petäjät olivat ehtineet kasvaa
talon pelloille ja kastanolle. Rannioista ta-
lon luona on löydetty rautainen ruoti, noin
7 tuumaa pitkä, ^{kärseltään} melifolkaista kuin aima,
pörsäköksi haastava.

Thullemiehenen talalla on jossakin puo-
la tehtyä keliikkaa, joka on Ukon vihan
ajorilla. Siitä näkyy vielä pöydestä.

Vihonvenäläinen oli yöllä ajanut Kotko-
miehen pirttiin, vaan ifantapa kun oli
vanha sotamies, niin ajoi hänet pois.

Kuorisalmeen oli Venäläisiltä Aolasta-
nut kirkonkello. —

(Venäläishivi on lähellä Kuorinienessa kir-
kolla pohjoiseen päin. Siinä ovat he sotaretkellä tul-
keissaan kevon kaatuneet, Silloin olivat kirkolle.

Horsmanienkin tuli Venäläisen rappa-

maan, vaan ifante tappoi sen.

Pirttijärvellä (Munamiehele?) tulivat Kuolalaiset asutkeiden maaleissa. Tavarat oli jo ennen kätkelty maanlappiin. Etteks Talon ulko-ko oli tuuletta maannut, kun Kuolalaiset olivat varmoina, että he tekivät, mitä tahtovat. Verkkoilleen oli hän ylös-nousnut, säilyttänyt tuffinjoilla ympäriilleen ja satuttanut Kuolalaisia muotoon. Litten puitti pakoan ja pääsi himalla yli salmen.

Vikion saunassa kiurasivat Kuolalaiset ihmisiä, että ilmaisisivat aarteensa. Kun saivat rahat käsiinsä, tappoivat he toiset, ja veivät toiset Kuolajälle vankuteen.

Kiannon kylässä, 3 penintulmaa kirkolla on Kiannon talo, jossa sanotaan olevan Kiannon rauusien tapaista.

Kiannon niemessä oli polttosodan aikana ollut "Kainis Kaija" niminen emäntä, joka oli naitu siihen Askan-maeltä. Hän ja poika oli otettu vangiksi Kuolajälle villaviksi. Poika heittäisi he

kohta Kuolalaisten suosiin ja sai rentata den nähdä, mihin aarteita haustasivat ja tavaroita kätkeivät. Juntusen saunalle kätkeivät ensi isot aarteet. Pitalle siian netti ranta-asetta, linkeuvelsen kerän ta. Jofen sai kuitenkin käsiinsä ja ryhensi sit lai koirat poikke. Litten ryhensi pön-keity oven rajalle, meni ulos ja muutteli Kuolalaisten haustaamat aarteet toisen paitaan ja pääsi vapaaksi.

Kainis Kaija ei päässyt kukaan vapaaksi, vaan vietiin Kuolajälle. Tranta otti jo under omamain. Mutta kolmen vuoden kuluttua omistui emäntän palata vankuteesta, suoraan olimeksiäkin myöten kulkeut. Varti oli häntä Kuolajälle sääliälyt ja auttanut karkun marjanaitana. "Työ sie marjat lehti neki, eivät min setkie oo, ovat ruokastempie." Kotiin saapui typpyn aibana ja meni tarhalla. Kellokas oli ruvennut moleskelemaan hänen käsiänsä. Kusi emäntä oli avellut, että mikä on tuo, kun vierasta lemmät muok.

Kaija vaan aveli:

"Tpryty Kirjo, Tpryty Karjo,

Ouat on soomijuottoni!"

Sitä tuli talossa aika jupakka vauhalla
ja uudeella surinalla. Vanha emäntä silloin
vallahvoitti.

Kuusivasaarain oli jo ollut olemassa Jpr.
vihan aikana. Siinäkin olivat viholliset kad-
neet.

Hotsuamiesmessä on ollut melkoinen ka-
haka. Talonafukas Röntyläinen sattui olemaan
kalmeella, kun vihollinen tuli. Talo sen oli
autioutelainen, rupeesi rappaamaan, pistetty-
ään vaimon samaan pönkän laaksi. Mutta
kämpä väärinkin hukeltantumaan itkunasta
pakoon jouti sooran miehille. Emäntä tuli
parikaa äikekykarakkaa eli pienaa kal-
mekarhiinfa. Hän otti asen mukaansa, juos-
ta kaichotti kotiin. Muita miehiä oli jo pakkol-
la ja kärsimyssä olivat viholliset saaneet i-
soimman miehen jumeri alleen ja sanoivat:
meidän voitto paras härkä kellellään. Nok-
ka-vainaa, Lauri nimeltä täi se mies olla.

Mutta silloinpa tuli Röntyläinen kaaka,
Karantti äikekykarakalla ystä mistä pää-
hän, että kuoli. Niinpä pelastui talo sillä kes-
kaa.

Parokelan talon Näljängällä pörrittivät
kuuläijät. Emäntä kuoli ruuennut työn.
tymään pahoan valoreiästä, niin löivät
sitten häntä pään poriksi. Tästä talosta
kappoivat 8 henkeä.

Vika-Kuuläijästä muoksi on ennen koottu
korkeille maille isot jumerikkakaset tai
asetettu kervaspuita pystyyn, jotka sitten on
yöllä rytytetty palamaan, että tiedettäisiin
vihollisten tulosta. Ne kun sitten palaa vo-
kottivat pimeällä, niin liele. nousi ylös
jos kuinka ylös jalevise hyvin laajalti.

Losonvaaralla Prangan luona oli sellainen
mekinautopaikka. Se on lahimasta, josta
vesi kahdapaän lähtee.

Marjovaaralla Pirttijärvellä on nimikään
ollut sellainen kervasfoiktu.

Virtasalmella Salomiesnessa ja Junta-
lan välillä on hyvä kalastuspaikka, jossa
vartiaväki on Joulun aikaan on patoa po-
kaut ja oleskellut. Tietä vaa nimittäin
tie Kiimalla ja Ruhtinansalmelle päin.

Karjalaisten tiet kulkevat kyyvät Juraavalla
laxalla. Kiimajärvellä kulkevat he Juraavasta
tuo suolavalla 20 virstaa Kivijärvelle, josta
on seljenteen yli pari virstaa Kianginjärvelle,
josta Luomusfalmen vedet alkavat.

L Toimii tokin jokea ei pääse lähimpään yh-
teyteen Karjalan vesien kanssa, vaan toisia
teitä. Kiittijärven laskee Maanfelgällä päin
Livojoki, johon pieni puro tulee Maanfelan-
lammista, josta toinen puro sanotaan las-
kevan Kiangin järviin x).

Näitä puroja ei kuitenkaan voi kulkea
venellä, 15 virstan pituinen laival jää-
kuttavaksi. Kuitenkin kuljetaan tavallises-
ti parempaa tietä Kiimajärvellä, joka on
x) Jyväskylän, Kemi Lappmark, s. 56-57.

L

5 virstaa pidempi ja toimitettiin 1789 vuorokauden sodan aikana.

Tämä tie onkin edullisin kulkuväylä Pohjanlahden ja Viemanmeren välillä, siinä on pidempikään, kuin Kuchunon tie. Molempia tulee 47 peninkulmaa Kajaanista Kajan Kemiin.

4

on myöskin kroukileesja peltu (vast. pul-
mu), joka merkitsee naurisluoppaa, säilöä
maan pinnalla, joka oljilla ja mullalla pes-
tään. Taito lukee ajattelumaan, että Naito
ylläluokiteltuja vertailemalla saapi myös sen
joutopäätöksen, että äänellisesti ovat pulma
ja pulma liikeisiä purnu, purnu ja pul-
mu / sanoille, ja saattavat ^{sala} ~~mut~~ ^{mut} ~~merkitä~~ ^{kan-}
~~ta~~ ^{taa} ~~pyydyistä~~ ^{pyydyistä}, jolla ennen elä-
mia pyydyttiin. ~~Sen, etänpäin~~ ~~se~~ ~~lainsia~~ ~~ovat~~
~~niitä pulkia, pulkia-isen, purno, purnas, jotta~~
~~ovat seika ja kuoppa~~ ^(use) ~~käsitteitä~~ ~~hahetta~~.

Varlijaväkeä oli roka-aitoina majoitettuna
Rönny, Jesaimän ja Suomusfalmen ran-
noille.

Pikkuvihan ajoilta on säilynyt pieni muis-
to pappilan rannassa, nimittäin aitta, joka
hulluvasti on sitä aikaa vanhempiakin, ja
sen seinästä kuuluu olevan jotakin liioittelusta.
Suomulan pellon aidan takana on kentu,
jossa on majoitettu varlijaväkeä, tykit muka-
na. Heidän ampuksaan oli kuulu meina

2

poukkaiesut Suomussalmeen asti, on kaifi-
ne pari viikkoa. Sen ajan muistoja on joku
vasti-hela tupea, joka on täällä maasta
löydetty.

Savaijen varlijaväen ² ~~lelma~~ ^{olavaa} ~~ku~~ ^{fanotaan}
käyffiltä ^{olavaa} ~~talon~~ ^{tuona}, ^{minä} ~~he~~ ^{olivat}
särvinpalkalla ~~eläneet~~ ^{emäntien} ^{pyynnö-}
~~tä~~.

Kenen oli kävellyt kaksi heitä Perangan
salvella riittää, molemmat olivat Kenin
muolesta kotoisin. Toinen kun pudota furakti-
~~lataa~~ ^{vellen} ja pyysi apua, sanoen: "auta
veikko", niin toinen sanoi: "emmäs sitä tee", eikä
auttaut. Oli siellä kuitenkin omia neuvoja
pääsyt. Yhteentohto siitä oli tullut, ken ylös
pääsi, päälle oli paikalla hyökännyt.

Perangan talossa oli löydetty $6\frac{1}{2}$ ~~la~~ leiviskää
kuparirahaa kun vanhoja tuoneita purettiin.

Korkean perikulisessa ei tavattu mitään erin-
omaista jalosta, ainoastaa myllyajan kives,
ja ket fika. Pithekorkesta kehi, vaikeba nämät
korkeet ovat olleet monta kertaa suljettuna ja kui-
vin jaloin kuljettavana).

Muolima fontaan jossaakin talossa suola
jittaisista ^{tuonot} löydetty hopeakammi, josta löy-
töt joutuivat riitään. Tuomari lielee sen lu-
nastamut riitelijöillä, jotka irtanaifista van-
teista olivat tehneet teetäneet itfilleen for-
mukfia.

Littenkuin Leppäläiset olivat väistyneet,
 täällä epäilemättä
 olivat epäilemättä olivat vanhimmat asukkaat
 täällä kasjalaisia, jotka ^{sitten} osaksi hämmennty-
 sät osaksi ^{muuten} ~~seurauks~~ talokkaiden sekaan oja-
 si väistyivät heidän tieltään. Savolaiset
 Paltamasta ja alapirolalaiset Oulujokelta
 kulkivat ^{niitä} ^{ensin} täällä kalalla ja sitten alkoivat
 karkkia hakata ja kaluetta viljellä, jäädessä taimen
 vakituisesti asumaan. Tarkka on & näistä pi-
 kistä koka vielä olemassa.

Niinpä Paltalan talonmies Nirkaleon
 alla, ~~se~~ kerotaan Melitaisesta, jolta
 vielä säilyttämään oikeuden tuomio, jon-
 ka mukaan Ruokosalu, nyt Matson-
 salu, on jolla Kiekinpelto ovat maini-
 tun talon alle kuuluvat kalavedet
 tarkastettu. Niistäkin elää Vasimiehen
 junttilassa, Paltamossa, vielä muisto mi-
 tä ajoista, jolloin junttilan asukkaat
 kullivat täällä karkkia pyytämässä. Sa-
 motaan nykyisin Paltamiehen lauterissa

seksi Ristijärven Alangissa ennen säily-
tyä kirjja kalastusoiheutesta, joka heillä
oli ^{ihonleim} näissä ~~tiensä~~ hennussalmen veteen. Kapa-
bankia täällä venelästäin H. tapana
viedä kotimoleen, mukavia kun olivat
seksi ravinnoksi että kauppatavaraa ja vson-
maksun välikappaleeksi. - Alapuoles-
ta kulleita fanottiin Meriläisiksi, josta
Meriläispuo ja -aho kirkon kylänakin on
muistona. Sama nimitys korvaa myös
sakinäpina fukenimena.

Susi afukkaiden talosta pirstomista
Pallamasta vain mainitaan sekin, että
toivat ohria ahkiolle ja työivät hangel-
le. Kelleistä tuskin tapahtui muuta
kuin solamuosina. Poro ^{välexy} ~~mahtaa~~ siltiin
vielä olleen ajojuhtana, ~~ohy~~ kuten se poh-
joisimmassa osassa pitäjää, Kumpamon
kajolla on vielä tänäkin päivänä.

Myöhemminkin kulki täällä vielä Risti-
järveläisiä kalalla. Heistä ovat usein oli heillä
muoli, Kiantalaifilla ^{samaa} kiven puolittamotlaa.

Alapuoletta, Orlujoelta ja Pallamasta sa-
noltaan tämä väestön tunkeeseen Lappalaista
aloille. Ennen kävivät kalastamassa, sitten
kalmeita viljelemässä ja metsästämisessä, vii-
tiin jäivät tänne työskentelemään. Vielä
on, korotaa Meriläisiksi, Pastalon talossa
Niskakosken alla oikheiden tuomio, jossa
Ruokosalmi, nyt Matsonsalmeiksi mainit.
tu, sekä Kiskinfolka ovat mainittu talon alle
kuvuluvaksi kalavedeksi tarkastettu. Tusk
Alapuoletainista, josta Meriläisiksi sanottiin
on ^{kirkon kylän} paikkainet Meriläispuo ja -aho vielä
säilyneitä muistoja. ^{myös} ~~Fransinien juttu~~ ^{on} ~~tarua~~ ^{muuta} ~~kuul.~~

Katso ~~apukkaasta joutopäistä~~ ^{ma}

Paitakaikunnon vanhimpia afukkaita
on janhopää ollut. Hän ~~kuului~~ ^{kuului} Aitto-
kukseen. Noidat olivat noituneet, ettei hän
kunnialla kotiin pääsisi. Juvri Rodin näky
vissa hän porharikin suora väätä Ma-
dekoskella, ~~foa~~ ^{foa} ~~stidua~~ ^{stidua} [?] joka lienee osa Aittoa.

Jettu täällä
ennen kälällä,
ja Pallamien
Lantterissa seksi
Ristijärven Alangissa
gon takalla ²
Santolan
täälläpäin
myös alle
ennen kalaveijä.
Kappakanki oli
se kauppatavara,
joka täällä venel-
lä ~~suimmalla~~
huolehdittiin, se
kun oli sopiva
vson maksun
välikappaleeksi.

Tältä puolelta ei myöskään pastakalennalla, mat-
ta on löytynyt ^{esim.} "Kemiä" v. 1586 (Hist. arkisto
VI s. 243).

Koistinen oli ollut Nisbargoen ihmästä
ja kulkemut kalalla Oulujärvellä, Pötkä-
mosa ja kiinnallakin asti. Tietoaimeet
ennustivat, ^{hänellekin} että ei pääse kotiin, tulla
matkalle. Kun pääsi Kurenpolvelle, joka
on riva Oulujärvellä, lausui:

"Sanovat Savon näkijät,

Näitävät jorosten noiat,

~~että~~ Ei pääse Koistinen kotia,

Ji Koistisen koti näkyvi."

Silloinpa laskikin kivelle ja hukkui Ku-
renpolveen. ~~Savon taru.~~

Kun Paltamasta ensi apukkaat tuli.
rat täne min kylvivät toivat ohria ahti.
olla ja kylvivät ne ~~haukalle~~.

~~ja sen alla alkaa ^{hyväkara} hyväkara, Runtin takalastolla, ovat saaneet mi-
nensä Ristijärvellä, sillei sittenkin Risti-
järvi rupeesi isoksi kyläksi, on sillei pitkä val-
jon kuljeta täällä kalastellessa. Uusi oli Risti-
järvenläisillä moli, kiinalaisilla toin. moli muuttua.~~

Savon tarun kertoo myös A. H. Huell.
man ~~kirjassaan: Oulun kihlakunta~~
mutta siellä se on sijoi hiintyn Kosusen
kalvon ~~Madokskella~~, johon hän (Huell)
kui. Lohijan verrattavaksi ~~olankkua~~
sen tähän:

Niin sanot Savon näkijät

Ei Koistinen kotia pääse,

Koistisen talo näkyvi

Tupa uusi ulottavi ~~et~~

Tuulun siltä kuin Koistisen juttu
Ovi pörretty junnvoipuaan Kosu-
seen, edes uinea ~~muuttamatta~~. Mui-
ten huomautan samantaisesta ~~kelto~~
~~muutosta~~ lausesta, joka korkee Hei-
nistä Käkisaaresta ~~Säräisniemellä~~.

x) Oulun kihlakunta. siv. 208.

Torvisen lammin ja Kuivajalmen entisten asukkaiden
 nimet mainitaan nimien kirjuneen vastale.
 Kain. Vällä ei ^{siis ollut} mahtanut olla mitään nimitä asu-
 kaita.

Keralan kylässä ovat Lepän ja Lichen autiot
 saaren vanhoja, nimittäin Puhkon autio Puhkon
 suon varressa Sittojärven luona.

Haukilassa on vanhin tiedetty asukas ollut
 Tuntiaisia julkisin. Talo oli ennen nykyisel-
 le paikalleen siunottu Kuivajalmeelta. jün-
 mäläkin ^{hetaan} panotaan vanhimpien joukkoon.

Alanteen olisikin halkeant vesolle Tiikkajä-
 jä, kotosiin Oulunsuusta. Talo sijaitsee sil-
 loin niemellä, Vuohtin yläpuolella vain nykyisen
 ta' sijastaan. Kulta' nimisellä on vielä katoava
 runonjanoilla.

"Niin se sanoo Niipaskoski,
 Vefi Vuohtin veisoasi,
 Kumpi Tiikkaja tulsi,
 (Kun oin Tiikkajan Timona),
 Urottaisin unen purren,
 Kaataisin kaparenojan."

Tätä Tiikkajaa mainitaan rikkaaksi ja kaup-
pankävijäksi, jolla hän ^{jollan} haljetti Oulussa ^{kauppa-} paljon
kavahankkia. (Koskinen pitkä ^{matkalla} norjella
30-37 peninkulmaan) Oulun Wiikko Sanomissa.
hin jänestä). - Kerran hänen aikana olivat nämät
Alanteelaiset pyösköneet Kuuläisillä kalut.
Sitä tehtiin sitten lauluja jota en käsiini saa-
nut. -)

(Tiikkajan reiki oli ^{Kuajän Karjalasta} Karhu. Kuuläisillä). Hän nai
talon tyttären ja pöytä Rokkovaaralle asu-
maan.

Järveläs aselivat muutamat Vanhimmat
sitä koki tuokispa.

Liikemiesmestä, jossa vielä on antokopastika,
oligassa on Suomulan talo muutettu.

Suomulan talon ~~korvalla~~ korvalla Hultkonnie-
meeri on ollut talo, josta on ^{ylämainittu} muuttaja joka on
jakautunut kolmaksi, nimittäin Suomula, joka
muutettiin salmen yli, Hultkonmäki ja mie-
nen tyrellä Kylännäli.

Puukko-
luotto?

Rokko nimisen Kuajän uskojan on aloittanut talo
Rokkovaaralle, joka ^{hiljään myöhemmin} tuli Pappilaksi. Tästä
pitäen on tehty talo Salinelle, jonka perustu-
jat ovat nimikään olleet Kuajän uskoisia.
Laman Salinlaisen tyttöä muistellaan vie-
lä hokemaisella, jonka isä on on mulla ha-
nelle sanonut: "Tie se se sinu omias, kat-
so kun tuloo kylän poika neappejää!"

Tapiot olivat kerran asuneet Karkhulan,
s. o. Pappilan sijalla Suomusalmenella. He-
lin olivat Kuajän uskoisia, josta myöskin hei-
tä Kuuläisiksi muistellaan. Erään tarun
mukaan ^{hädettiin heidät} olivat he pakotetut poismuuttamaan
papiin tieltä, jonka vuoksi perustettiin ~~ost. heid.~~
le uuden maan, mutta heivät siitä huo-
lineet. ~~Kälisiin heidät poishädettiin~~ - Kuitenkin
toisen tarun mukaan on samoja Tapiota nyt
Kortteen talossa, kirkolta itään päin. Sata vuot-
ta sitten sonattiin heidän Pappilasta tulle-
muuttaneen.

Torvelan ja Lämpen ~~asut~~ ^{asut} ovat pohjoiseen päin
Kortteen talosta.

Hyvävaara ja Hyväjärvi Ruutlin tekalistolla ovat
 saaneet nimensä Kitiijärveläisistä, keitos katu, tilla
 sijtekuun Kitiijärvä rupea isoksi tulaksi, al
 tti heitä suussaasti täällä kielteä.
 Ruutisen suku on vasta tällä mosifadalla
 kullut Paltanasta.

Haverisia muistuttaa Haveris-puro ja lampi.
 (jaappaaisia)
 Suomusfalunella. - Joappaifia ^{on} täällä myöskin
 ennen ollut. Heistäkin lienee jaappaan-
 saluet Kiannanpöytästä eläin päin

Ruutinaansalun on saanut nimensä
 meistä että jokin ruutinas on siellä minkä ka-
 lalla taimenut käynyt. Niinkään Pöyryjärvi pöyrykäyn.
 mistä, toisen mukaan siinä käski piistä
 nimettömän järven ristiä Pöyryjärven työt.
 äänjen maalekaija si kaja.

Sitoualla on Rästinpuro, jolla pöyry
 on minkä mukainen Rästinkantaja. Hänet on
 varsin tuultettu nimen, että ettille koskessa kasatti
 peimies itse maalle ja vene köytäisi solan lou-
 hiehojinaa vasten ^{joukalla} ~~joukalla~~ on syvä vesi. Sinne jolaki.
 ti vesoniehen laulit ja loudut.

Kirkkokuuntoloja.Kirkko Paltamossa.

Kun Luomusfalun kirkon Paltamon pita-
jään oli etäisyydellä 15-16 peninkulmaa
kirkolle. Etenkin naisväestö oli harva silloin kii-
kossa käynyt ja mylläpä saattoi kehuaakin: "mi-
näpä olen kirkonkin nähnyt."

Muitama rikas huoneilainen oli silloin ren-
keneen pikkoinen matkustanut veneellä Palt-
moon Juhannusjuhalle, jolla retkellä viivähti
kokonaisen kuukauden. Talon tyttärellä kävi
aika ikävänä, kun eivät saaneet seurata muita
lähilijöitä, vaan piti jäädä taloutta kaffomaan.
Lillaikeat ja heititit naapurin tyttäret
vierailijien ja ottivat mukavimman paraan
mahon lemmän talon isosta karjasta. Ilva
pitäen, heidän kiffeli ruokailen söivät koko
lemmän suuhansa siksi kuin kirkkoväke-
kotiutui. Ensimmäinen ei enää harvinais-
ta, että vieras oli karjassa käynyt, mutta joku
neljänneksi illana kysäisi tyttäreltä Tiistikkää.
Hätätyyminä oli tytär ja arveli: "Toki se on mo."

luvuissa, että pitäisi antaa ruokaa Matin leikkiin, vaivan on nähnyt. Hän ^{näet} kun^{oli} tullut suksella ristiille. - Eräs Paltamon pappi^{oli} kuvernin leikkia nauttimaan Kian. non tytöille, kun niillä^{oli} puvut^{tyttö}. "Tehd^{on} vaitte vaikeita tappelamaan ruveta, kun on niin sievät puvut."

Ankaroita olivat nämät Paltamon papit olleet kuoron kordasta. Vittat, palukat pitiivät unassaan ja kerruittelivat aikalailla^x. Kerran ol' pappi soittanut kutuleväässä olevaa poikaa ja sanonut: "Niin jolähtää kuin jänhosaileki." - Huonoja lukejovita oli pantu pöydäinkin alle. - Eräs vanha vaimo, joka eli 96 vuoden vanhaaksi ja oli itkien muistellut, että siitä asti hänkin on jumalan p. losfa ollut kuin "Herr Erikki" opetti ja käsille löi.

Mehiläisessä on juuri kuvauks näistä

x) Punttuwasta lukemalusta rankaistiin saipilla Viipurin seurakunnassa v. 1750-80. Ks. Hist. Arkisto III A, 172.

samaista ajoista kansantarin nojalla.

Herr Erikki, Herr Simuna, Herr Tisakki, Herr Juhannes^x olivat Paltamon pappeja, joiden sukunimiä ei keuhkunderzaan mainittukaan. "Herr Erikki oli kova laiskalle ja huonoluulle. Muutaman hullukkoisen nimistellään usein ahtaalla olleen kyläluvuissa, typeri^{ku} kun oli lukemasiassa, jos kohta kouppasanaain^{kin} muuten puhelissaan. Keronkin puhutteli Herr Erikki häntä näin: "Mitä sinä vanha laiska nyt viltte viime kiskerisin olet oppinut. Oletko nyt viiriampi ollut? - Muundan kyläluvuissa ollesta lausui tähän taempaa: "Vähän on taittu parata, eipä se viltte ole näyttänyt." - Hullukonen tokaisi tään sorron johdosta: "Takaväki vaiti! on tässä cessäi tekennistä!" Herr Erikki otti hänen kohta koeleksen alle, jossa hän taas tuli ymmälle, j' muuttui A:ksi ja L: A:ksi, - Herr Erikki suuttui tästä ja hursi hilkealle: "Tane laiska perlekiin". Hän teki^{ku} niin ja meni^{vi} vilttan^{ku}

x) Lamen tapainen p. nimitystapa oli Lissin. Pirkkalassa v. 1541, jolloin mainitaan pappi "Herr Lars" (Carlsson Pirkkalan pit. kertomus, sis. 112).

haluun. Mutta lieneekö Hukkane, vedel-
 täkäsän korynunt, koska niitä ei löydy my-
 kään. Kun hukka viipyy kanaan joissa,
 lausui kivitettävä: "jõ nousen, tyvä her-
 ra, kerrassa nousen mi ja juosta vötkäi-
 si ulos mikkilleen ja niillä karkun koto
 kyläluvuista. - Saman Hukkane kuuli.
 vat merimiehet kerran typeräksi ja kysäi-
 rivät kaupungissa: "Kuules, vohjumaan
 vaasi, mikäsi kuuli se on, joka taivaasta
 pihallaa suoraan maan päälle?" - "No,
 eikö vanhat merimiehet tuota tiä; napa-
 tuulihan se on!" oli vastaus.

Viimeisinä aikoina oli pappina Herr Erik.
 ki ja Herr Aaprami.

Laariperästä on vielä

Piispajärvessä d. ennen tyvit jo isot siat. Kun
 mita oli ennen kaupan kautta kulkenut piis-
 palle ja ne maistuiat tyvältä, tiedusteli ^{piispa} ~~kauppias~~ piis-
 panjärven nimeä. Kun kuuli sen olevan nimeltö-
 män, kyseli naima Piispajärveltä.

Laariperästä on vielä Paltamolaisten
 kalavesi. Ketolannin asukas maksi
 ensin vuokraa Paltamon papille, mutta
 sitten herkesi maksamasta ja arveli: pyytä-
 köön itse. Sitä asti on samainen ka ollut
 Kiantolaisten hallussa, kun ei vatsellakaan
 tullut pyydetyksi. - Piispajärven Haapolan.
 missakin oli Paltamon kirkkoherralta
 kalastuspaikka pitänyt kevätkalastusta.
 Nytkin on se vielä välttämätön kalavesi.

Ennalla on Rasvaki. Sitä sanotaan pap-
 pien ennen saarnaamen ja voita kanta-
 neen.

Paltamon papin piirtämiä vuositulua 1704 ja
 1711, mis Hön vihan aikuisia, on pastorin Lap-
 palainen nälkyy ketohongassa Piispajärven ja Kian-
 palaisen välillä.

Kirkko Suomensalmella.

Kun väli Paltamon laajasfa pitäjässä
 oli karttunut 9-10,000 1800 tuhannen pai-
 koille ja Kiannankin perukat olivat tulleet
 asutunniksi, ruvettiin omaa kirkkoa a-
 gättelemään. Suomuksissa ehdotettiin en-
 simmä Alannetta, Hukkaneenta, Kiannan-
 rantaa ja viimeksi Suomussalmella kirkon.

nen väli
 kirkon
 varella.

paikaksi. x) Tallamosta löpkaistiin puvalunta
 23 p. touk. 1786 ~~et~~ ^{Thyrsalmen kappeliksi; josta jamaan a. laan kuu}
 Ruolanka ja Rokosen veljekset olivat Etneet talon
 Lääksimies; til. Rokkovaaralle, mutta kun tuli messiafetus
 Lillan taktiin ~~Thyrsalmen kappeliksi~~ jotta puheeksi oman kirkon ja papin
 ta gmafgura. hankkiminen, niin Saksa laitettiin papiksi.
 kunnasta. Hän olisi tahtonut Rokkovaaraa Pappilak-
 si, vaan veljekset eivät mielellään anta-
 neet. Tästä asiasta sitten pidettiin pitäjä-
 kokousta, toiset esittelivät, jotta Luomula
 tulisi Pappilaksi. ~~Siis~~ ^{Siis} asiasta ei tullut
 kerselvempää. Kun sitten Saksa tuli yöksi
 Rokkovaaralle, ^{näin} laitettiin hän yöksi kama-
 riin ja talonväki meni pisttiin. Kun kaiki-
 ki unelmoi, meni Saksa pisttiin, pari
 tulen alkuiin, joilla veljekset makasivat.
 Tästä nousi tappelu ja Rokkosen käyttä-
 vät papin. Saksa haastatti Rokkosen vi-
 kenteen ja niellä sitten vietiin toinen veli
 linnaan, toinen ajettiin pois maalta,
 x) Tengström, Om presteliga Hensjööringen i
 Åbo stift, s. 461.

~~Pavolainilla oli pääsiht. kappeliksi ja~~
~~keränpoltti.~~ ~~Ruolanka on kappel.~~
~~Samalla a. k. kuu. Thyrsalmen~~
~~entt. 23/5 1786 per. puvalunka kapp.~~

† Rakennusleustamuksiin vuoden kirkon
 kerran tulot. Ensimmäinen kappel. oli K. Saksa
 synt. 1754 (1786-1821) ja hänen jälke-
 laisensa oli Kaarle Saksa, joka kuoli
 H. vankkaja Kalevala runoja. Hänen
 kuitollisessa muistospelissä Kaarle Adolf
 Liljus vainaja, joka oli siro, vaatimaton
 ja kypäntätoinen mies.

V. 1856 erotettiin Luomula kappeliksi
 kappeliksi kuu Thyrsalmen pitäjäästä ja
 fairsusi kirkkoherraksi L. Hellmanin. x)

† Käytetty k. rovast. V. B. Lelanderin kapp.
 kirjastusta Muin. Toimistolle v. 1887.

ja meni Kortevaaralle ja rakensi sinne
kalon. Rokkovaara jäi Tappilaksi ja on
nimetty sille nimeksi Karkula.

Nähtävästi pilalla kerrotaan, että muu-
noin tulivat Suomensalmelaiset kalvel-
la ^{muuten} fulestilla tirkkoon ja olgettivat ne (kir-
kon seinää vasten — ikäänkuin siinä mi-
tä vreljäämpia taittoja mille olisi.

Suomensalmen nykyinen kirkko
on niinessä, jonka vaan hyvin kopea
kannas yhdistää ^{veden veden} kuivaan (aihtina) ma-
aseeseen. Näköala on siitä ihana. Hukon-
niemeen päin, joka on toista virran päässä,
on pari saarta, joista toisessa on pitäjän
yhteinen hautausmaa. Oikealle poh-
joseen päin näkee pitkäällä Kiannon
seljällä lahtia ja laulleen päin Suomen
tehtaalte lähes perinteellisen viron fa-
maa järveä. Maisemat ovat mäkeisiä,
kummanvihreitä taajasta havumetsästä;
puita on kaikilla maanpinnan koristuksella.

Senä, vaikeaa tosia. Keltapuita on vähäistä.
~~Kellossa on kirkonmiehen kassa on mulla saanut~~
~~Stäffungit ja aamut tistyt vilt finet.~~
~~Stäffungit tai~~ siitä nimenpöytä kuleko
~~vilt hämään stäffit.~~
 lausijina tulipalon aikana. =

Kirkko, josta ^{lasken} kimmunen piirrettiin ky.
 nalla halpanen kuva, näyttäis kammusta
 ollessaan koirujen ja ~~vaike~~ karujen
 välillä, järven rannella. Värikkään on se vaa-
 lean punestava.

Suomassalmen kirkko.

~~Kirkon asfaltti.~~

Kirkon

~~Kirkko sijaitsee alavalla rannalla kirkon~~
~~Suomassalmen kirkon pohjoispuolella. Sen pituus~~
 on 63 kyym., leveys 18½ ja korkeus 18, jk.
 kunnolta on kahdeksan. Sen rakennetti. puus-
 ta kuningas Kustaa III:n valvostaman
 piirustuksen mukaan. V. 1883-84 muadostet.
^{se} korjattu ja salastin ^{korjattu} korjattainalla
 tiin ~~sihen risteykseen~~ ristiteko tisi ja korjat.
 tiin perin pohjin. Ulkopuolella on se on maa-
 lattu vaaleanpunaisiksi, mokat keltai-
 siksi, ~~sen~~ sisällä on valkeaksi, vaikkei maa-
 kaa ja katon reunat sinetä väriksi. Kirkko on
^{aina} alustapöytäen ollut aivan kivistä kivila,
 2 alttaritaulua ovat on myöhemmin
 haureilla.

Kellokapuli. Kännyksiä näissä on 15
 k. pituus, 12 levey, 49½ korkeus, siinä on
 2 ikkunaa. - Kellossa ~~joka löytyy kappu-~~
^{on} ~~lissa on ainoastaan yksi~~ korjotus.

" Vuonna 1787 Kuningas Gustavus III:n
 XVII hallituksen vuona, koska Ridari Kuning-
 gallisesta misten Ordemista Herra Johan

Fredrik Larpelan oli III mas Maan-
hera Ouluborin Läänessä ja Herra
Jacob Hartman Pöytä Turun kirkkokun-
nassa, niin myös Johan Lullman ensim-
mäinen kirkkoherra Hyyrysalmen pi-
tajäädä, on tämä kello kuningas-
armon kautta koto Peltamon pi-
tajään säästetyistä ~~varoista~~ kirkkokor-
ran sisälletulvistä valettu ja ostettu
Hucholmista Johan Jacob Martin-
rojalta. — Reunassa: "Suomessalmi
kappeli kello" ja toisessa laidassa:
"Opi christillinen kansa pelkaamaan
jumalaa, kunnioittamaan kuningas-
ta, rakastamaan lähimmäistä ja kark-
tamaan pahaa, niin sina elät ja tuo-
let oikeana christittyä."

Alttaritauluja löytyy kaksi, 1) suurem-
pi, ~~se~~ Kristuksen ylösnousuksesta, jor-
ka maalannut Wallin, ~~aikea tunteamatta~~
~~maasta~~ n?

2) ~~Kristus~~ pienempi. Kristus ristinsu-
lla, joka on kutsualla tehty ja tunteamasti
hyvin vanhalla ajalla. Senkin leikkaukset, ~~ovat~~
ja leikkaukset (tunteamattomat. Sen kerron
kukkeen pöytämaalina ja jorokseen ku-
kille, jotka kysyivät silloin hevosvoimena. Hei-
joutui se vihdoin jollakin tavalla Suomeen ja
Suomessalmen kirkolle.

Lusimmäiset kirkonkirjat, kirkkot
kirjat ja kirkolle ja kirkolliset kirk-
kot kirkkot ovat vuodelta 1787, vihittyin
kirja ~~osa~~ alkaa v:sta 1826 ja piispaankirja
kirjat ovat vuosilta 1804, 1860, 1872 ja
1880.

Dr. Maaherra Carlsson ja konttorivast.
 Ståhle, konsistorin valtuutettuina, järjestä-
 vat kirkkosalaisen ja leikkurin palvelus vasten
 perustetussa seurakunnassa, josta löytyy
 aktissa "Regleringsprotocoll ~~18 p. 1866~~ den
 18 Aug. 1786. - Späntennettä kärkeä afutlis-
 olj^{en} kirkkikunnissa oli kalistus ~~ollan~~
 selkoa ^{seuraa} kalaverista, josta löytyy myös k.
 verroon väätös d. 1/III 1866. Aljo ~~tervan~~
 poltosta ^{on} ~~tervan~~.

Regleri.

Vanhin kirja kirkon arkistossa on: Käs.
kirja jumalan palveluksesta, josta on
uloskäytyä andamut Johannes Gekgelius,
pröndäty Turusta Hansorinuksesta v.
1669.

Tämä mainittakoon, että meffänhoitaja
M. Wærnberg, asuva Siunin kirkolla,
lahjoitti vanhan prof. E. Lönnrotin omista-
man kanteleen. Se on vanhanpuolisen
hujan uistimen ^{ja 2 ripran setelirahan} ~~muuseon~~ ^{muinais-tietel.}
lippen museon.

Museona löytyy vielä 1) tasaisku-
biotti lataskainen kivi (N° 2512, 166),
joka kumpakonkin laitaan on kaiverret-
tu neliskulmaisen vörsölitalefin kaa-
va, varustettuna ^{J. V.} ~~forman~~ ^{j. V.} ~~juvelinukse-~~
taoma 23/11/1888; 2) joufuvassi, koris-
tamattomilla huifiloilla varustet-
tu, joufuvallatut ja irtomaisen valas-
sellaisista. ^{Nykyään} ~~Se~~ ^{numerot} 2512,
67-91.

Viela miespolvi takaperin hautasivat
etäiset kyläkunnat Kiannalla ruumien
sa järven saariin ja kives seurasi. Viela
silloin miestä hautaan. "Laavessa se ma-
kaa; sanottiin kuolleensta*).

Vanhaan Kirkkokaareen ^{Siunin vauhtitehtaan edustalla} ~~Kiannanjär-~~
vessa on tamm mukaan haudattu jonakin
hyvin suurena nalkavuonna, joka on ollut
kankelanpi viimeisiä (v. 1867-68). Tuntui
sillä kiiin se ei olisi ollut ainakaan 150 vuot-
ta myöhemmin, joten on luultava, että tässä
on juonllinen muisto vuosilla 1695-97.
Lumien viemäri tapaisiin ojiin oli silloin
ruumiit ladottu pinoihin. Haudoista kuuluu
vieläkin olevan muonattavia jälkeä. - Laavi
~~Sijaitsee Siunin vauhtitehtaan edustalla. Toi-~~
sen tiedonannon mukaan haudattiin tähän
siihen asti, kunnes nykyinen hautausmaa tuli.

* J. R. Aspelin. Muinais-Muisto. Yhdistyksen
Aikakauskirja II s. 112.

Käytäntöön (v. 1789?). - Oiliingi kupeella on
kuoppia, joista ~~hauke~~ joista jotka kivat näytä valio
ailuisilla ~~hauke~~ haudoilla, joista, mikä sanotaan

Karsikoita televisuun ennen mainion kala
apajan muotoihin. Kala on sellainen ollut
luukkarinkin rannassa. Kansa on mil-
le erilaisia nimiäkin seipittänyt tai
säilyttänyt. Itse karsikkoa ja varsinkin
sen latvaa sanotaan täällä tupuriksi,
joka ^{kyynärän tai} kättä ^{pitäen} paltassa ^{upotetaan} vesikön tai kala-
kirsalekkoa, mikä ^{haaleikoukkuun} ~~mer-~~
~~merikiksi~~ merikinä on pystynyt vedessä.
Tämä näyttää edellisestä merkityksestä, joka
tietysti on sukua jälkimmäisellekin, tavattavan
Ulkelaigsa vaikkominen. Tupurin-mä-
ki. Kun otamme ~~some~~ ^{saatan} Karjalaisen Tupi-
na ~~sonan~~ ^{on} ~~kuomioon~~ ^{kuomioon}, se ~~kuu~~ ^{kuu} ~~kuu~~ ^{kuu} ~~kuu~~
~~seälit~~ ~~kuu~~ = pölikkä, palikka, niin
on epäilemättä ^{se} (Kiannalla ja tavattava
merkitys = tuhealattainen ~~kuu~~ karsittu
kuusi, merikikkuusi, karsikko + jotkut
jämyöhempi.

Omituinen ^{nimi} ~~on~~ jumalisen talon ^{kuoksa}.